

**Program Ochrony Środowiska
Województwa Pomorskiego
na lata 2007-10 z uwzględnieniem perspektywy 2011-14**

Zespół Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Słupsku

Mira Hałuzo
Marcin Grzybiński
Grażyna Kubicz
Hanka Wojcieszek
Krzysztof Wojcieszek

Grafika: Barbara Brokos
Grażyna Radziszewska

Spis treści:

STRESZCZENIE	3
I. Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego	6
II. Słownik wybranych pojęć używanych w Programie.....	8
III. Struktura dokumentu	12
IV. Realizacja polityki ekologicznej województwa zapisanej w POŚ na lata 2003- 2006; Problemy ekologiczne w województwie pomorskim	14
V. Cele Programu Ochrony Środowiska województwa pomorskiego na lata 2007-2010 z perspektywą 2011-14.....	26
VI. Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych - krajowe i wojewódzkie limity racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska.	59
VII. Zarządzanie Programem.....	64
VIII. Monitoring Programu Ochrony Środowiska	71
IX. Aspekty finansowe realizacji Programu	73
X. Wytyczne do sporządzania powiatowych programów ochrony środowiska...	77
XI. Bibliografia, materiały źródłowe.....	79
XII. Spis tabel, schematów, rysunków i wykresów.....	82

STRESZCZENIE

Wojewódzki Program ochrony środowiska (POŚ) służy realizacji polityki ekologicznej państwa w skali regionalnej. Obowiązek aktualizowania co cztery lata Polityki ekologicznej państwa skutkuje wymogiem dostosowania w tym okresie programów wojewódzkich do jej zapisów, a także do aktualnych problemów ekologicznych regionu.

W dokumencie przedstawiono syntetyczną ocenę realizacji dotychczasowej polityki ekologicznej województwa zapisanej w POŚ na lata 2003-2006, wskazano również utrzymujące się nadal problemy ekologiczne. W ocenie generalnej, stan środowiska województwa pomorskiego w latach 2003-2006 utrzymywał się na stałym poziomie, z zaznaczającą się niewielką tendencją poprawy. Miejscami odnotowano również pogorszenie (szczególnie w zakresie powietrza atmosferycznego). Podejmowano liczne przedsięwzięcia (szczególnie w sferze ochrony i poprawy stanu jakości wód i powietrza), jednak nie przyniosły one spodziewanego efektu, bądź ich skala – w stosunku do zaniedbań i problemów – była zbyt mała. Przyczynił się do tego m.in. znaczny spadek nakładów finansowych przeznaczanych na inwestycje w ochronę środowiska (zaledwie 1/3 przewidywanych w POŚ 2003-2006, przy czym wielkość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca spadła w tym czasie w województwie z 118,95 zł w roku 2003 do 106,01 zł w roku 2005).

Priorytety ekologiczne państwa oraz wyliczone w dokumencie najważniejsze problemy ekologiczne województwa (ponad 20, w tym również w sferze zarządzania i monitoringu środowiska), a także główne konflikty o dostęp do środowiska, stanowiły punkt wyjścia do formułowania celów i kierunków działań aktualizowanego Programu.

Strategiczna część dokumentu zawiera cele: perspektywiczne (4), średniookresowe (21), priorytetowe (7) oraz szeroki zestaw kierunków działań i działania. Zapisy kierunków działań poprzedzono krótkimi charakterystykami stanu i problemów środowiska oraz wybranych uwarunkowań wynikających z przepisów prawa.

Cele perspektywiczne nawiązujące do priorytetów VI Wspólnotowego Programu Działań w zakresie środowiska naturalnego, Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-10 z perspektywą 2011-14 oraz misji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, mają charakter stałych dążeń i perspektywę osiągnięcia poza rokiem 2014. Uszeregowano je w kolejności odpowiadającej randze problemów ekologicznych regionu:

- Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
- Wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,
- Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii.

W obszar celów perspektywicznych, spełniających rolę osi priorytetowych wpisano **21 celów średniookresowych przewidzianych do realizacji w latach 2007-2014:**

1. Identyfikacja środowiskowych zagrożeń zdrowia, zahamowanie ich narastania oraz minimalizacja powodowanych przez nie skutków,

2. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód podziemnych i powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych,
3. Poprawa warunków zdrowotnych poprzez osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości powietrza,
4. Budowa systemu gospodarki odpadami, który w pełni realizuje zasadę zapobiegania i minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów, zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwienie,
5. Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych,
6. Zmniejszanie ryzyka wystąpienia poważnej awarii z udziałem substancji niebezpiecznych, a w przypadku jej wystąpienia eliminacja i ograniczenie jej skutków dla mieszkańców i środowiska,
7. Ochrona mieszkańców województwa przed hałasem zagrażającym zdrowiu lub jakości życia,
8. Ochrona mieszkańców województwa przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych,
9. Wykształcenie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska,
10. Rozwój świadomego uczestnictwa społecznego w podejmowaniu decyzji związanych z wykorzystaniem zasobów środowiska,
11. Stworzenie skutecznego systemu prawnych, ekonomicznych i finansowych instrumentów polityki ekologicznej zapewniających efektywne realizowanie jej celów,
12. Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu,
13. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, powstrzymanie procesu jej utraty oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000,
14. Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę,
15. Zwiększanie powierzchni i zasobów leśnych regionu oraz wzrost ich różnorodności biologicznej,
16. Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych,
17. Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, zminimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji oraz eliminacja nielegalnego wydobycia,
18. Wzrost efektywności wykorzystania surowców, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów wodnych i surowców energetycznych wykorzystywanych w gospodarce,
19. Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
20. Zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów u źródła, a także zmniejszenie ich negatywnego oddziaływania na środowisko,
21. Wdrażanie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w regionach wodnych, ograniczającego prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi i ochronę przed skutkami suszy.

Realizacja Traktatu Stowarzyszeniowego z Unią Europejską nakłada obowiązek podjęcia konkretnych działań dla osiągnięcia celów polityki wspólnotowej w sferze środowiska przyrodniczego. Konieczność wypełnienia postanowień traktatowych wymusza pilne wykonanie niektórych zadań zwłaszcza w zakresie standardów jakości wód i powietrza oraz gospodarki odpadami. Stąd też w Programie wyodrębniono **cele priorytetowe**, które należy zrealizować do roku 2010, tj.:

- Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji o wielkości powyżej 15 000 RLM,
- Eliminacja zrzutów substancji priorytetowych i szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego,
- Redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania i spełnienie standardów emisyjnych z instalacji, wymaganych przepisami prawa,
- Zamknięcie do końca 2009 r. wszystkich składowisk nie spełniających standardów Unii Europejskiej; Zdecydowane przeciwdziałania porzucaniu odpadów w środowisku i „dzikim składowiskom”,
- Objęcie do końca 2009 r. wszystkich mieszkańców zorganizowanym systemem odbierania i systemem selektywnego zbierania odpadów; Skuteczne rozwiązanie problemu odpadów niebezpiecznych,
- Sporządzenie map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem w Gdańsku i Gdyni,
- Zapewnienie właściwego miejsca problematyce ekologicznej oraz prawidłowe formułowanie celów ekologicznych we wszystkich dokumentach planowania strategicznego i przestrzennego powstających w regionie oraz sporządzania w postępowaniu z udziałem społeczeństwa rzetelnej oceny skutków ekologicznych ich realizacji,

Ostatni z wymienionych celów jest konsekwencją prawnego obowiązku włączania priorytetów ekologicznych do wszystkich polityk i dokumentów strategicznych i pozostanie aktualny również w późniejszym okresie.

W dokumencie przywołano najważniejsze akty prawa unijnego, będące źródłem zobowiązań w sferze środowiska i zasygnalizowano ewentualne konsekwencje ich niedotrzymania.

W harmonogramie realizacji POŚ wymieniono głównych wykonawców planowanych działań. Będą nimi władze województwa, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty gospodarcze działające na terenie województwa oraz mieszkańcy. Program nie dysponuje własnym funduszem, a źródłami jego finansowania będą środki wspólnotowe pozyskiwane za pośrednictwem programów operacyjnych, budżet Państwa, budżety samorządów, fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, kredyty itp.

Zgodnie z przepisami, wdrażanie Programu powinno podlegać okresowej ocenie, nie rzadziej niż raz na dwa lata. W Programie zaproponowano stworzenie specyficznych wojewódzkich narzędzi zarządzania i monitorowania, dla poprawy skuteczności realizacji. Zwrócono uwagę na celowość prowadzenia ciągłych analiz w oparciu o szerszej niż dotychczas pozyskiwane dane, z zaleceniem utworzenia Zintegrowanego Systemu Oceny Realizacji Polityki Ekologicznej Województwa. W ramach systemu monitoringu zaproponowano również listę 47 wskaźników umożliwiających, w większym niż dotąd stopniu, obserwację stanu komponentów środowiska. Pozwoli to na ocenę zbliżania się do norm i wskaźników wspólnotowych, do których osiągnięcia Polska zobowiązała się w Traktacie Akcesyjnym.

W końcowej części dokumentu przedstawiono wytyczne do sporządzania aktualizacji powiatowych programów ochrony środowiska w województwie pomorskim, gdzie – między innymi – zasygnalizowano potrzebę wzmocnienia stanu kadrowego referatów ochrony środowiska.

I. Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego

Organ wykonawczy województwa (powiatu, gminy) **w celu realizacji polityki ekologicznej państwa¹**, sporządza wojewódzki (powiatowy, gminny) program ochrony środowiska². Takie wskazanie sugeruje, że struktura i zawartość Programu winny być transpozycją Polityki Ekologicznej Państwa (PEP) w skali regionalnej. Szczególną rolą Programu wojewódzkiego jest odniesienie się do specyficznych problemów ekologicznych regionu i skali, w jakiej występują.

Samorządowi województwa ustawy przyznają - oczywiście przy zachowaniu zasady subsydiarności - rolę gospodarza na swoim terenie. Stąd Program Ochrony Środowiska (POŚ) nie może zostać zawężony do kompetencji samorządu województwa, lecz wskazuje wszystkie najważniejsze zadania, jakie w określonej perspektywie czasowej winny być w województwie wykonane (wykonywane). Autorem POŚ jest samorząd województwa, jednak jego wykonawcami będą także organy administracji publicznej, pozarządowe organizacje proekologiczne, przedsiębiorstwa korzystające z zasobów środowiska oraz cała społeczność regionu.

Tak jak polityka ekologiczna państwa na szczeblu narodowym wskazuje na potrzebę realizacji zadań przez wszystkie organy administracji publicznej (a także przedsiębiorców), wojewódzki Program Ochrony Środowiska ma za zadanie integrację na jego terenie wszystkich działań, zmierzających do zachowania i poprawy stanu środowiska. Organy samorządu województwa przygotowując i uchwalając POŚ stwierdzają **słuszność** i **potrzebę** dążenia na terenie województwa do realizacji zapisanych celów i działań, zaś organy administracji i podmioty gospodarcze, którym przepisy prawa przyznały kompetencje i wyznaczyły powinności, mają obowiązek je realizować i sprawozdawać.

Obok wskazanego w ustawie celu, jakim jest realizacja Polityki Ekologicznej Państwa, przygotowanie Programu Ochrony Środowiska służy wspomaganie procesu decyzyjnego i harmonizacji działań podejmowanych dla wprowadzenia na obszarze województwa ładu ekologicznego. POŚ przedstawia, na tle perspektywy roku 2014, zestawienie uzgodnionych celów i kierunków działań zamierzonych na lata 2007-10, **niezbędnych** dla zapewnienia mieszkańcom stałej poprawy środowiskowych warunków życia. Zapisy programu wojewódzkiego mają także umożliwić podejmowanie działań, których w momencie tworzenia dokumentu i towarzyszącej temu określonej sytuacji wyjściowej nie można przewidzieć.

Przedstawiany dokument stanowi aktualizację Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 z perspektywą 2007-10, przyjętego Uchwałą Sejmiku Województwa Pomorskiego nr 153/XIII/03 z dnia 29 września 2003.

Perspektywiczne, średniookresowe i priorytetowe cele Programu Ochrony Środowiska zostały sformułowane w nawiązaniu do ustaleń regionalnych dokumentów planowania strategicznego i operacyjnego, a także materiałów do aktualizowanego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego.

---

¹ Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007-10 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-14, MŚ Warszawa
² Art. 17.1. Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo Ochrony Środowiska, (t. jedn. Dz. U. 2006.121.902 z późn. zm)

W trakcie powstawania projektu Programu ochrony środowiska województwa pomorskiego oraz stanowiącego jego integralną część Planu gospodarki odpadami, przeprowadzono **postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko**. Jest to realizacja przepisów ustawy Prawo ochrony środowiska (art. 40 ust.1 p. 2) oraz dyrektyw Unii Europejskiej:

- Dyrektywy 2001/42/WE w sprawie oceny oddziaływania wpływu niektórych planów i programów na środowisko,
- Dyrektywy 2003/4/WE w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska, dostosowanej do Konwencji z Aarhus, umożliwiającej dostęp do informacji o środowisku, udział społeczny w postępowaniu oraz prawo do sprawiedliwości.

Dla obu dokumentów sporządzono Prognozę oddziaływania na środowisko w zakresie uzgodnionym z Wojewodą Pomorskim oraz Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym. Jej wykonawcą było Biuro Projektowo-Doradcze EKO-KONSULT z Gdańska. W prognozie dokonano oceny wpływu ustaleń projektu POŚ WP na środowisko oraz mieszkańców regionu, stwierdzając że zdecydowana większość proponowanych celów i działań będzie korzystnie oddziaływać na środowisko oraz warunki zdrowia i życia mieszkańców regionu. Zalecono również niezbędne uzupełnienia dokumentu. W końcowej wersji POŚ uwzględniono rekomendacje z Prognozy oddziaływania na środowisko.

Projekty dokumentów wraz z prognozą udostępniono do publicznego wglądu i **poddano konsultacjom** z udziałem zainteresowanych osób, organizacji, instytucji, organów administracji państwowej oraz Rady Programowej w okresie 1 – 21 sierpnia 2007 roku. W dniu 7 sierpnia przeprowadzono dyskusję publiczną nad dokumentami z udziałem około 50 uczestników. W trakcie postępowania z udziałem społeczeństwa 22 podmioty złożyły ogółem ponad 120 uwag do projektu Programu ochrony środowiska. Zdecydowaną większość z nich uwzględniono w końcowej wersji dokumentu.

II. Słownik wybranych pojęć używanych w Programie

Pomimo dążenia do sformułowania Programu w języku powszechnie zrozumiałym, bez używania pojęć stosowanych przez specjalistów, nie zawsze okazało się to możliwe. Z uwagi na to, iż niektóre sformułowania i „słowa kluczowe” znalazły już stałe miejsce nie tylko w literaturze przedmiotu, lecz także w prawie ochrony środowiska, Program – dla uniknięcia wątpliwości interpretacyjnych - posługuje się nimi, przede wszystkim w formułowaniu celów średniookresowych. Poniżej zamieszczono objaśnienia niektórych pojęć, które nie zostały opisane w podstawowych przepisach prawa:

1. **Aglomeracja o wielkości 15 000** (2 000, 10 000, ...) **RLM** (Równoważnej Liczby Mieszkańców) oznacza teren, z którego ścieki komunalne są zbierane i przekazywane do oczyszczalni ścieków komunalnych, natomiast przez jednego równoważnego mieszkańca rozumie się ładunek substancji organicznych biologicznie rozkładalnych wyrażony jako wskaźnik pięciodobowego biochemicznego zapotrzebowania na tlen w ilości 60 g tlenu na dobę. (zgodnie z art. 43 ust.2 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne).
2. **Aglomeracja** - to także miasto lub kilka miast o wspólnych granicach administracyjnych i określonej liczbie mieszkańców (zgodnie z art.3. p. 1) Prawa Ochrony Środowiska):
  - dla potrzeb oceny jakości powietrza za aglomerację uznaje się miasto lub zespół miast o liczbie mieszkańców większej niż 250 tys. mieszkańców,
  - dla potrzeb oceny stanu akustycznego środowiska za aglomerację uznaje się miasta o liczbie mieszkańców większej niż 100 tys.
3. **Agrocenoza** (biocenoza rolnicza) - zespół organizmów roślinnych i zwierzęcych charakteryzujący się uproszczonym składem gatunkowym a przez to ograniczoną zdolnością do samoregulacji (pole uprawne, sad, podsiewana łąka itp.) ukształtowany przez człowieka w celu zmaksymalizowania plonów; A. powstaje w wyniku zniszczenia biocenozy naturalnej.
4. **Ascenzja** – przenikanie wody podziemnej w środowisku skalnym (często z dużej głębokości) pod wpływem różnicy ciśnień hydrostatycznych.
5. **Benzo(a)Piren** organiczny związek chemiczny należący do grupy wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA). Jest jednym spośród WWA badanych w ramach monitoringu jakości powietrza. Jego źródłem jest spalanie węgla kopalnych oraz węgla drzewnego. Jest związkiem silnie rakotwórczym.
6. **Bezpieczeństwo ekologiczne** – pojęcie wymienione w art. 74 Konstytucji, fundamentalne dla polityki ekologicznej państwa. Jest stosowane dla zasygnalizowania potrzeby integracji wielu dziedzin aktywności człowieka wokół zapewnienia współczesnym i przyszłym pokoleniom życia w środowisku, którego zasoby i walory są użytkowane w sposób zrównoważony a stabilność i przewidywalność zmian jest wysoka.
7. **Biotechniczne zabezpieczenie brzegu morskiego** – zabezpieczenie brzegu przed niszczącym działaniem sił natury realizowane przy wykorzystaniu struktur i materiałów pochodzenia naturalnego w miejsce stosowanych konstrukcji inżynierskich z betonu i żelbetu, a więc z wykorzystaniem nasadzeń roślin rodzimych gatunków stabilizujących wydmy, płotków faszynowych, zachowywaniem w naturalnej postaci nadmorskich obszarów podmokłych, usypywaniem wałów kamiennych hamujących uderzeniową siłę wód morskich, przy jednoczesnym umożliwieniu ich przepływu, itp.

8. **Geogeniczne** czynniki – wywodzące się od Ziemi, pochodzenia naturalnego, przeciwne do czynników antropogenicznych.
9. **Gospodarowanie odpadami** - to zbieranie, transport, odzysk i unieszkodliwianie odpadów, w tym również nadzór nad takimi działaniami oraz nad miejscami unieszkodliwiania odpadów;
10. **Ingresja wód zasolonych** – wnikanie, wlewanie, wdzieranie się wód zasolonych pochodzących z morza lub z głębszych poziomów wodonośnych do podziemnych wód słodkich.
11. **Kodeks dobrej praktyki rolniczej** – spójny z przepisami prawa unijnego i krajowego zbiór przyjaznych środowisku praktyk rolniczych, mających na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju w sferze produkcji rolnej. Podstawowym celem KDPR jest podniesienie świadomości ekologicznej i prawnej rolników na temat ochrony wód i innych zasobów środowiska (gleby, powietrza, krajobrazu) oraz przekazanie wiedzy o sposobach minimalizowania i kontrolowania zanieczyszczeń w gospodarstwie rolnym. Wydany pod patronatem Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministerstwa Środowiska i rekomendowany ogółowi społeczności rolniczej.
12. **Ochrona środowiska** – to podejmowanie lub zaniechanie działań, umożliwiających zachowanie lub przywracanie równowagi przyrodniczej, polegające na racjonalnym kształtowaniu środowiska i gospodarowaniu zasobami środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, przeciwdziałaniu zanieczyszczeniom, przywracaniu elementów przyrodniczych do właściwego stanu.
13. **Odzysk**³ - rozumie się przez to wszelkie działania, nie stwarzające zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska, polegające na wykorzystaniu odpadów w całości lub w części, lub prowadzące do odzyskania z odpadów substancji, materiałów lub energii i ich wykorzystania;
14. **PCB – polichlorowane bifenylole** (oleje syntetyczne) - wytworzone przez człowieka komponenty cieczy izolacyjnych (niepalne) do napełniania transformatorów, kondensatorów, płyny hydrauliczne, dodatki do farb, lakierów, tworzyw sztucznych, środki konserwujące i impregnujące produkowane szeroko w latach 1950 – 70. Oprócz korzyści technicznych stanowią poważne zagrożenie dla środowiska, ponieważ są bardzo trudno biodegradowalne. Mogą kumulować się w organizmach zwierząt i ludzi, dokąd przedostają się wskutek awarii, niewłaściwego składowania i utylizacji. Traktat Akcesyjny zobowiązuje Polskę do wdrożenia krajowego systemu przeciwdziałania skażeniu środowiska naturalnego związkami PCB.
15. **Program rolnośrodowiskowy** – jeden z instrumentów finansowych Wspólnej Polityki Rolnej WE służący zachęcaniu rolników do stosowania praktyk rolniczych prowadzących do ekologizacji produkcji rolnej. Na terenie Polski działania rolnośrodowiskowe są realizowane w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004 – 2006 i Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013. Mają one zapewnić integrację rozwoju gospodarki rolnej z ochroną środowiska poprzez minimalizowanie negatywnych skutków i maksymalizowanie pozytywnych efektów działalności rolniczej
16. **Renaturalizacja** – proces przywracania środowisku stanu naturalnego, możliwie bliskiego stanowi pierwotnemu z zastosowaniem działań technicznych lub ochrony biernej umożliwiającej proces spontaniczny.

---

³ listę procesów odzysku odpadów (15) zawiera załącznik nr 5 do ustawy o odpadach

17. **Rewitalizacja** – zespół planowych działań integrujących sfery planowania przestrzennego, budownictwa, architektury krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i polityki społecznej, których celem jest doprowadzenie do ożywienia, rentowności i estetyki obszarów - przede wszystkim miejskich - które utraciły dotychczasową funkcję lub uległy degradacji oraz poprawy poziomu życia ich mieszkańców.
18. **Siedlisko przyrodnicze** – obszar lądowy lub wodny, naturalny, półnaturalny lub antropogeniczny, wyodrębniony w oparciu o kompleks charakterystycznych cech geograficznych, fizycznych, biologicznych wyróżniającego środowiska przyrodniczego.
19. **Standardy jakości środowiska** – wymagania, które muszą być spełnione w określonym czasie przez środowisko jako całość lub jego poszczególne elementy przyrodnicze (mogą być zróżnicowane w zależności od obszarów; są wyrażane jako poziomy substancji lub energii).
20. **Substancje priorytetowe** w dziedzinie polityki wodnej to 33 substancje lub grupy substancji, wśród których znajdują się: 4 metale ciężkie (kadm, nikiel, ołów i rtęć oraz ich związki) oraz 29 substancji organicznych, w tym 11 zaliczanych do pestycydów, farby, rozpuszczalniki, związki chlorowcoorganiczne.

Substancje uznane za priorytetowe zostały wybrane spośród tych, które przedstawiają znaczne ryzyko dla środowiska wodnego, z uwagi na toksyczność, podatność na bioakumulację oraz odporność na biodegradację. Substancje spełniające dwa spośród powyższych kryteriów zostały zakwalifikowane jako priorytetowe, zaś spełniające wszystkie trzy kryteria – jako priorytetowe niebezpieczne.

Zgodnie z zapisami Ramowej Dyrektywy Wodnej (Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000) kraje członkowskie powinny podejmować działania służące stopniowemu ograniczaniu zrzutów, emisji i strat substancji priorytetowych.

Substancje priorytetowe w dziedzinie polityki wodnej zostały wymienione w wykazie ustanowionym decyzją 2455/2001/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 listopada 2001, zmieniającej dyrektywę 2000/60/WE (RDW). Do prawa polskiego decyzja została wdrożona poprzez Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 10 listopada 2005. W rozporządzeniu podane zostały również oznaczenia numeryczne substancji pozwalające na ich jednoznaczną identyfikację.

Obecnie ustalona lista substancji priorytetowych nie jest listą zamkniętą i w wyniku prowadzonych badań może być rozszerzana.
21. **Termomodernizacja** – działania obejmujące zmiany zarówno w systemach ogrzewania i wentylacji, jak i w strukturze budynku oraz instalacjach doprowadzających ciepłą wodę. Prowadzą do zmniejszenia rocznego zapotrzebowania na energię, którą zużywa się do ogrzewania i podgrzewania wody. W ich zakres wchodzi najczęściej ocieplenia ścian zewnętrznych i stropów, wymiana okien, wymiana lub modernizacja systemów grzewczych.
22. **Unieszkodliwianie odpadów**⁴ - to poddanie odpadów procesom przekształceń biologicznych, fizycznych lub chemicznych w celu doprowadzenia ich do stanu, który nie stwarza zagrożenia dla życia, zdrowia ludzi lub dla środowiska;

---

⁴ listę procesów unieszkodliwiania odpadów (16) zawiera w załącznik nr 6 do ustawy o odpadach

23. **Zakwity sinic** – efekt masowego rozwoju specyficznych glonów w zbiornikach wodnych i w morzu. Przy wzroście temperatury i obfitości substancji pokarmowych sinice rozmnażają się bardzo silnie, tworząc gęsty pływający kożuch, powodujący charakterystyczne zabarwienie i zmętnienie wody. To naturalne zjawisko przyrodnicze staje się coraz powszechniejsze ze względu na wzrastającą żyzność wód, spowodowaną zwiększającym się dopływem substancji mineralnych i organicznych związanych z działalnością człowieka. Masowość i powszechność zakwitów jest przejawem zaburzenia równowagi ekologicznej zbiorników wodnych. Zakwity sinic mogą mieć również charakter toksyczny, szkodliwy dla zwierząt i zdrowia człowieka, uniemożliwiając m. in. rekreacyjne wykorzystywanie kąpielisk.
24. **Zdrowie środowiskowe**⁵ zawiera te aspekty zdrowia człowieka, w tym i jakość życia, które są determinowane przez czynniki biologiczne, chemiczne, fizyczne, psychiczne i społeczne środowiska; obejmuje też założenia teoretyczne i praktykę w zakresie oceny, eliminacji i zapobiegania obecności w środowisku tych czynników, które mogą oddziaływać negatywnie na zdrowie obecnego i przyszłych pokoleń.

Program działań na rzecz zdrowia środowiskowego został przedstawiony w dokumencie UE: Propozycja Rady dla Parlamentu Europejskiego, dotycząca przyjęcia programu działania Wspólnoty na lata 1999-2003 w sprawie chorób uwarunkowanych środowiskowo (97/C 214/07);

---

⁵ definicja przyjęta przez Światową Organizację Zdrowia w 1996r.

III. Struktura dokumentu

Na „Program ochrony środowiska województwa pomorskiego” składają się:

Spis treści

Część I Wprowadzenie

gdzie krótko opisano uwarunkowania prawne sporządzenia Programu, jego rolę w systemie programowania rozwoju regionu oraz związane z nim oczekiwania;

Część II Słownik wybranych pojęć używanych w Programie

zawierająca objaśnienia specjalistycznych sformułowań i słów kluczowych;

Część III Struktura dokumentu

streszczenie poszczególnych części Programu oraz schemat jego tworzenia;

Część IV Realizacja polityki ekologicznej województwa zapisanej w POŚ na lata 2003-2006; Problemy ekologiczne w województwie pomorskim;

gdzie dokonano syntetycznej oceny skuteczności działań podejmowanych w latach 2003-2006 oraz wyliczono najważniejsze problemy środowiska województwa pomorskiego, stanowiące punkt wyjścia do formułowania celów i kierunków zadań a także główne konflikty o dostęp do środowiska;

Część V Cele POŚ województwa pomorskiego

strategiczna część dokumentu – zawiera cele perspektywiczne, średniookresowe, priorytetowe, kierunki działań i działania. Zapisy kierunków działań poprzedzono krótkimi charakterystykami stanu i problemów środowiska, wybranych uwarunkowań wynikających z przepisów prawa, oraz czasem syntetyczne oceny. Te partie tekstu oznaczono jako „stany wyjściowe” lub „uwarunkowania wyjściowe”

Część VI Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych – krajowe i wojewódzkie limity racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska

przywołano najważniejsze akty prawa wspólnotowego, będące źródłem zobowiązań w sferze środowiska, a także ewentualne konsekwencje ich niedotrzymania, przedstawiono wysokość limitów krajowych, na podstawie Polityki Ekologicznej Państwa, a także zaproponowano sposób ustalenia limitów wojewódzkich lub uzasadniono odstępianie od ich ustalenia;

Część VII zarządzanie POŚ województwa pomorskiego

opisano tu zagadnienia związane z realizacją Programu, w tym instrumenty prawne, ekonomiczno-finansowe i społeczne. W tej części znalazł też miejsce schemat zarządzania programem oraz harmonogram realizacji.

Część VIII monitoring POŚ województwa pomorskiego

ta część traktuje o zasadach i problemach monitoringu wdrażania Programu oraz przedstawia wskaźniki oceny skuteczności realizacji.

Część IX aspekty finansowe realizacji programu

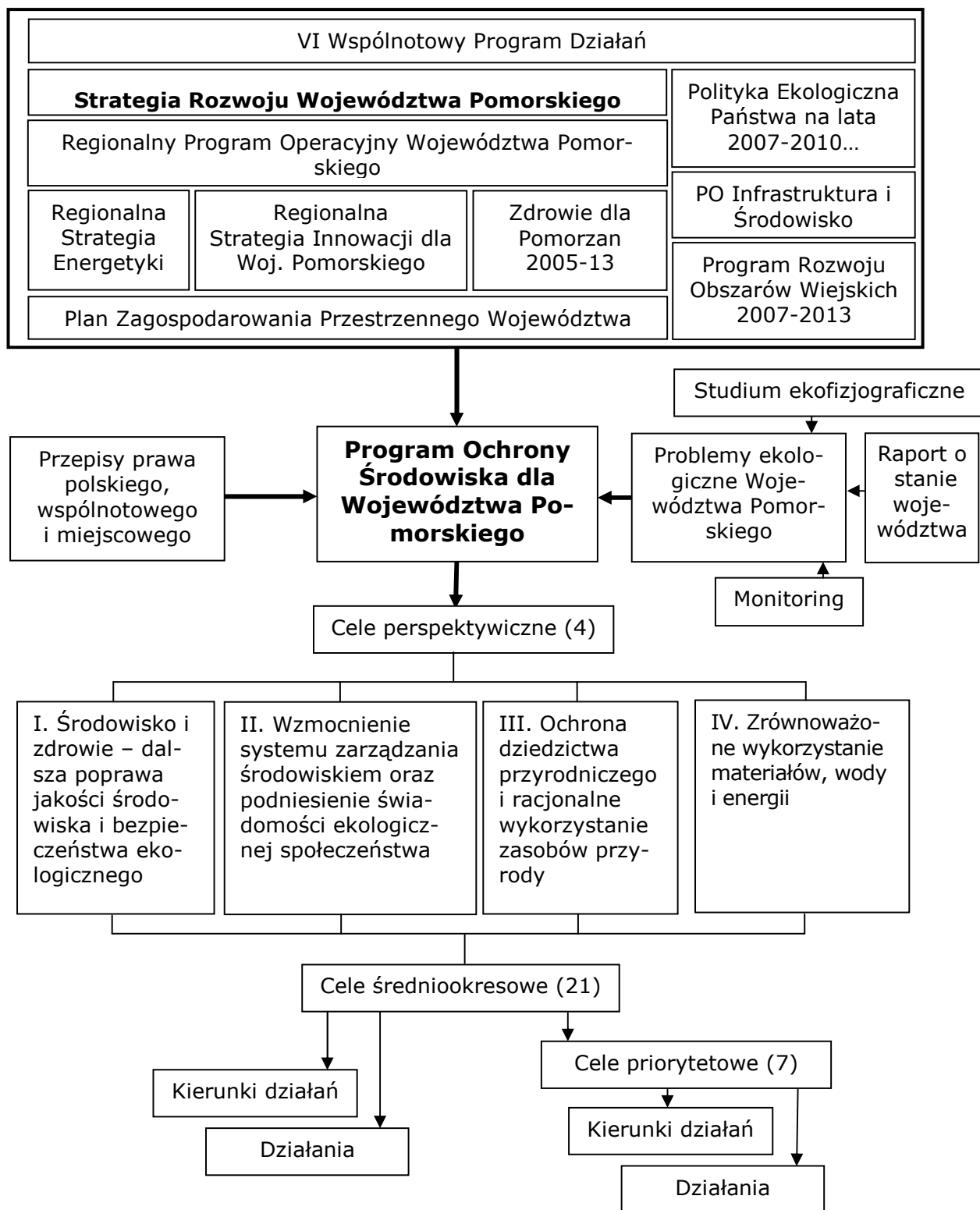
przedstawiono możliwe źródła finansowania Programu oraz przewidziane w dokumentach operacyjnych kwoty na cele ekologiczne

Część X

zawiera wytyczne dla Powiatowych Programów Ochrony Środowiska

Część XI

Bibliografia, materiały źródłowe

Schemat 1. Schemat operacyjny tworzenia Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014.

IV. Realizacja polityki ekologicznej województwa zapisanej w POŚ na lata 2003-2006; Problemy ekologiczne w województwie pomorskim

1. Realizacja polityki ekologicznej województwa, zapisanej w POŚ

Przełom stuleci i początek XXI wieku przyniósł krótkotrwałe zmniejszenie presji na środowisko kraju i regionu. Spowodowane to było recesją gospodarczą, ale również przygotowaniem akcesji Polski do Wspólnoty Europejskiej, co pozwoliło na realizację licznych ważnych inwestycji. Służąc zmniejszeniu emisji zanieczyszczeń do środowiska, przyniosły one efekt w postaci poprawy stanu wielu jego komponentów, w tym zwłaszcza wód powierzchniowych i gleb.

Obecne ożywienie gospodarcze łączy się ze wzrostem presji na środowisko i zauważalnym zahamowaniem trendów poprawy jego stanu. Badania naukowe wskazują nowe zagrożenia zdrowia i życia ludzkiego, rośnie znaczenie czynników postrzeganych do niedawna jako marginalne (ocieplenie klimatu, urbanizacja zwłaszcza przetrzeź, emisja pól elektromagnetycznych). Rozwijające się techniki monitoringu wykrywają w środowisku nowe niebezpieczne substancje, uboczne produkty rozwoju. Jednocześnie przełamywaniu recesji i przyspieszaniu rozwoju towarzyszy znaczący spadek nakładów na ochronę środowiska.

W ciągu minionych czterech lat znaczna część działań zmierzających do ochrony środowiska województwa pomorskiego i poprawy jego stanu realizowano w oparciu o cele Programu ochrony środowiska województwa pomorskiego na lata 2003-2006 z perspektywą 2007-10.

We wprowadzeniu do „Raportu z realizacji POŚ w latach 2003-2004 ...” przyjętego Uchwałą Nr 692/XXXVII/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 3 października 2005” czytamy: „(...) nie istnieje modelowa, standaryzowana metoda oceny realizacji Wojewódzkich Programów ochrony środowiska”⁶. Ocena niniejsza, bazująca także na kolejnym 2-letnim raporcie⁷ pozostawia szczegółowy opis wykonania celów Programu i licznych przedsięwzięć zapisanych w stanowiącym integralną część programu Planie Operacyjnym. Na podstawie przywołanego już „Raportu z realizacji POŚ w latach 2005-2006” w tym miejscu przedstawiono jedynie wpływ realizacji Programu na poszczególne komponenty stanu środowiska województwa w roku 2007. Przedstawiono także syntezę wniosków z Raportu, dotyczącą pozostałych celów Programu oraz podjęto próbę sformułowania wniosków generalnych.

Mimo upływu 8 miesięcy od zakończenia roku 2006, nie są dostępne dane statystyki publicznej, ani też Państwowego Monitoringu Środowiska. Dzieje się tak pomimo, iż terminy sprawozdawcze dla samorządów i większości podmiotów gospodarczych upływają na ogół w I kwartale roku. Brak oficjalnych danych o stanie środowiska w roku 2006 oraz poniesionych nakładach praktycznie uniemożliwia sporządzenie rzetelnego raportu, wymaganego przez przepisy prawa. Dla częściowego chociaż uzupełnienia braków, rozpisano ankietę, jednak odpowiedziała na nią ledwie połowa gmin. Stąd, niestety, przedstawiona analiza działań jest niedoskonała i niekompletna.

Cztery lata to niewiele, wobec wieloletnich zaniedbań w sferze ochrony środowiska i przyrody. Jednak na podstawie danych generalnych dotyczących dynamiki zmian

⁶ „Raport (...) str. 9.

⁷ „Raport z realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego 2003-2006 z perspektywą 2007-10 w okresie 2005-2006”, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku, sierpień 2007, plik

w środowisku, jak też odnosząc je do poziomu krajowego, można postawić tezę, że okres obowiązywania POŚ mógł zostać wykorzystany z większym pożytkiem.

Oceniając realizację Programu, a w jej kontekście skuteczności prowadzonej w województwie polityki w sferze ochrony środowiska, nie można pominąć kwestii nakładów finansowych, jakie w okresie realizacji POŚ przeznaczano na inwestycje w jego ochronę. Stanowią one podstawowy miernik determinacji w podejmowanych działaniach. W części 7 POŚ, określającej koszty realizacji programu, zapisano na okres 4 lat kwotę 2 mld 634 mln zł przewidywanych wydatków inwestycyjnych (bez inwestycji planowanej przez LOTOS SA). Na podstawie danych GUS w latach 2003-2005 wydatkowano na inwestycje związane z ochroną środowiska łącznie 811 466 mln zł, co nie stanowi nawet trzeciej części nakładów przewidywanych jako **niezbędne**. Wielkość nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca spadła w tym czasie w województwie ze 118,95 zł w roku 2003 do 106,01 zł w roku 2005. Nawet zakładając, że w roku 2006 wykonanie wydatków będzie równe najwyższemu, jakie miało miejsce w 2004 roku (319, 5 mln zł) nakłady finansowe na inwestycje w ochronie środowiska nie osiągną nawet połowy kwoty zapisanej w POŚ 2003-2006. W tym samym czasie w skali kraju nakłady te systematycznie rosły i w roku 2005 ich średnia wysokość na głowę mieszkańca Polski przekroczyła wartość zanotowaną w województwie pomorskim o połowę!

Jeszcze w roku 1998 wydatki inwestycyjne na ochronę środowiska były w województwie pomorskim⁸ blisko dwukrotnie większe, niż średnio w Polsce. Można by więc przypuszczać, że znaczna część niezbędnych dla środowiska inwestycji wykonano **już wcześniej**. Biorąc jednak pod uwagę postęp techniczny, a także rosnące standardy jakości środowiska wymuszane członkostwem we Wspólnocie Europejskiej, nie sposób obronić tezy, że w województwie pomorskim w sferze ochrony środowiska niewiele już zostało do zrobienia...

Potwierdzają to dane świadczące, iż w ciągu minionych 4 lat nie poprawił się w sposób znaczący żaden z komponentów środowiska, będących przedmiotem realizacji przedsięwzięć, zapisanych w POŚ. Nie można tego kwestionować, nawet biorąc pod uwagę niedoskonałość obecnego systemu monitoringu (wąski zakres, opóźniona publikacja danych, niektóre elementy środowiska badane są wyłącznie po zgłoszeniu złego ich stanu). Mimo wielu prowadzonych działań nie zanotowano przełomu w gospodarce komunalnej, nie poprawiła się ochrona ludności przed niekorzystnymi oddziaływaniami (hałas, pola elektromagnetyczne, zagrożenie powodziowe).

1. Obowiązująca od 2004 r. nowa, dostosowana do wymagań UE, klasyfikacja jakości wód płynących nie pozwala na jednoznaczną ocenę trendu zmian w latach 2003 - 2006. Monitoring prowadzony w latach 2004-05 już wg nowej klasyfikacji, wskazuje na nienajlepszy stan jakościowy badanych rzek – całkowity brak I i II klasy, dominację wód o jakości zadowalającej (III klasa – ponad 70%), ale istotny również udział wód o niezadowalającej jakości (IV klasa - około 20%). Najmniejszą część stanowią wody złej jakości (około 7%). W opinii WIOŚ, wody badanych rzek charakteryzują się w ciągu ostatnich lat niewielką zmiennością średniego poziomu stężeń większości badanych wskaźników. Wody rzeczne nie spełniają wymagań stawianych dla środowiska życia ryb łososiowatych i karpiniowatych. Przyczyną był przede wszystkim zbyt wysoki poziom azotanów i fosforu ogólnego notowany we wszystkich punktach kontrolnych. Cieszy, że w wielu rzekach wyraźnie poprawił się stan sanitarny.

Niepokojący jest stan jakościowy wód stojących. W 10 zbadanych w 2005 r. jeziorach tylko nieco ponad połowę stanowiły wody dobrej jakości (II klasy), a resztę złe jakościowo wody zaliczane do najgorszej III klasy. Porównywanie trendu zmian jakości wód stojących jest bardzo trudne z uwagi na małą liczbę jezior obejmowanych badaniami (ok. 10/rok) i długie odstępy czasowe pomiędzy powtórными badaniami (5 do 10 lat). Alarmujący sygnał w tym zakresie został przekazany z powiatu kartuskiego - najnowsze badania Jezior Raduńskich prowadzone z udziałem naukowców uniwersyteckich wykazały bardzo wysoką eutrofizację. Potwierdzają to wyniki badań WIOŚ, który w roku 2005 przebadał jezioro Ostrzyckie, klasyfikując czystość jego wód w najniższej, trzeciej klasie. W latach 2004-2005 stan czystości jezior był wyraźnie gorszy jak w ro-

---

⁸ według przeliczeń statystycznych Banku Danych Regionalnych GUS

ku 2003 (spośród 21 jezior osiem w III klasie i trzy pozaklasowe), jednak mogło to być spowodowane doborem jezior do badań. Stan sanitarny wód badanych jezior był dobry i odpowiadał I klasie jakości.

Jakość wód śródlądowych rzutuje na stan czystości wód morskich, w tym Zalewu Wiślanego oraz Zatok: Gdańskiej i Puckiej. Na jakość wód Zalewu Wiślanego, którego wschodnia część leży w granicach Federacji Rosyjskiej, duży wpływ mają uchodzące do niego wody rzeczne, w tym rosyjska rzeka Pregoła, niosące duży ładunek zanieczyszczeń. Badania wód Zalewu przeprowadzone w 2004 roku wykazały, że: stan sanitarny odpowiadał I klasie czystości, powierzchniowa warstwa wód była dobrze natleniona, jednak od 1997 r. obserwuje się powolny spadek zawartości tlenu rozpuszczonego; zawartość łatwo rozkładalnych substancji organicznych, wyrażonych w BZT₅ była wyższa od średniej z lat 1993-2003; stężenia chlorofilu „a” miały nadal tendencję rosnącą, a średnia roczna ich wartość w 2004 roku była najwyższa spośród uzyskanych w latach 2001 – 2004; pozytywne było natomiast dalsze obniżenie stężeń fosforanów oraz fosforu ogólnego; stężenia badanych metali (cynk, kadm, ołów i miedź) oraz pestycydy chloroorganiczne utrzymywały się na niskim poziomie.

Niezadowolający jest stan środowiska Morza Bałtyckiego. W polskiej strefie przybrzeżnej nastąpiło zaburzenie równowagi biologicznej i chemicznej, spowodowane wieloletnim dopływem wraz ze ściekami przemysłowymi i komunalnymi związków biogenych, soli metali ciężkich, węglowodorów chlorowanych, ropy i ropopochodnych. W akwenach Zatoki Gdańskiej i Zatoki Puckiej, doszło do silnej eutrofizacji, będącej wynikiem koncentracji fosforanów, azotanów i innych substancji. Nastąpiło rozszerzenie powierzchni przydennych obszarów beztlenowych skażonych siarkowodorem, powstałym w wyniku rozkładu materii organicznej przez bakterie beztlenowe. Wpłynęło to ujemnie na organizmy żyjące przy dnie; spowodowało m.in. zniszczenie tradycyjnych tarlisk dorsza. Zagrożeniem dla czystości wód Bałtyku są zanieczyszczone wody rzeczne. Ich jakość w odcinkach ujściowych odzwierciedla presję człowieka na środowisko zarówno w dolnym biegu jak i w całym dorzeczu. Największa ilość zanieczyszczeń, w strefie brzegowej województwa, wnoszona jest do Bałtyku (Zatoki Gdańskiej) z wodami Wisły. Bałtyk należy ponadto do mórz najbardziej skażonych pod względem zawartości substancji radioaktywnych.

Redukcja zanieczyszczeń dopływających do wód przybrzeżnych Bałtyku rzekami z ich dorzeczy w ostatnich latach, przyczynia się do poprawy ich jakości. Tendencję tę można uznać za stałą, gdyż prowadzone działania techniczne i inwestycyjne zmierzają do zmniejszenia spływających ładunków zanieczyszczeń. W najbliższych latach nie należy jednak oczekiwać radykalnej poprawy czystości wód Bałtyku i jego zatok, ze względu na uwalnianie się zanieczyszczeń zakumulowanych w osadach dennych oraz brak perspektyw zasadniczego ograniczenia spływu zanieczyszczeń wód z dorzecza Wisły.

Mimo licznych zadań wykonywanych w zakresie budowy kanalizacji sanitarnej, w latach 2003-2006 nastąpił jedynie niewielki wzrost liczby mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków: z 76,5% w roku 2003 do 78,8% w roku 2006, przy czym na obszarach wiejskich wyniósł on 8,7%.

Również w zakresie poprawy zaopatrzenia ludności w wodę dobrej jakości, na terenie województwa wzrósł (z 32,66% w roku 2004 do 39,06% w roku 2006) odsetek wodociągów dostarczających wodę nie odpowiadającą wymaganiom sanitarnym. Jakość wody uległa pogorszeniu zarówno w wodociągach na wsi jak i w miastach. Sytuacja ta wystąpiła mimo szerokiego zakresu prowadzonych prac modernizacyjnych na sieciach oraz ujęciach. Tylko w części może być to skutek zaostrożenia przez prawodawcę wspólnotowego wymagań, jakim powinna odpowiadać woda przeznaczona do konsumpcji.

2. Pomimo całego szeregu działań podjętych po katastrofalnej powodzi w 2001 r. w dalszym ciągu występują znaczne zagrożenia:
  - na Żuławach i w dolinie Dolnej Wisły – spowodowane niedostatecznym stanem technicznym urządzeń ochrony przeciwpowodziowej;
  - na przydepresyjnych obszarach Gdańska - obiekty ochrony przeciwpowodziowej nie gwarantują pełnego zabezpieczenia;

- na pozostałych obszarach województwa, gdzie ok. 50% ogólnego stanu urządzeń melioracyjnych i ochrony przeciwpowodziowej wymaga odbudowy i modernizacji.
Realizowane rozproszone działania z zakresu małej retencji wodnej, zarówno techniczne (budowa małych zbiorników wodnych, jazów, zastawek, itp.) jak również liczne działania nietechniczne (zalesienia, zadrzewienia, roślinne pasy ochronne, ochrona oczek wodnych, stawów wiejskich, mokradła itp.) - prowadzą do spowolnienia lub powstrzymania odpływu wody przy jednoczesnym odtworzeniu naturalnego krajobrazu. Działania te są jednak niewystarczające dla zapewnienia odpowiedniej ilości wody w okresie suszy gruntowej.
3. Liczne przedsięwzięcia, realizowane przede wszystkim w sektorze komunalnym, nie spowodowały poprawy jakości powietrza w województwie. W zakresie zawartości niektórych substancji nastąpiło nawet pogorszenie. Opierając się na danych statystycznych i dorocznych ocenach jakości powietrza, sporządzonych przez WIOŚ można stwierdzić, że:
    - a. W latach 2003- 06 wyraźnie malała wielkość zanieczyszczeń pyłowych emitowanych z zakładów szczególnie uciążliwych (z 5,2 do 3,47 tys. t), natomiast do 2005 r. wzrastała emisja gazów ogółem, w tym zwłaszcza dwutlenku węgla (6,3 mln t w 2005r). W roku 2006 tendencja ta uległa wyhamowaniu (wyemitowano 6,17 mln t CO₂). Emisja SO₂ podlegała drobnym wahaniom, ale w 2006 r. uległa niewielkiemu obniżeniu do 24,0 mln t.
    - b. W latach 2004-2006 liczba stref (powiatów) zaklasyfikowanych jako C (poziom stężenie substancji przekracza wartości dopuszczalne, strefa wymaga sporządzenie programów ochrony powietrza), wzrosła z jednej do czterech. Wzrosła również znacznie ilość dni z przekroczeniem dopuszczalnego stężenia dobowego pyłu PM10, a w strefie trójmiejskiej odnotowano przekroczenia dopuszczalnego stężenia średniorocznego. Po raz pierwszy na terenie województwa - w powiecie tczewskim - pomiary wykazały przekroczenie dopuszczanej ilości dni z nadmiernym stężeniem dwutlenku siarki.
    - c. Na znacznym obszarze województwa stwierdzono przekroczenie określonych w Dyrektywie 2004/107/WE stężeń benzo(a)pirenu w powietrzu. Wysoki poziom B(a)P występuje na obszarze aglomeracji trójmiejskiej i miasta Słupska oraz w strefach: kartusko-kościerskiej, kwidzyńsko-tczewskiej i pucko-wejherowskiej;
  4. Jak stwierdza Raport o stanie środowiska województwa pomorskiego w 2005 roku: „Hałas komunikacyjny w miastach i wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych utrzymuje się od kilku lat wciąż na wysokim poziomie⁹”. WIOŚ nie podaje w raporcie dynamiki zmian, jednak w związku ze stwierdzonym wzrostem natężenia ruchu drogowego i miejskiego, można przypuszczać, że – podobnie, jak w odniesieniu do stanu powietrza - uciążliwość ta wzrasta. Działania zapobiegawcze w tym zakresie – budowa obwodnic, modernizacja nawierzchni, ustawianie barier dźwiękochłonnych realizuje się w niewielkiej skali, przede wszystkim na sieci krajowej. Porażająca jest natomiast skala wycinek drzew przydrożnych, naturalnego elementu ograniczającego hałas. Tylko na podstawie przeprowadzonej we własnym zakresie ankiety (dane na ten temat nie są publicznie dostępne) stwierdzono, że w latach 2003-2006 wycięto na cele związane z rozwojem komunikacji **co najmniej 30 tysięcy drzew przydrożnych i leśnych**¹⁰.
  5. W latach 2003-2004 nie prowadzono badań emitowanych pól elektromagnetycznych. W ciągu dwóch kolejnych lat zbadano 21 potencjalnych źródeł, w których mogą wystąpić przekroczenia norm. Pomiarom poddawane były głównie rejony Trójmiasta. Początkowo badanymi obiektami były jedynie maszty i wieże z antenami radiowo-telewizyjnymi, w drugim roku rozszerzono zakres badań o linie energetyczne, stacje bazowe telefonii komórkowej oraz zagrożenia mogące wystąpić w poszczególnych dzielnicach Trójmiasta. Nadal jednak niezbadanych pozostaje wiele obiektów, należą

---

⁹ WIOŚ w Gdańsku, 2006, str. 149

¹⁰ Dane z ZDW oraz 13 powiatów i jednego rejonu GDDKiA Oddział Północny. W samej tylko Gdyni w latach 2005-2006 wycięto blisko 12 tys. drzew (ma to prawdopodobnie związek z budową Trasy Kwiatkowskiego)

do nich: linia 400 kV łącząca elektrownie „Dolna Odra” i „Bełchatów” na trasie Słupsk – Żarnowiec – Gdańsk – Malbork – Kwidzyn wraz z jej odgałęzieniem w Gdańsku (w stacji „Błonie”) w kierunku Elbląga, dwie linie 220 kV, sieć linii wysokiego napięcia 110 kV (szczególnie mocno zagęszczone w rejonie dużych aglomeracji miejskich: Słupska i Chojnic), około 100 głównych punktów zasilania, sieć stacji bazowych telefonii komórkowej obejmująca województwo.

Do sierpnia 2007 **nie sporządzono harmonogramu planowych badań obiektów będących potencjalnymi źródłami niekorzystnych oddziaływań. Nie powstała baza danych o źródłach promieniowania i wysokości emisji;**

6. W stosunku do lat wcześniejszych, gdy odnotowywano średnio w roku 30 poważnych awarii z udziałem materiałów niebezpiecznych, w 2005 zarejestrowano tylko 8 takich zdarzeń, jednak już w 2006 było ich 16. Jednocześnie w sposób zadowalający realizowane były oczekiwane w POŚ i przewidziane przepisami prawa działania w zakresie organizacji służb antykrzysowych, opracowywania niezbędnych dokumentów i ćwiczeń gotowości. Dotyczyło to również obszarów morskich.
7. W latach 2005-06 działania w zakresie ochrony przyrody zdominowały przygotowania do wdrożenia Europejskiej Sieci Natura 2000. Obecnie w województwie pomorskim i wodach przybrzeżnych, sieć Natura 2000 tworzą ustanowione w 2004 r. obszary specjalnej ochrony ptaków, których jest 10. Obejmują łącznie 110 346,2 ha powierzchni lądowej regionu oraz 349 439,7 ha wód przybrzeżnych Zatoki Puckiej, pasa przybrzeżnego od Władysławowa do Ustki (łącznie z SPN) i Ławicy Słupskiej. Wielokrotnie korygowana lista projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk liczy 55 pozycji.
W latach 2003-2006 powierzchnia obszarów chronionych w województwie wzrosła o 4 308,67 ha, co stanowi 0,2%. Działania realizowane w zakresie powiększania przyrodniczych obszarów chronionych oraz polepszenia wewnętrznej i zewnętrznej spójności systemu wojewódzkiego **nie przyniosły więc zasadniczych zmian**. Spośród najważniejszych przedsięwzięć opisanych w Planie Operacyjnym: nie utworzono czterech parków krajobrazowych (Nadwiślańskiego, Doliny Wdy, Bytowskiego i Lęborskiego).
Najpoważniejszym na dzień dzisiejszy problemem wydaje się **brak pełnej wiedzy o zasobach przyrodniczych województwa, a także brak uchwalonych planów ochrony przeważającej części obszarów już ochroną objętych**. W województwie tylko połowa gmin posiada inwentaryzacje przyrodnicze, a jedynie Park Krajobrazowy Doliny Słupi i Wdzydzki Park Krajobrazowy posiadają zatwierdzone plany ochrony.
8. W latach 2003-2006 w województwie pomorskim nastąpił **zauważalny wzrost powierzchni geodezyjnej lasów** - o 26 958 ha, co spowodowało wzrost ich udziału w powierzchni geodezyjnej województwa o 1,4 pkt proc. (z 35,4% do 36,8%). Trend wzrostowy był jednak malejący: główny przyrost nastąpił w latach 2003-2004 - o 22 264 ha, zaś w okresie 2005-2006 r. już tylko o 4 694 ha. Kontynuowany jest proces zalesiania gruntów porolnych¹¹. W latach 2004-2006 (wg ARiMR) na terenie województwa pomorskiego wnioski o zalesienie złożyło 466 gospodarstw rolnych, tj. 0,92% ogółu gospodarstw powyżej 1 ha użytków rolnych (w tym samym czasie w Polsce 0,60%).
9. Pewien postęp zanotowano też w realizacji ustalonego w POŚ 2003-2006 celu: **Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych**. Liczba gospodarstw, które uzyskały stosowny certyfikat wzrosła z 29 w roku 2003 do 35 w roku 2005, ponadto liczba gospodarstw podejmujących wyzwanie przestawienia się na ekologiczne metody produkcji wzrosła z 17 do 146. W latach 2004-2006 na terenie województwa pomorskiego wnioski o przyznanie dopłat z tytułu prowadzonych działań rolnośrodowiskowych złożyły 4 492 gospodarstwa rolne, tj. 8,80% ogółu gospodarstw powyżej 1 ha użytków rolnych (w Polsce 4,05%). Program rolnośrodowiskowy obejmował w 2004 r. 1,7 tys. ha, zaś w latach 2005 - 2006 - **68,4 tys. ha gruntów rolnych** i 107,8 tys. mb stref buforowych. Obszary gruntów rolnych objętych programem

---

¹¹ W ramach realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2004 - 2006, Działanie 5 Zalesianie gruntów rolnych

środowiskowym przeważają w zachodniej i środkowej części województwa, a więc na obszarach o relatywnie słabszych warunkach dla rolnictwa i wysokim nagromadzeniu różnorodnych form ochrony przyrody.

Niestety, z danych dla lat 2002/2003 – 2004/2005 wynika też, że w badanym okresie zużycie nawozów wapniowych - i tak już niskie - uległo dalszemu zmniejszeniu (ze 107,6 do 81,2 kg CaO/ha użytków rolnych). Jednocześnie utrzymywał się stosunkowo wysoki poziom **nawożenia mineralnego**, na poziomie: 128,4 – 124,9 kg NPK/ha użytków rolnych (w kraju wzrosło z 93,6 do 102,4 kg NPK). Jednak w porównaniu z okresem kilku lat poprzedzających okres sporządzenia POŚ wysokość nawożenia jest nieco niższa i obecnie nadal wykazuje bardzo nieznaczny trend spadkowy.

W okresie realizacji POŚ odnotowano rosnące tempo wzrostu powierzchni **gruntów wyłączanych z użytkowania rolnego i leśnego**. Ich udział, w stosunku do całkowitej powierzchni geodezyjnej jest w województwie pomorskim znacznie wyższy niż średnio w kraju. W latach 2003 – 2005 wyłączono z produkcji rolnej i leśnej ogółem 1 819 ha gruntów, z tego 1 670 ha gruntów rolnych i 149 ha gruntów leśnych.

10. W okresie 2003-2006 nieco wzrosła **efektywność wydobycia surowców mineralnych** ze złóż. W stosunku do roku 2003, wydobycie kruszywa budowlanego w roku 2005 wynosiło 112%. W związku z rosnącym zapotrzebowaniem, związanym z oczekiwanym przełomem w budowie dróg, dokumentowane są nowe złoża i podejmowane próby eksploatacji. Prawie podwojono też wydobycie torfów – jest to niekorzystna tendencja ze względu na znaczenie torfowisk dla bioróżnorodności i zachowania zasobów wodnych. Nasiliło się – powodowane ubożeniem mieszkańców wsi - zjawisko niekontrolowanej eksploatacji torfów przez indywidualnych mieszkańców na własne potrzeby.
11. W celu POŚ 2003-2006 użyto niefortunnego sformułowania o „**utrzymaniu linii brzegowej** z 2000 r (...)” w odniesieniu do obszarów o unikatowych wartościach przyrodniczych. Jest to sprzeczne z dokumentami wspólnotowymi, a także „Strategią ochrony brzegów morskich...” gdzie przewidziano odstępiania od działań ochronnych na tego rodzaju obszarach, gdy nie ma tam trwałego zagospodarowania kubaturowego i ważnych obiektów infrastruktury. Cel jest kontestowany przez niektórych przyrodników, których zdaniem prowokuje zainwestowanie w strefie przybrzeżnej, by później wymuszać jego ochronę na koszt budżetu. Również w związku z przyjęciem i realizacją ustawy sejmowej w tym zakresie, nie powinien być kontynuowany w aktualizowanym programie.
12. Jednym z podstawowych pryncypiów Strategii Lizbońskiej i jej Goeteborskiego rozwinięcia jest potrzebą racjonalizacji zużycia surowców, w tym szczególnie wody i energii. Program Ochrony Środowiska WP założył realizację do 2010 roku celu ekologicznego: **„Racjonalizacja zużycia wody i energii, w tym wzrost wykorzystania zasobów energii odnawialnej”**. W opisie celu stwierdzono, że do 2004 roku wskaźniki zużycia wody, materiałochłonności i energochłonności zostaną wprowadzone do systemu statystyki publicznej i zostanie określony zakres i sposób ich wykorzystania w lokalnych i regionalnych programach ochrony środowiska. Stosowne limity wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności miały zostać wprowadzone do POŚ WP podczas jego pierwszej weryfikacji w roku 2004. Wobec tego, że nie nastąpiło wprowadzenie do systemu statystyki publicznej opisanych wskaźników, nie zostały też one wprowadzone do POŚ.

Od roku 2001 utrzymuje się stabilizacja zużycia wody na potrzeby eksploatacji sieci wodociągowej. Zużycie wody na 1 mieszkańca podlega niewielkim wahaniom, najniższe odnotowano w 2004 r. – 34,2 m³/1M, a najwyższe w 2005 – 37,5 m³/1M.

W aspekcie faktycznego zmniejszenia zużycia wody, poprawa więc nie nastąpiła. Jednak odnosząc zużycie wody [hm³] do wytworzonego PKB w województwie [mln zł] można stwierdzić, że **wodochłonność gospodarki województwa zmniejszyła się** (w 2001 roku było to 0,00527, zaś w roku 2004 już 0,00496). Z uwagi na brak danych o PKB w roku 2005 i 2006, nie sposób jest określić skali zmiany, jaka nastąpiła w okresie obowiązywania POŚ.

Na terenie województwa można też zaobserwować systematyczny spadek zużycia ciepła u odbiorców zasilanych przez miejskie sieci ciepłownicze. Potwierdza to znaczny

zakres prowadzonych działań termomodernizacyjnych u odbiorców, a także zmniejszenie zapotrzebowania na ciepło przez przemysł. Na zmniejszenie zużycia energii cieplnej ma również wpływ systematyczna modernizacja sieci przesyłowych, węzłów i źródeł energii cieplnej.

Zużycie energii na jednostkę PKB w województwie pomorskim zmniejszyło się w latach 2000 – 2004 z poziomu 0,182 do 0,152 a więc o 15%. Dane powyższe pochodzą ze statystyki publicznej i nie są dostępne za lata 2005-2006.

Tak w odniesieniu do racjonalizacji zużycia wody, tak też w sferze energooszczędności nie są w województwie prowadzone żadne działania w zakresie promocji, koordynacji i monitorowania przedsięwzięć w tym zakresie. Nie istnieje baza danych, pozwalająca na badanie tych – niezwykle ważnych z punktu widzenia wspólnotowej polityki ekologicznej oraz Strategii Lizbońskiej, przedsięwzięć. Realizowane działania były rozproszone, pozbawione cech systemowych i wynikające wyłącznie z indywidualnych interesów podmiotów gospodarczych (co w tym akurat przypadku nie jest bynajmniej naganne).

W zakresie wzrostu wykorzystania energii odnawialnej, nastąpił wzrost mocy zainstalowanej w energetyce wiatrowej z 2 do 40 MW. Zmodernizowano wiele kotłowni przystosowując je do spalania biomasy.

13. W latach 2003-2006 prowadzono znaczną ilość działań na polu edukacji ekologicznej dzieci i młodzieży (rzadziej nauczycieli i dorosłych) jednak nie były one w żaden sposób koordynowane, ani też monitorowane. Przyczyną tego może być brak wskazania jednostki koordynującej POŚ na lata 2003-2006 na szczeblu wojewódzkim, lecz przede wszystkim należy jej szukać w **braku przemyślanej i opracowanej z udziałem zaangażowanych podmiotów strategii edukacji ekologicznej w województwie**.
14. W latach 2004-2006 **nie była prowadzona w województwie pomorskim systemowa działalność polegająca na informowaniu przedsiębiorców o potrzebie, warunkach i możliwościach uczestnictwa w systemach zarządzania środowiskowego ISO 14001 i EMAS, promowaniu korzyści płynących z certyfikacji oraz prowadzeniu kompletnej i aktualnej ewidencji certyfikowanych podmiotów**. Prowadzenie takiej promocji przewidywał kierunek działań zapisany w POŚ WP: „Promowanie systemów zarządzania środowiskowego”, zapisany w grupie „zagadnień systemowych”. W 2006 r. w województwie certyfikaty ISO 14001 posiadało 39 podmiotów, zaś w systemie EMAS zarejestrowany został jeden.
15. Wprowadzona w 2005 roku nowela do ustawy Prawo Ochrony Środowiska nakazała sporządzanie dla wszystkich planów i programów strategicznych i sektorowych oceny oddziaływania na środowisko. Do tego czasu zapisy kierunków działań POŚ zmierzające do integrowania do wszystkich sporządzanych dokumentów strategicznych i sektorowych rozdziału „Ochrona środowiska” były realizowane w różny sposób. Zresztą sam zapis był dyskusyjny, bowiem wprowadzenie do dokumentu rozdziału o odpowiednim tytule niekoniecznie musiało służyć skutecznemu inkorporowaniu zagadnień środowiskowych. Zachodzi obecnie potrzeba aktualizacji co najmniej jednego dokumentu, do którego nie sporządzono oceny oddziaływania (nie była wówczas wymagana prawem).
Począwszy od roku 2005 do sporządzanych w województwie dokumentów strategicznych: „Regionalna Strategia Energetyki...”, „Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego do roku 2020” oraz Regionalnego Programu Operacyjnego WP na lata 2007-13” przeprowadzono otwarte postępowania z udziałem społeczeństwa oraz sporządzono Prognozy Oddziaływania na Środowisko. Efektem tego było **skuteczne integrowanie do sporządzanych dokumentów regionalnych licznych ustaleń mających na celu ochronę środowiska i poprawę jego stanu**.

W ocenie generalnej, stan środowiska województwa pomorskiego w latach 2003-2006 utrzymywał się na stałym poziomie, z zaznaczającą się tendencją poprawy, ale też miejscowymi pogorszeniami (szczególnie w zakresie powietrza atmosferycznego).

W ramach celów i kierunków działań zapisanych w POŚ na lata 2003-2006, podejmowano liczne przedsięwzięcia (szczególnie w sferze ochrony i poprawy stanu wód i powietrza), jednak nie przyniosły one spodziewanego efektu, bądź ich skala – w stosunku do zaniedbań i problemów – była zbyt mała;

Pozytywne tendencje zaznaczają się w zakresie oszczędności energii, materiałów i surowców, są one jednak wyłącznie skutkiem unowocześniania się gospodarki i mechanizmów ekonomicznych, nie zaś systemowych działań wynikających z ustaleń POŚ;

Rozproszenie i brak koordynacji na szczeblu wojewódzkim charakteryzowało liczne podejmowane działania w sferze edukacji ekologicznej. Nie były realizowane kierunki POŚ w zakresie promocji zarządzania środowiskowego oraz zaangażowania rynku w ochronę środowiska;

Poprzez dokonaną w latach 2005-2006 integrację celów ekologicznych do Strategii Rozwoju Województwa do roku 2020 oraz RPO dla Województwa Pomorskiego w latach 2007-13, zostały założone rzetelne podwaliny dla ich skutecznej realizacji;

Analiza przedstawionej powyżej syntetycznej informacji mogłaby wskazywać, że w całym okresie obowiązywania, Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 nie był sprawnie zarządzany. Nie znaczy to, że nie były realizowane jego cele i kierunki działań, było to jednak przede wszystkim skutkiem zabiegów wnioskodawców i beneficjentów, których starania wspierały odpowiednie zapisy w dokumencie. Skuteczne działania zarządcze rozumiane jako bieżące monitorowanie, sprawozdawanie i korygowanie wyrażonej w Programie polityki województwa w sferze ochrony środowiska, nie miały jednak miejsca.

Jednak nie mogło być inaczej, ponieważ ustawodawca zobowiązując samorząd województwa do sporządzenia i uchwalenia Programu Ochrony Środowiska, nie zaproponował jednocześnie narzędzi jego realizacji, zaś opracowany i przyjęty dokument w części poświęconej zarządzaniu Programem nie zaproponował żadnych rozwiązań tak w kwestii monitorowania wyników, jak też procedur współpracy wielu partnerów.

Być może gdyby było inaczej, skutki realizacji Programu byłyby bardziej widoczne w środowisku regionu.

2. Problemy ekologiczne w województwie pomorskim

Charakterystykę stanu środowiska w województwie pomorskim przygotowano w latach 2005-2006 na potrzeby aktualizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego oraz Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa pomorskiego 2007-2013. Dla potrzeb aktualizowanego Planu Zagospodarowania Przestrzennego województwa sporządzono w roku 2006 Studium Ekofizjograficzne opisujące zagrożenia środowiska, a także obrazujące tendencje wykorzystania niektórych zasobów oraz zmian emisji zanieczyszczeń do środowiska na przestrzeni lat 1998-2004. Z kolei w Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa opublikowanym w 2006 roku dokonano oceny funkcjonowania systemów gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, gospodarki energetycznej i zaopatrzenia w ciepło, gospodarki rolnej i leśnej, stanu zdrowotnego ludności, ładu przestrzennego z określeniem problemów występujących w ich obrębie. Przedstawione w wymienionych dokumentach elementy diagnozy pozwalają dostrzec poprawę stanu środowiska. Nie jest ona jednak zadowalająca, a wyniki monitoringu środowiska i analizy udostępnianych najnowszych wskaźników środowiskowych, rejestrują zwolnienie, a nawet zahamowanie jej tempa.

Przedstawiony poniżej materiał jest wynikiem szczegółowej analizy opisanych dokumentów. Przedstawione tam problemy nie straciły na aktualności, uzupełnione i zweryfikowane na podstawie najnowszych informacji Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Gdańsku, mogą stanowić podstawę formułowania celów aktualizowanego POŚ.

1. koncentracja różnorodnych zagrożeń środowiska (w tym możliwości wystąpienia poważnych awarii) w obszarach najintensywniej zagospodarowanych i zaludnionych – m.in. w obszarze metropolitalnym oraz w korytarzu transportowym po obu stronach doliny Wisły. Mogą one znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko, w tym na wody Zatoki Gdańskiej oraz na przyrodnicze obszary chronione (w tym liczne obszary Natura 2000);
2. symptomy przeeksploatowania gospodarczego cennych i wrażliwych zasobów przyrodniczych strefy przymorskiej, postępujące niszczenie i zajmowanie pod infrastrukturę nowych terenów; dotyczy to również przybrzeżnych wód Bałtyku. Stwarza to zagrożenie dla obszarów chronionych regionu Morza Bałtyckiego (BSPA) oraz obszarów obejmowanych ochroną w ramach Europejskiej Sieci Natura 2000;
3. zagrożenia różnorodności biologicznej przez całkowite lub częściowe unicestwienie i fragmentację siedlisk wrażliwych gatunków, w wyniku nadmiernej eksploatacji, postępującej żywiłowej urbanizacji realizowanej bez planów zagospodarowania przestrzennego, procesów eutrofizacji wód, odwadniania terenów wodno-błotnych, zakwaszania i zanieczyszczania gleb, znacznego udziału monokultur produkcyjnych w agrocenozach i zbiorowiskach leśnych;
4. słaba spójność przyrodniczych obszarów chronionych w zachodniej części województwa (rys.2) oraz niewystarczająca ochrona części cennych walorów przyrodniczych i niewielki przyrost powierzchni objętych ochroną obszarów o cennych i unikatowych walorach;
5. generalnie przeciętna jakość wód płynących (w 2005 roku wg oceny 5-stopniowej: brak I i II klasy jakości, dominacja klasy III - 72%, ponadto 21% w klasie IV i 7% w klasie V). Złą lub niezadowalającą jakość wód notowano w punktach usytuowanych poniżej zrzutu ścieków z oczyszczalni komunalnych, na terenie lub poniżej dużych miast oraz w przekrojach przyujściowych rzek;

- Wody dolnej Wisły, odzwierciedlającej zaniedbania gospodarki wodno-ściekowej na powierzchni ponad 60% powierzchni kraju, sklasyfikowano w klasie III ze względu na wskaźniki biologiczne i sanitarne (rys.3);
6. niezadowalająca jakość wód Zalewu Wiślanego, związana z zanieczyszczeniami wnoszonymi przez wpływające rzeki, w tym z terytorium Federacji Rosyjskiej oraz spływ zanieczyszczeń obszarowych, pochodzących z rolniczych terenów Żuław. W wodach Zalewu obserwuje się powolny spadek zawartości tlenu rozpuszczonego, wzrost zawartości łatwo rozkładalnych substancji organicznych, a stężenia chlorofilu „a” mają tendencję rosnącą;
  7. znaczne zanieczyszczenie wód Morza Bałtyckiego, którego źródłem, oprócz eksploatacji statków, są zanieczyszczenia pochodzące z lądu związane m. in. z napływem zanieczyszczonych wód rzecznych, brakiem w aglomeracjach nadmorskich kanalizacji dla odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych oraz ze spływami rolnymi, przyspieszającymi eutrofizację. Brak jest kompleksowej oceny jakości wód przybrzeżnych, poza wiedzą o utrzymywaniu się nadmiernego zanieczyszczenia wód Zatok Gdańskiej i Puckiej w sąsiedztwie ujść niektórych potoków i przystani. To oraz narastające zjawisko tzw. zakwitów sinic, po wprowadzeniu dyrektywy kąpieliskowej spowoduje prawdopodobnie wzrost liczby kąpielisk morskich o niedostatecznej czystości wód (może być ich nawet 25 na ogólną liczbę 82);
  8. lokalnie niezadowalająca jakość wód podziemnych, głównie na Żuławach, w dolinie Wisły i strefie nadmorskiej, uwarunkowana czynnikami naturalnymi, ujawniająca się w strefie nadmorskiej zwłaszcza przy nadmiernym (lokalnie) poborze wód (rys.3),
  9. niedostateczny rozwój systemów kanalizacji sanitarnej i oczyszczania ścieków (rys.5,6, wykres 4);
  10. znaczne zagrożenie powodzią, (uwarunkowaną niewłaściwym zagospodarowaniem terenu i działaniem sił przyrody) oraz, w mniejszym stopniu osuwiskami, głównie na Żuławach, w dolinie Dolnej Wisły i strefie przymorskiej; zły stan techniczny systemów osłony przeciwpowodziowej i odwodnienia Żuław, nie gwarantujący zabezpieczenia przeciwpowodziowego mieszkańcom oraz obniżający efektywność produkcji rolniczej (rys.7);
  11. rosnący poziom zanieczyszczenia powietrza pyłem zawieszonym PM10. Przyczynę przekraczania dopuszczalnych stężeń pyłu PM10 stanowi między innymi niska emisja pochodząca z energetyki lokalnej o niskiej wydajności spalania, indywidualne paleniska domowe spalające paliwa stałe niskiej jakości, rozproszona emisja z drobnego przemysłu i rzemiosła oraz wtórne pylenie z podłoża, notowane zwłaszcza w centrach miast oraz wzdłuż głównych tras komunikacyjnych. W związku z przekroczeniem dopuszczalnych poziomów dwutlenku siarki w powiecie tczewskim oraz pyłu zawieszonego w aglomeracji trójmiejskiej i powiatach: kościerskim, tczewskim, wejherowskim, wymienione strefy klasy C wymagają opracowania programu ochrony powietrza i realizacji działań naprawczych (rys.3); Dynamicznie rosnący ruch samochodowy przyczynia się także znacząco do wzrostu zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem azotu (NO₂);
  12. poziom benzo-a-pirenu (BaP) w powietrzu, określony na podstawie dotychczasowych badań, przekracza docelowe wartości określone w Dyrektywie 2004/107/WE w pięciu strefach województwa (na osiem stref w tym celu wyznaczonych). Wysoki poziom BaP występuje na obszarze województwa w aglomera-

- cji trójmiejskiej, w mieście Słupsku oraz w strefach: kartusko-kościerskiej, kwi-dzyńsko-tczewskiej oraz pucko-wejherowskiej;
13. stały wzrost zagrożenia hałasem terenów zabudowy mieszkaniowej (przede wszystkim w miastach i sąsiedztwie tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu) oraz lotnisk, czemu nie towarzyszą skuteczne działania na rzecz jego ograniczenia (obejmują niemal wyłącznie ograniczanie skutków, nie zaś eliminację przyczyn – np. stosowania zasady strefowania w planowaniu przestrzennym oraz ograniczenie wydawania decyzji budowlanych);
  14. niewielka ilość międzygminnych podmiotów prowadzących nowoczesną gospodarkę odpadami, duża liczba niewielkich składowisk, nie spełniających do końca wymagań prawnych, nie zakończona likwidacja mogiłników (rys.8);
  15. niedostatecznie rozwinięty system selektywnego zbierania odpadów komunalnych, w tym odpadów niebezpiecznych występujących w strumieniu odpadów komunalnych. Skutek: bardzo niski poziom odzysku odpadów komunalnych – odpady wykorzystywane w całości lub w części stanowią zaledwie 6,8%;
  16. nierozwiązana gospodarka osadami z oczyszczalni ścieków komunalnych; (problem będzie narastał w miarę wzrostu liczby oczyszczalni, ich przepustowości oraz efektywności);
  17. wzrost natężenia promieniowania elektromagnetycznego w środowisku życia człowieka;
  18. wolno przebiegające procesy wycofywania z eksploatacji urządzeń zawierających PCB oraz likwidacji i unieszkodliwiania elementów budowlanych wykonanych z azbestu; brak pełnej informacji o faktycznej ilości tych ostatnich;
  19. niski, w stosunku do potencjalnych możliwości, udział produkcji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (rys.4);
  20. pogłębiający się bezład przestrzenny, zwłaszcza w obszarze aglomeracji trójmiejskiej, otoczeniu miast, głównych dróg i w atrakcyjnych strefach rekreacyjnych oraz zanikanie tradycyjnego krajobrazu kulturowego;
  21. niewystarczająca wiedza ekologiczna społeczeństwa i występujący brak akceptacji społeczności lokalnych dla działań ekologicznych (składowiska i obiekty unieszkodliwiania odpadów, poszerzanie zakresu ochrony istniejących i tworzenie nowych obszarów objętych ochroną prawną, ograniczenia w działalności gospodarczej).
  22. brak zintegrowanego systemu informatycznego pozwalającego na gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie danych o stanie i jakości środowiska pozytywnych z różnych źródeł. Monitoring jest realizowany w minimalnym wymaganym zakresie. W przypadku wzrostu zapotrzebowania na informację o środowisku, wynikającą z konieczności monitorowania np. lokalnych programów naprawczych lub realizacji celów określonych w Programie ochrony środowiska województwa pomorskiego środki, jakimi dysponuje WIOŚ mogą być niewystarczające.
  23. spodziewane i ujawniające się już trudności w zarządzaniu obszarami chronionymi (istniejącymi i nowotworzonymi).

Problemy, których rozwiązanie przeciąga się w czasie, bądź też nie są podejmowane działania łagodzące skutki, często owocują powstawaniem konfliktów społecznych. Przyczyną konfliktów może być obiektywne zagrożenie środowiska, przede wszystkim zdrowia i życia ludzi, ale też niechęć społeczności lokalnych wobec wprowadzania w otaczającym środowisku nowych przedsięwzięć gospodarczych lub roz-

wiązań podnoszących poziom ochrony środowiska. W tych ostatnich sytuacjach potrzebom ochrony przyrody bądź krajobrazu przeciwstawiane są potrzeby człowieka: zagrożenie osiągniętego poziomu życia, bądź w ogóle podstaw bytowania.

W odniesieniu do funkcjonujących bądź lokalizowanych przedsięwzięć gospodarczych bywa, iż sporządzane oceny oddziaływania przedsięwzięć na środowisko lub eksperckie opracowania wykazujące niską szkodliwość instalacji dla zdrowia są kontestowane przez mieszkańców, którzy zarzucają im brak obiektywności i preferowanie interesów przedsiębiorców.

Pośród charakterystycznych konfliktów o dostęp do środowiska w województwie pomorskim można wymienić:

1. Funkcjonowanie dużych składowisk odpadów komunalnych i przemysłowych, powodujących uciążliwości dla okolicznych mieszkańców oraz – jak ma to miejsce w przypadku składowiska fosfogipsów w Wiślinie – obawy związane z niekorzystnym wpływem na środowisko i zdrowie ludzi. Na etapie konsultacji lokalizacyjnych pojawiły się protesty społeczności lokalnych przeciwko ewentualnej lokalizacji składowisk regionalnych w Kiełpinie, gmina Człuchów oraz Gostomiu gmina Kościerzyna. Nasilonych protestów można też oczekiwać w związku z przewidywaną lokalizacją zakładu termicznego przekształcania odpadów (spalarni) planowanego w obszarze aglomeracji gdańskiej;
2. Niezadowolenie mieszkańców narażonych na uciążliwości odorowe emitowane przez składowiska odpadów i duże oczyszczalnie ścieków, a także przedsiębiorstwa, w tym Rafinerię Lotos w Gdańsku, zakłady spirytusowe oraz funkcjonujące i rozbudowywane duże fermy chowu zwierząt;
3. Silnie artykułowane protesty przeciwko lokalizacji dużych farm elektrowni wiatrowych na lądzie (gminy Słupsk, Ustka) oraz na wodach przybrzeżnych i terytorialnych (na wysokości gminy Krokowa, zatoka Pucka, Ławica Słupska);
4. Parcie właścicieli nieruchomości położonych w granicach obszarów chronionych (szczególnie w Nadmorskim Parku Krajobrazowym: Półwysep Helski, wybrzeża klifowe i Karwieńskie Błota, a także w Kaszubskim Parku Krajobrazowym) oraz na terenach potencjalnie zagrożonych powodzią (gmina Ustka) do zmiany przeznaczenia gruntów na budowlane, wkraczająca intensywna zabudowa i wykorzystanie gospodarcze, także o charakterze samowoli;
5. Protesty mieszkańców przeciwko lokalizacji nowych i funkcjonowaniu niektórych istniejących stacji bazowych telefonii komórkowej i urządzeń przekątnikowych (nagłośniony protest mieszkańców największego osiedla mieszkaniowego w Słupsku);
6. Protest mieszkańców gdańskiego osiedla Osowa przeciwko przewidywanemu nasileniu uciążliwości związanych z planowanym przeprowadzeniem w bezpośrednim sąsiedztwie drogi szybkiego ruchu i rozbudową węzła łączącego z obwodnicą trójmiasta;

Przykładem konfliktu potencjalnego jest zadekretowana w dokumentach rangi państwowej realizacja przekopu przez Mierzeję Wiślaną. Mieszkańcy gminy Krynica Morska podnoszą znaczną potencjalną szkodliwość tego przedsięwzięcia dla trwałości plaż oraz czystości wód Zalewu. W tej sytuacji postawę przyjętą przez samorząd województwa, gdzie ewentualne uczestnictwo w przedsięwzięciu jest warunkowane uprzednim sporządzeniem dokumentacji przedstawiającej kompleksowo i rzetelnie jego oddziaływanie na środowisko należy ocenić jako modelową. Niestety, takie podejście nie jest bynajmniej powszechne, gdyby tak było – ilość konfliktów o dostęp do środowiska byłaby na pewno mniejsza.

V. Cele Programu Ochrony Środowiska województwa pomorskiego na lata 2007-2010 z perspektywą 2011-14

Program nie formułuje celu generalnego, przyjmując, że **Misja Województwa Pomorskiego, zawarta w Strategii Rozwoju Województwa** dostatecznie mocno podkreśla pierwszorzędną potrzebę zachowania dobrego stanu środowiska, jako podstawowego warunku zrównoważonego i harmonijnego rozwoju.

Cele perspektywiczne, oznaczone w dokumencie cyframi rzymskimi, nawiązują do priorytetów VI Wspólnotowego Programu Działań w zakresie środowiska naturalnego oraz Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-10 z perspektywą 2011-14. Z uwagi na niewielki wpływ skali regionalnej na zmiany klimatu, nie formułuje się w tym zakresie celu perspektywicznego (jak ma to miejsce w PEP). Jednak zagadnienia związane tak z przeciwdziałaniem, jak ograniczaniem niekorzystnych skutków zjawiska, zostały omówione w diagnozie szczegółowej, a liczne kierunki działań przypisane kilku celom średniookresowym.

Ostatecznie sformułowano 4 cele perspektywiczne, o charakterze stałych dążeń i perspektywie osiągnięcia poza rokiem 2014, które – spełniając rolę osi priorytetowych - wyznaczają jednocześnie grupy celów realizacyjnych:

- I. **Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;**
- II. **Wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa**
- III. **Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,**
- IV. **Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii.**

Kolejny poziom stanowią cele średniookresowe (realizacyjne, osiągnięcie możliwe w rozszerzonym okresie programowania: do roku 2014). W Programie sformułowano **21 celów średniookresowych**;

Projekt zakłada perspektywę realizacji większości celów do roku 2014. Wszędzie tam, gdzie było to niezbędne dokonano wydzielenia okresu 2007-10, formułując cele priorytetowe. Na przykład w Traktacie Akcesyjnym zapisane zostały konkretne terminy rozwiązania wybranych grup problemów. Z uwagi na ich rangę w hierarchii wspólnotowej, sformułowano **7 celów priorytetowych**, których realizacja powinna zakończyć się w roku 2010 lub wcześniej. Jednak w większości przypadków przyjęto jednolitą perspektywę okresu programowania, ponieważ realizacja POŚ będzie silnie powiązana z RPO dla WP, który powstał na lata 2007-13. W tej sytuacji sztuczne wyodrębnianie uznano za niecelowe i komplikujące realizację.

Do realizacji celów prowadzić będą sformułowane dla każdego z nich kierunki działań i działania. Względnie niewielką część z nich wykonywać będą poszczególne instytucje administracji, jednak przeważająca większość wymagać będzie współdziałania wielu podmiotów publicznych, gospodarczych, a także organizacji pozarządowych. Niektóre z kierunków działań mają charakter otwarty – na dzień dzisiejszy nie można wskazać dla nich wykonawcy, jednak potrzeba ich podjęcia wydaje się bezdyskusyjna. Program w takim ujęciu stymuluje powstawanie nowych bytów, organizacji i związków celowych.

POŚ nie jest prawem i nie może stanowić samoistnej podstawy nakładania na urzędy i instytucje administracji publicznej innych obowiązków, niż dopuszczają to obowiązujące przepisy. Stąd wykonanie znacznej liczby proponowanych kierunków działań wynika wprost z przepisów prawa. **Jednak wobec tego, że na ogół przepisy nie przewidują żadnej automatycznej sankcji za brak ich wykonania, co często ma miejsce i jest uzasadniane brakiem środków finansowych.** Wydaje się więc celowe podkreślenie w POŚ działań uznanych za szczególnie ważne dla ochrony i poprawy stanu środowiska w regionie, mimo tego, iż są one wymagane prawem. POŚ może w tym wypadku odegrać pozytywną rolę narzędzia wzmacniającego szanse pozyskania środków.

I. Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;

Pierwszy cel średniookresowy (2007-2014)

1 (I-1) Identyfikacja środowiskowych zagrożeń zdrowia, zahamowanie ich narastania oraz minimalizacja powodowanych przez nie skutków¹²

Stan wyjściowy

Jakość środowiska, w jakim człowiek żyje, pracuje i wypoczywa, w bardzo dużym stopniu decyduje o jego zdrowiu i samopoczuciu. Do największych zagrożeń dla zdrowia fizycznego i psychicznego człowieka należą: zanieczyszczona woda pitna, skażona chemicznie lub bakteriologicznie żywność, zanieczyszczone powietrze, nadmierny hałas, promieniowanie elektromagnetyczne, złe warunki mieszkaniowe i (lub) w środowisku pracy itp.

Pomimo statystycznie niższej umieralności dynamika liczby zgonów ogółem w województwie pomorskim w latach 2002-2005 była nieco wyższa niż średnio w Polsce. Wyższą dynamikę wzrostu odnotowano szczególnie w stosunku do zgonów spowodowanych chorobami układu trawiennego - wzrost o 26% !! (w kraju o 11,9%) i chorobami układu krążenia – wzrost o 3,3% (w kraju nastąpił spadek o 0,6%) – rys. 9-11.

Kierunki działań:

1. Opracowanie i wdrożenie systemu organizacyjnej i przestrzennej integracji danych o środowiskowych zagrożeniach zdrowia pozyskiwanych w różnych instytucjach i ośrodkach badawczych;
2. Wzmocnienie zaplecza specjalistycznego zdrowia środowiskowego poprzez szkolenie i doskonalenie specjalistów; Rozszerzenie bazy ekspertów prowadzących badania zagrożenia zdrowia o specjalistów z różnych dyscyplin oraz uczestników z kręgu ruchów i stowarzyszeń ekologicznych, przede wszystkim lokalnych;
3. Opracowanie pakietu priorytetowych projektów w dziedzinie ograniczania środowiskowych zagrożeń zdrowia, w tym bezwzględna likwidacja zidentyfikowanych źródeł zagrożeń zdrowia; sporządzenie mapy zagrożeń zdrowotnych;
4. Prognozowanie potencjalnych zagrożeń oraz zapobieganie ich wystąpieniu;
5. Promocja zdrowego stylu życia i unikania zagrożeń; profilaktyka chorób cywilizacyjnych i związanych z zewnętrznymi przyczynami powstawania.

Drugi cel średniookresowy (2007-2014)

2 (I-2) Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód podziemnych i powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych¹³

w obrębie celu wskazano 2 cele priorytetowe

Stan wyjściowy

Skuteczność podjętych działań inwestycyjnych dla poprawy jakości wód na terenie województwa jest ograniczona, a jakość wód nadal jedynie zadowalająca. I tak: w ramach prowadzonego w 2005 roku monitoringu nie stwierdzono wód rzecznych reprezentujących I i II klasę czystości, a ponad 21% wód było jakości niezadowalającej (klasa IV). Złą lub niezadowalającą jakość wód notowano w punktach usytuowanych poniżej zrzutu ścieków z oczyszczalni komunalnych, na terenie dużych miast lub poniżej oraz w przekrojach przyujściowych rzek. Ponadto wody te nie spełniały wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe będące w warunkach naturalnych środowiskiem życia ryb łososiowych i karpio-watych. Przyczyną był przede wszystkim zbyt wysoki, w stosunku do wymaganego, poziom azotanów i fosforu ogólnego notowany we wszystkich punktach kontrolnych.

¹² Cel realizuje zapisy zawarte w p. 6.1. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

¹³ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 6.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 (...)

W ocenie ogólnej wód stojących niewielką przewagą (51,2% objętości wód) stanowiły jeziora o wodach odpowiadających II klasie czystości, pozostałe 48,8% to wody zanieczyszczone klasy III. Stan sanitarny wód badanych jezior był bardzo dobry - odpowiadał I klasie czystości. Należy jednak podkreślić, że ocena dotyczy wyników monitoringu przeprowadzonych w 2005 roku dla zaledwie 10 zbiorników z obszaru województwa. Tymczasem sygnalizowana jest bardzo silna eutrofizacja (przeżyźnienie) jezior powiatu kartuskiego. Cykl konferencji naukowych pt. Antropogeniczne przemiany Jezior Raduńskich wskazuje, że przyczyną bardzo złej jakości ich wód jest brak wyposażenia w kanalizację sanitarną zabudowy letniskowej i nielegalne spływy zanieczyszczeń do rowów i dolinek zasilających jeziora.

Ważnym problemem jest znaczne zanieczyszczenie wód Morza Bałtyckiego. W strefie przybrzeżnej oprócz eksploatacji statków, jego źródłem są zanieczyszczenia pochodzące z lądu związane m.in. z odprowadzaniem zanieczyszczonych wód rzecznych, w tym Wisły sklasyfikowanej w III klasie czystości ze względu na wskaźniki biologiczne i sanitarne, brakiem w aglomeracjach nadmorskich kanalizacji dla odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych oraz spływy rolne. Utrzymujące się miejscowo nadmierne zanieczyszczenie wód Zatok Gdańskiej, Puckiej i przybrzeżnych Bałtyku spowodowało wprowadzenie zakazu kąpieli na niektórych odcinkach brzegu morskiego.

Istotnym problemem jest również niezadowalający stan czystości wód Zalewu Wiślanego. Wpływ na jakość jego wód mają przede wszystkim zanieczyszczenia wnoszone uchodzącymi do niego rzekami, w tym rosyjską rzeką Pregolą oraz zanieczyszczenia obszarowe pochodzące z rolniczych terenów Żuław. Badania jakości wód Zalewu przeprowadzone w 2004 roku wykazały, że w jego wodach obserwuje się powolny spadek zawartości tlenu rozpuszczonego, wzrosła zawartość łatwo rozkładalnych substancji organicznych, a stężenia chlorofilu „a” utrzymują niekorzystną tendencję rosnącą.

Monitoring jakości wód podziemnych przeprowadzony w 2005 roku wykazał dobrą i bardzo dobrą jakość wód dla 29% prób. Wody III i IV klasy (zanieczyszczone nieznacznie geogenicznie i/lub antropogenicznie) odnotowano w 58% prób. Złą jakością charakteryzowało się 13% prób [Raport...2006]. Nowa klasyfikacja, przyjmująca zmienione wartości graniczne wskaźników dostosowana do norm UE, potwierdza niezadowalającą jakość wody na terenie Żuław, Doliny Kwidzyńskiej, Pojezierza Iławskiego i Starogardzkiego. Obniżona jakość wody występuje również w pasie przybrzeżnym od Ustki do Władysławowa oraz na mierzejach Helskiej i Wiślanej (rys.3). Wiąże się ona z ingresją wód morskich oraz ascenzją wód z głębszego podłoża w miejscowościach turystycznych o intensywnym poborze wód podziemnych, szczególnie w sezonie letnim. Na pozostałym obszarze przeważają wody w II i III klasie czystości.

Największym wyzwaniem w zakresie ochrony wód jest realizacją wymagań Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000, zwanej Ramową Dyrektywą Wodną (RDW). Jej postanowienia dotyczą zarówno wód powierzchniowych (jeziora, rzeki), wód przybrzeżnych jak i wód podziemnych. Głównym celem środowiskowym RDW jest osiągnięcie do 2015 r. dobrego stanu ekologicznego i chemicznego wód powierzchniowych i dobrego stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych. Dla płynących wód powierzchniowych oznacza to osiągnięcie co najmniej dobrego stanu elementów biologicznych jak i elementów fizyko-chemicznych i hydromorfologicznych wspierających elementy biologiczne - w tym zapewnienie ciągłości rzeki. Wszelkie działania idące w kierunku udrażniania rzek wspierają osiągnięcie celu, jakim jest dobry stan wód powierzchniowych.

Zarządzanie zasobami wodnymi odbywa się w podziale na obszary dorzeczy i regiony wodne. RZGW w Gdańsku obejmuje region wodny Dolnej Wisły, niewielkie fragmenty województwa pozostają pod zarządem RZGW w Szczecinie i Poznaniu. W ramach zarządzania wodami opracowywane będą plany gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, a także - na szczeblu centralnym - program wodno-środowiskowy kraju.

Kierunki działań i działania:

1. Realizacja inwestycji przewidzianych w Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych dla aglomeracji od 2 000 do 15 000 RLM;

2. Realizacja inwestycji poprawiających jakość wód przybrzeżnych, w tym budowy i rozbudowy systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych, z uwzględnieniem ograniczenia ich negatywnych skutków na etapie lokalizacji i realizacji projektów inwestycyjnych;
3. Wzmocnienie kontroli w kierunku przeciwdziałania odprowadzaniu nieoczyszczonych ścieków do wód;
4. Realizacja inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych.
5. Realizacja przedsięwzięć na rzecz wyposażania aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej;
6. Identyfikacja obszarów naturalnych zanieczyszczeń geogenicznych, ingresji słonych wód bałtyckich do warstw wodonośnych (rejony Gardna, Łeby, Władysławowa i Gdańska) oraz zapobieganie tym zjawiskom;
7. Realizacja przedsięwzięć wynikających z programu wodno-środowiskowego kraju zawierającego działania podstawowe i uzupełniające zmierzające do poprawy lub utrzymania dobrego stanu wód w poszczególnych dorzeczach.

Cel priorytetowy (2007-2010)

I-2a Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji o wielkości powyżej 15 000 RLM

Stan wyjściowy

Z osiągnięciem dobrego stanu wód ściśle związane są inwestycje w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków. Dlatego w latach 2007 – 2010 prowadzone będą działania inwestycyjne w zakresie ochrony wód, które wyznacza Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych, Strategia Gospodarki Wodnej oraz postanowienia Traktatu Akcesyjnego (rys. 6).

Kierunki działań:

1. Realizacja przedsięwzięć inwestycyjnych ujętych w Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych przewidzianych dla aglomeracji powyżej 15 000 RLM.

Cel priorytetowy (2007-2010)

I-2b Eliminacja zrzutów substancji priorytetowych i szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego

Stan wyjściowy

Postanowienia Dyrektywy 76/464/EWG¹⁴ i Traktatu Akcesyjnego, w którym Polska zobowiązała się do końca 2007 r. ograniczyć bądź wyeliminować substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego odprowadzane w ściekach oraz do eliminacji zrzutów substancji priorytetowych, wyznaczać będą działania w zakresie eliminacji i ograniczenia zrzutów substancji szczególnie szkodliwych¹⁵ i priorytetowych do środowiska wodnego z zakładów przemysłowych.

Zgodnie z ustawą Prawo wodne RZGW sporządziły wykazy wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych oraz obszarów szczególnie narażonych, z których odpływ azotu ze źródeł rolniczych do tych wód należy ograniczyć. W 2003 r. w woj pomorskim nie wyznaczono takich obszarów.

¹⁴ Dyrektywa 76/464/EWG z dnia 4 maja 1976 r. w sprawie zanieczyszczenia spowodowanego przez niektóre substancje niebezpieczne odprowadzane do środowiska wodnego Wspólnoty (Dz. Urz. WE L 129 z dnia 18 maja 1976 r. z późn. zm.)

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10 listopada 2005r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (rtęć, kadm, inne metale oraz niektóre wielopierścieniowe węglowodory)

Powyższe wykazy co 4 lata poddaje się weryfikacji w oparciu o wyniki pomiarów dokonywanych w ramach państwowego monitoringu środowiska. Zgodnie z Ustawą Prawo wodne dla każdego obszaru narażonego na zanieczyszczenia, w ciągu 2 lat od jego wyznaczenia dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej opracuje program działań mający na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych.

Postanowienia Dyrektywy 91/271/EWG i Traktatu Akcesyjnego stawiają wymagania dla ścieków przemysłowych ulegających biodegradacji. W celu koordynacji działań podejmowanych dla ich wypełnienia opracowano na poziomie krajowym „Program wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000 RLM odprowadzającego ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód”. Program ten określa potrzeby inwestycyjne w zakresie modernizacji i rozbudowy urządzeń zapewniających osiągnięcie wymaganych standardów ochrony wód w zakładach przemysłu rolno-spożywczego na terenie Polski.

Zasady związane z gospodarką nawozami regulują przepisy rozporządzenia (WE) Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2003/2003 z dnia 13 października 2003 r. w sprawie nawozów (Dz. Urz. UE L 304 z 21.11.2003), a w prawie krajowym - ustawa z dn. 6 lipca o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 89, poz. 991)

Kierunki działań i działania:

1. Finansowe wspieranie i egzekwowanie od przedsiębiorstw realizacji programów gospodarki ściekowej, służących ograniczeniu i eliminacji ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych w ściekach do środowiska wodnego, przede wszystkim substancji priorytetowych i szczególnie szkodliwych;
2. Wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000 RLM odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane standardy ochrony wód;
3. Upowszechnianie i wdrażanie w gospodarstwach rolnych zasad Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej w zakresie prawidłowego składowania i stosowania środków ochrony roślin oraz stałych i płynnych nawozów naturalnych i mineralnych;
4. Zakończenie do 2010 roku budowy instalacji do bezpiecznego przechowywania nawozów naturalnych (płyt obornikowych i szczelnych zbiorników na gnojówkę i gnojowicę) w gospodarstwach rolnych.

Trzeci cel średniookresowy (2007-2014)

3 (I-3) Poprawa warunków zdrowotnych poprzez osiągnięcie i utrzymanie standardów jakości powietrza¹⁶

w obrębie celu wskazano cel priorytetowy

Stan wyjściowy

Trend poprawy jakości powietrza w województwie pomorskim uległ zahamowaniu (wykres 2). Głównym źródłem zanieczyszczenia pozostają procesy spalania w sektorze energetycznym, komunalnym i mieszkaniowym, gdzie podstawowe paliwo stanowi węgiel. Szczególnie wysoka jest emisja pyłów w dzielnicach miast, gdzie mieszkania ogrzewane są piecami o niskiej sprawności, a paliwem nierzadko bywają odpady. **Rośnie udział transportu drogowego**, zwłaszcza w emisji pyłów, jak również tlenków azotu.

Przewidywany rozwój autostrad morskich oraz **rozbudowa portów** wskazują na prawdopodobny znaczący wzrost emisji SO₂ i NO_x związanej z transportem morskim i także rozwijanym lądowym systemem obsługi portów i gospodarki morskiej.

Ocena przeprowadzona przez WIOŚ w województwie pomorskim w 2006 r. wykazała przekroczenia poziomów dopuszczalnych w zakresie pyłu PM₁₀ oraz dwutlenku siarki¹⁷.

¹⁶ Cel wraz z celem priorytetowym realizuje zapisy zawarte w p. 6.3, a także 7.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014.

¹⁷ Ocena roczna jakości powietrza w woj. pomorskim za rok 2006, WIOŚ Gdańsk, 2007

Efektom oceny jest wyznaczenie czterech stref, w których przekraczane były wartości dopuszczalne przez pył zawieszony PM₁₀, tj. w Trójmieście oraz w powiatach: tczewskim, kościerskim i wejherowskim. W powiecie tczewskim stwierdzono ponadto przekroczenia wartości dopuszczalnych dwutlenku siarki (rys.3).

Dyrektywa nr 2004/107/WE zobowiązała natomiast do rozszerzenia monitoringu na substancje priorytetowe: arsen, kadm, rtęć, nikiel i wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne w otaczającym powietrzu. Na znacznym obszarze województwa stwierdzono przekroczenie docelowych, określonych w Dyrektywie, stężeń benzo(a)pirenu w powietrzu. Wysoki poziom B(a)P występuje na obszarze aglomeracji trójmiejskiej i miasta Słupska oraz w strefach: kartusko-kościerskiej, kwidzyńsko-tczewskiej i pucko-wejherowskiej¹⁸.

Dodatkowe zobowiązania do redukcji emisji gazów cieplarnianych (dwutlenku węgla, metanu, podtlenku azotu i in.), związane z przeciwdziałaniem zjawisku ocieplenia klimatu nakłada **Protokół z Kioto**.

Ponadto wdrażanie celów **wspólnotowej strategii tematycznej dotyczącej zanieczyszczenia powietrza** wiąże się z potrzebą znaczącego zmniejszenia emisji SO₂, NO_x, lotnych związków organicznych, pyłu PM 2,5 oraz amoniaku.

Kierunki działań:

1. Opracowywanie w przewidzianych prawem terminach programów ochrony powietrza dla stref, gdzie przekroczone zostały poziomy zanieczyszczeń w powietrzu oraz wdrażanie działań naprawczych;
2. Rozwój i modernizacja systemów infrastruktury cieplnej z wykorzystaniem nowoczesnych energooszczędnych urządzeń i technologii, także w połączeniu ze zmianą nośników energii z kopalnych paliw stałych na paliwa przyjazne środowisku;
3. Ekologiczne modernizacje elektrociepłowni nie podlegających likwidacji do 2015 r (w tym dywersyfikacja paliw – budowa bloków parowo-gazowych, spalanie biomasy i paliw alternatywnych) oraz modernizacji i budowy wysoko skutecznych instalacji oczyszczania spalin ze źródeł energetycznego spalania paliw, w tym zwłaszcza z dużych źródeł, a także wyposażania ich w systemy ciągłego monitoringu emisji do powietrza (w ramach programów dostosowawczych);
4. Realizacja przedsięwzięć termomodernizacyjnych, szczególnie w starej zabudowie, gdzie tradycyjne metody ogrzewania stanowią największe źródło niskiej emisji komunalnej; Wszędzie, gdzie to możliwe i uzasadnione ekonomicznie wprowadzanie scentralizowanych systemów grzewczych dla ograniczania liczby źródeł niskiej emisji;
5. Wyznaczanie w dokumentach planistycznych korytarzy przewietrzania miast, zachowanie i wzmocnienie ich ciągłości m.in. poprzez regenerację i zagospodarowanie zielonych przestrzeni publicznych oraz przeciwdziałanie ich zabudowywaniu;
6. Wprowadzanie i egzekwowanie procedur ograniczających niezorganizowaną emisję pyłów i innych zanieczyszczeń powietrza z terenów produkcyjnych, w tym zmiany technologii produkcji;
7. Uwzględnianie w dokumentach planowania przestrzennego polityki relokacji uciążliwego przemysłu z centrów miast na rzecz m.in. usług nieuciążliwych oraz wyznaczenie stref przemysłowych na obrzeżach przy uwzględnieniu czynników środowiskowych (np. kierunku napływu mas powietrza);
8. Promowanie i wspieranie rozwiązań pozwalających na unikanie lub zmniejszanie wielkości emisji z transportu, w tym także morskiego (m.in. rozwój pasażerskiego transportu zbiorowego, transportu towarowego multimodalnego, poprawa organizacji i logistyki transportu, wyprowadzanie ruchu tranzytowego poza tereny silnie zurbanizowane, zintegrowane systemy zarządzania ruchem ulicznym, ścieżki rowerowe, itd.) przede wszystkim na obszarach wymagających działań naprawczych w zakresie ochrony powietrza;

---

¹⁸ Wstępna ocena jakości powietrza pod kątem arsenu, kadmu, niklu i benzo-a-pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ w woj. pomorskim, WIOŚ Gdańsk, 2006

9. Rewitalizacja i rozwój infrastruktury i transportu kolejowego, przywracanie zawieszonych i zlikwidowanych przewozów pasażerskich oraz przewozu ładunków koleją;
10. Rozwój transportu wodnego poprzez poprawę parametrów śródlądowych dróg wodnych z uwzględnieniem ich drożności biologicznej oraz odbudowę i modernizację urządzeń gospodarki wodnej na nich zlokalizowanych;
11. Preferowanie w gminnych założeniach do planów zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe zmian struktury zużycia paliw, w tym przede wszystkim wykorzystania biomasy jako źródła zaopatrzenia w ciepło terenów wiejskich;
12. Inwentaryzacja podmiotów prowadzących działalność powodującą emisje odorów szkodliwych dla zdrowia, pogarszających jakość i komfort życia mieszkańców, albo warunki bytowe mieszkańców;
13. Rozwój sieci monitoringu powietrza w zakresie wynikającym z corocznej oceny jakości w strefach, głównie w zakresie pyłów PM10 i PM2,5, benzenu, dwutlenku siarki, dwutlenku azotu oraz metali ciężkich i wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych. Zaleca się automatyzację procesu monitorowania;
14. Prowadzenie kampanii i wspieranie inicjatyw lokalnych na rzecz przeciwdziałania spalaniu odpadów w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach oraz na rzecz przeciwdziałania wypalaniu traw i ograniczaniu emisji wtórnej.

*Dla osiągnięcia takiego stanu powietrza, który nie będzie zagrażał zdrowiu ludzi i środowisku oraz realizacji zobowiązań przyjętych w Traktacie Akcesyjnym i ratyfikowanych umowach międzynarodowych przyjmuje się również **cel priorytetowy**:*

Cel priorytetowy (2007-2010)

I-3a Redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania i spełnienie standardów emisyjnych z instalacji, wymaganych przepisami prawa

Od 1.01.2008 r. Polskę będą obowiązywały wymagania Dyrektywy 2001/80/WE (Dyrektywa LCP) w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych źródeł spalania paliw. Dotyczy ona źródeł spalania o mocy większej od 50 MW i reguluje następujące substancje: SO₂, NO_x oraz pył. Standardy emisyjne z tej grupy źródeł w zależności od rodzaju działalności, technologii i terminu oddania instalacji do eksploatacji określa Rozporządzenie Ministra Środowiska z dn.20.12.2005¹⁹. Uwzględnia ono również okresy przejściowe ujęte w Traktacie Akcesyjnym, które w województwie pomorskim dotyczą następujących źródeł:

- w zakresie dwutlenku siarki : EC Gdańsk, EC Gdynia, Elektrociepłownia Grupy LOTOS S.A.,
- w zakresie tlenków azotu: EC Gdynia, IP Kwidzyn SA, ZEC Tczew, Ciepłownia Miejska Malbork,
- w zakresie SO₂ i pyłu: MZEC Chojnice i ZEC Tczew.

Pozostałe duże źródła, a także źródła wymienione powyżej w zakresach nie ujętych w Traktacie Akcesyjnym będą wymagały budowy lub modernizacji instalacji redukujących emisję zanieczyszczeń lub nawet odtworzenia mocy zainstalowanej. Spośród 76 pomorskich zakładów szczególnie uciążliwych, emitujących zanieczyszczenia do powietrza (tylko część z nich to duże źródła) 59 posiadało urządzenia do redukcji pyłów, a tylko 9 do redukcji gazów²⁰.

Kierunki działań i działania:

1. Ograniczenie emisji SO₂ i pyłu z instalacji energetyki cieplnej MZEC Chojnice i ZEC Tczew;
2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń z dużych źródeł emisji do poziomów wymaganych przepisami Rozporządzenia Ministra Środowiska z dn.20.12.2005 w terminach ustalonych wymienionym Rozporządzeniem i Dyrektywą 2001/80/WE (Dyrektywa

¹⁹ Rozporządzenie M. Ś. z dn.20.12.2005 w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 260, poz. 2181)

²⁰ Ochrona Środowiska 2005, GUS 2006, str. 230

LCP) i w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych źródeł spalania paliw, w tym:

- modernizacja elektrofiltrów w EC „Wybrzeże”,
- kontynuacja inwestycji ekologicznego zagospodarowania ciężkich pozostałości po przerobieniu ropy naftowej rafinerii Grupy LOTOS S.A. z wykorzystaniem kompleksu zgazowywania,
- instalacja pieca termicznego utleniania gazów wraz z skolektorowaniem strumienia gazów oraz konsolidacja produkcji w Zakładach Farmaceutycznych „POLPHARMA”.

Czwarty cel średniokresowy (2007-2014)

4 (I-4) Budowa systemu gospodarki odpadami, który w pełni realizuje zasadę zapobiegania i minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów, zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie²¹

w obrębie celu wskazano dwa cele priorytetowe

Stan wyjściowy

W 2005 r. na terenie województwa wytworzono 615,4 tys. Mg odpadów komunalnych²² w tym 287,9 tys. Mg (46,8%) odpadów ulegających biodegradacji. W porównaniu z rokiem 2000 ilość wytworzonych odpadów komunalnych zmniejszyła się w niewielkim stopniu (około 0,4%).

Unieszkodliwianie odpadów komunalnych odbywa się w województwie pomorskim głównie poprzez ich deponowanie na składowiskach (rys.8). W roku 2006 było tych składowisk 56, umieszczono na nich łącznie ponad 573 tys. Mg odpadów. Ponad 50% odpadów unieszkodliwianych jest na dwu składowiskach położonych w obszarze aglomeracji gdańskiej: ZU Szadółki oraz Eko-Dolina w Łężyczach.

Odzysk odpadów komunalnych ulegających biodegradacji prowadzony jest w 6 kompostowniach zlokalizowanych przy składowiskach oraz przy niektórych oczyszczalniach np. w Słupsku, Swarzewie. Ponadto wiele firm zajmujących się utrzymaniem zieleni w miastach kompostuje we własnym zakresie odpady pochodzące z pielęgnacji terenów zielonych.

W roku 2005 wytworzono 3.663 tys. Mg odpadów innych niż niebezpieczne i komunalne. Największe ilości tych odpadów pochodziły z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych oraz drogowych. Odpady te deponowane były na 9 składowiskach produkcyjnych oraz na terenie gminnego składowiska odpadów w Gostomiu (gm. Kościerzyna), gdzie wydzielona jest kwatera do składowania żużli pomiedziowych.

W roku 2005 wytworzono w województwie pomorskim 76,3 tys. Mg odpadów niebezpiecznych, z tego ponad 60% w Gdańsku. Największą masowo grupę odpadów niebezpiecznych stanowią oleje odpadowe w ilości 30,3 tys. Mg.

Specyficzną grupą odpadów niebezpiecznych są odpady wytwarzane w placówkach medycznych i weterynaryjnych. W roku 2005 na terenie województwa wytworzono ich 1.592,0 Mg, z czego do unieszkodliwienia przekazano 1.182,3 Mg. Z uwagi na to, że przyszpitalne spalarnie odpadów niebezpiecznych zostały zamknięte (nie spełniały wymagań ochrony środowiska), większość z nich została unieszkodliwiona poza regionem. Na terenie województwa eksploatowana jest obecnie jedna spalarnia w Zakładach Farmaceutycznych „Polpharma” S.A., która przyjmuje odpady medyczne ze szpitali w Starogardzie Gdańskim.

Kierunki działań i działania:

1. Wdrażanie efektywnych ekonomicznie i bezpiecznych ekologicznie technologii odzyskiwania i unieszkodliwiania odpadów, w tym pozwalających na odzyskiwanie energii zawartej w odpadach poprzez procesy termicznego i biochemicznego ich przekształcania;

²¹ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 6.4. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

²² Projekt Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego 2010

2. Wzmocnienie kontroli podmiotów eksploatujących instalacje do odzyskiwania i unieszkodliwiania odpadów;
3. Budowa 9 zakładów zagospodarowania odpadów o zasięgu regionalnym, wyposażonych w linie technologiczne do przetwarzania odpadów ulegających biodegradacji;
4. Budowa kwatery składowania odpadów zawierających azbest na terenie ZU „Szadółki”;
5. Integracja procesów odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych ulegających biodegradacji oraz komunalnych osadów ściekowych;
6. Wybudowanie instalacji do termicznego przekształcania odpadów komunalnych i osadów ściekowych. Przy wyborze technologii termicznego przekształcania odpadów rozpatrzona zostanie możliwość i celowość unieszkodliwiania w tej instalacji także odpadów medycznych i wielkogabarytowych, po uprzedniej ich dezynfekcji.

I-4a Zamknięcie do końca 2009 r. wszystkich składowisk nie spełniających standardów Unii Europejskiej; Zdecydowane przeciwdziałania porzucaniu odpadów w środowisku i „dzikim składowiskom”

Stan wyjściowy

Według stanu na koniec 2006 roku, sześć spośród 56 składowisk odpadów innych niż obojętne i niebezpieczne, posiadało pozwolenia zintegrowane. **Pozostałe składowiska powinny uzyskać decyzje o pozwoleniu na budowę lub jego zmianę w roku 2007.** Składowiska, które nie dostosują się do wymagań określonych w ww. decyzjach powinny zostać zamknięte do końca 2009 r.

Największe ze składowisk produkcyjnych - funkcjonujące od 1972 r. składowisko fosfogipsów w Wiślince w powiecie gdańskim - nie uzyskało pozwolenia zintegrowanego. Obecnie rozpoczynana jest procedura wstrzymania składowania odpadów, bezpiecznego zamykania i rekultywacji obiektu. Składowisko zostanie zamknięte do 31 grudnia 2009 roku.

Mimo rozwoju wiedzy i technologii w zakresie gospodarowania odpadami, narasta zjawisko porzucania odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych, przeważnie w środowisku przyrodniczym: lasach, rzekach i jeziorach, naturalnych jarach i sztucznych wyrobiskach. Polska zobowiązała się zlikwidować problem jeszcze przed dniem akcesji do UE, należy jednak niestety przyznać rację tym, którzy jeszcze kilka lat temu głosili tezę, że centralizacja i uprzemysłowienie gospodarki odpadami pozostawi poza jej obrębem pewną część wytwórców odpadów. W ten sposób odpady bezpośrednio zagrażają środowisku. Odpady porzucają nie tylko mieszkańcy, lecz także przedsiębiorcy prowadzący zbiórkę odpadów, którzy miast dostarczyć je na składowisko, pozostawiają je w lesie lub na łące.

Ograniczenie tego zjawiska zdaje się być poza zakresem możliwości podmiotów odpowiedzialnych za gospodarkę odpadami, to jest samorządów gminnych. Uprzątnięta w ciągu dnia sterta odpadów (w roku 2005 zlikwidowano ponad 400 „dzikich wysypisk”) „odrasta” w ciągu jednej nocy, po czym leży tam kolejne kilkanaście tygodni.

Kierunki działań:

1. Zamykanie i rekultywacja składowisk odpadów nie spełniających wymagań prawnych;
2. Kontrola przez gminy zawierania przez właścicieli nieruchomości umów na odbiór odpadów komunalnych z firmami prowadzącymi działalność w tym zakresie;
3. Wzmocnienie kontroli podmiotów odbierających odpady od wytwórców;
4. Opracowanie i wdrożenie przez samorządy gminne skutecznych sposobów ograniczenia zjawiska masowego porzucania odpadów w środowisku oraz szybkiej i trwałej likwidacji „dzikich wysypisk” i rekultywacji ich terenów.

I-4b Objęcie do końca 2009 r. wszystkich mieszkańców zorganizowanym systemem odbierania i systemem selektywnego zbierania odpadów; Skuteczne rozwiązanie problemu odpadów niebezpiecznych

Pomimo systematycznego wzrostu ilości odpadów zebranych selektywnie, w dalszym ciągu system selektywnego zbierania odpadów komunalnych jest rozwinięty niewystarczająco.

Selektywna zbiórka jest źródłem surowców, których przetworzenie wymaga dużo mniejszych nakładów (energii, surowców itd.) niż w przypadku produkcji wykorzystującej surowce pierwotne. Selektywna zbiórka powinna też eliminować odpady niebezpieczne ze strumienia odpadów komunalnych trafiających na składowisko.

Pośród odpadów niebezpiecznych szczególne zagrożenie dla środowiska stwarza PCB. Większość zinwentaryzowanych na terenie województwa urządzeń zawierających PCB jest aktualnie eksploatowanych. Wyeliminowanie lub oczyszczenie instalacji oraz urządzeń zawierających PCB powinno nastąpić do dnia 30 czerwca 2010 roku.

Przeterminowane środki ochrony roślin i odczynniki chemiczne, wytworzone w drugiej połowie ubiegłego wieku, deponowano w ośmiu składowiskach bunkrowych zwanych „mogilnikami”. Pięć z nich zlikwidowano w latach 2002-2004, pozostały do likwidacji mogilniki: „Drzewiny” w gminie Kaliska, „Jęczniki” w gminie Człuchów, „Tuchomie” w gminie Tuchomie. (rys.8).

Kierunki działań:

1. Objęcie wszystkich mieszkańców systemem selektywnego zbierania odpadów komunalnych.
2. Rozbudowa sieci punktów zbierania i stacji demontażu pojazdów wycofanych z użytkowania;
3. Rozbudowa sieci punktów zbierania i przetwarzania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego;
4. Usprawnienie systemu zbierania opakowań po środkach ochrony roślin;
5. Rozbudowa systemów selektywnego zbierania, przetwarzania i odzysku (w tym recyklingu) odpadów z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych i dróg;
6. Sukcesywne usuwanie urządzeń zawierających PCB do skutecznego zakończenia w połowie roku 2010;
7. Likwidacja do końca roku 2010 wszystkich pozostałych na terenie województwa mogilników.

Piąty cel średniookresowy (2007-2014)

5 (I-5) Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych²³

Stan wyjściowy

W perspektywie dziesięcioleci przewiduje się coraz szybsze zmiany klimatu Ziemi. Energetyczne spalanie kopaliny, wycinanie lasów, narastająca emisja spalin ze środków transportu, sprzyjają globalnemu ociepleniu. Rośnie prawdopodobieństwo wzmożonych opadów, burz, powodzi, susz, silnych sztormów. Prognozowany jest również wzrost poziomu morza. Dla Bałtyku jako najbardziej prawdopodobny wskazuje się wzrost o 0,6 m w ciągu 100 lat²⁴.

Województwo pomorskie z racji swego położenia nad Bałtykiem i w delcie Wisły należy do obszarów o najwyższym zagrożeniu powodziowym w kraju. Występują tu wszystkie rodzaje

²³ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.3. i 7.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

²⁴ Cieślak A, 2000, Podstawy przyrodnicze, techniczne i organizacyjno-prawne oraz przedsięwzięcia Strategii ochrony brzegów morskich (Synteza), Wydawnictwa Wewnętrzne Instytutu Morskiego, Gdańsk

zagrożeń powodzią: opadową, roztopową, zatorową i sztormową. Kumulacja tych zjawisk może powodować zagrożenie znacznych przestrzeni i grup ludności oraz niebezpieczeństwo dużych strat materialnych. Największe zagrożenie dotyczy Żuław Wiślanych i położonych tam jednostek osadniczych, a także znacznych obszarów Gdańska, Pruszcza Gdańskiego i Tczewa. Wzrasta zagrożenie powodziowe Półwyspu Helskiego, terenów leżących w dolinach rzek uchodzących do morza oraz w otoczeniu jezior przy morskich (rys.7).

W związku z gwałtownymi opadami deszczu wystąpiły kilka lat temu w Gdańsku zjawiska osuwania się mas ziemnych. Ich rozprzestrzenienie w skali województwa jest uwarunkowane - podobnie jak powódzie - intensywnym topnieniem śniegu, podnoszeniem się poziomu wód gruntowych, wezbraniem rzek i potoków. Na osuwanie się mas ziemnych szczególnie wpływ ma erozyjna działalność morza i podnoszenie się jego poziomu oraz oczywiście działalność człowieka naruszająca statykę gruntu. Najbardziej zagrożone odcinki brzegu to: nasadowa i centralna część Półwyspu Helskiego, brzeg na wysokości Niziny Karwieńskiej wraz z rejonem Jastrzębia Góra - Chłapowo, fragmenty mierzei Jeziora Sarbsko, odcinki mierzei Jeziora Gardno, klif ustecki i rejon Ustki. Zagrożone są także: rejon Zatoki Gdańskiej od ujścia Wisły do Brzeźna, dolina Redy, dolina Płutnicy, Półwysep Helski od Kuźnicy do Juraty. Wartość elementów na wyżej wymienionych odcinkach brzegu morskiego jest zróżnicowana, tak co do zainwestowania jak i unikatowości walorów przyrodniczych, stąd w różnym stopniu wymagają działań ochronnych dla ich zabezpieczenia, w tym odstąpienia od ich urbanizacji. Podczas spiętrzeń sztormowych może dochodzić na wybrzeżu do zalewania lub podtopienia nisko położonych terenów nawet do rzędnej +2,5m n.p.m (w 2007 r. nastąpiło przelanie wód sztormowych przez koronę wału przeciwpowodziowego jeziora Gardno i zalanie dużego areалу łąk, przekształcanych częściowo w tereny mieszkaniowe i rekreacyjne).

Potencjalnie osuwiskami zagrożona jest również intensywnie zabudowywana wysoczyzna morenowa w wielu punktach aglomeracji gdańskiej, a także niektóre odcinki stref krawędziowych dolin rzecznych, w tym Wisły i Nogatu (rys.7).

Z uwagi na atrakcyjne bliskie sąsiedztwo morza, większość wymienionych wyżej terenów została intensywnie zagospodarowana i podlega nadal najsilniejszej presji budowlanej w województwie. Natomiast obszar Żuław jest intensywnie wykorzystywany rolniczo. Tymczasem zły stan techniczny systemów osłony przeciwpowodziowej i odwodnienia, w tym zwłaszcza Żuław, nie gwarantuje zabezpieczenia przeciwpowodziowego mieszkańcom. Obniża również efektywność gospodarczą.

Cel obejmuje swoim zasięgiem zarówno problematykę ochrony przed skutkami powodzi, ograniczania zabudowy na obszarach zagrożonych zalaniem, specyficzną sytuację zainwestowania w obszarze przybrzeżnym w zasięgu oddziaływania erozji morskiej, a także ewentualne przypadki występowania osuwisk poza strefą przybrzeżną. Dla jego realizacji wskazane są działania dokonywane metodami planistycznymi i inżynierskimi, poprzedzone badaniami naukowymi, prowadzonymi dla rozpoznania przyczyn i charakteru zjawisk.

Kierunki działań i działania:

1. Sporządzenie studium ochrony przeciwpowodziowej w zakresie wyznaczenia obszarów wymagających ochrony przed zalaniem z uwagi na ich zagospodarowanie, wartość gospodarczą lub kulturową oraz obszarów potencjalnego zagrożenia powodzią;
2. Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław i Doliny Dolnej Wisły uwzględniające na etapie planowania lokalizacji poszczególnych zadań oraz ich realizacji eliminację lub maksymalne ograniczenie negatywnych oddziaływań na obszary Natura 2000 oraz cenne siedliska przyrodnicze;
3. Budowa i modernizacja systemu urządzeń i polderów przeciwpowodziowych z uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody w zlewniach rzek Przymorza, pojezierzy i rejonie Zalewu Wiślanego, w tym m.in. utrzymanie wałów przeciwpowodziowych oraz systemu umocnień i ochrony brzegu morskiego, a także poprawa stanu technicznego koryt rzek z zachowaniem charakterystycznych dla nich biocenoz i warunków tarliskowych;

4. Realizacja „Wieloletniego programu ochrony brzegów morskich²⁵” w oparciu o monitoring strefy brzegowej; Doskonalenie metod biotechnicznego zabezpieczenia brzegów morskich;
5. Odpowiednie planowanie i kształtowanie zagospodarowania przestrzennego terenów zagrożonych powodzią lub masowymi ruchami ziemi uwzględniające ograniczenia lokalizacji, intensywności oraz rodzaju zabudowy odpowiednie do stopnia ryzyka i zakładanego poziomu bezpieczeństwa, a także potrzeby ochrony przyrody i środowiska;
6. Opracowanie programu działań na rzecz adaptacji do zmian klimatu, w tym dla gospodarki morskiej i osadnictwa w strefie przybrzeżnej;
7. Zachowanie na wybranych terenach (niezagospodarowane odcinki brzegów klifowych i strefy krawędziowej wysoczyzny morenowej) dynamiki naturalnych procesów geomorfologicznych;
8. Rozwój procesu zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi, jako systemu pozwalającego na skuteczne rozwiązywanie problemów zabezpieczenia osadnictwa, dziedzictwa kulturowego oraz cennych zasobów środowiska.

Szósty cel średniookresowy (2007-2014)

6 (I-6) Zmniejszanie ryzyka wystąpienia poważnej awarii z udziałem substancji niebezpiecznych, a w przypadku jej wystąpienia eliminacja i ograniczenie jej skutków dla mieszkańców i środowiska²⁶

Stan wyjściowy

Rejestr potencjalnych sprawców poważnych awarii w województwie pomorskim obejmował na koniec 2005 r. 40 zakładów, w tym 14 o dużym i 14 o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii. Miejscem koncentracji tych zakładów jest obszar aglomeracji (łącznie 21 zakładów z terenu Gdyni i Gdańska) - rys.8.

Wśród potencjalnych sprawców poważnych awarii na terenie województwa pomorskiego nadal dominują duże zakłady przemysłowe, obracające znacznymi ilościami substancji niebezpiecznych. Należą do nich International Paper Kwidzyn S.A w Kwidzynie, Zakłady Farmaceutyczne „Polpharma” S.A w Starogardzie Gdańskim czy Grupa LOTOS S.A. w Gdańsku oraz duże bazy magazynowo-dystrybucyjne ciekłych i gazowych produktów naftowych, jak m.in. Operator Logistyczny Paliw Płynnych (dawniej Naftobaza S.A) w Dębogórze i Ugoszczy, PKN Orlen S.A w Gdańsku, PERN „Przyjaźń” S.A. w Gdańsku czy Gaspol S.A. w Gdańsku. Do zakładów o dużym ryzyku zaliczono terminale w portach Gdańska i Gdyni, przeładowujące w masowych ilościach płynne substancje niebezpieczne oraz zakłady posiadające w większych ilościach ciekły amoniak w używanych amoniakalnych instalacjach chłodniczych.

Istotnym źródłem zagrożenia są trasy przesyłu rurociągami ropy naftowej i produktów naftowych. Są to przede wszystkim: rurociąg pomorski Gdańsk – Płock, rurociągi przesyłowe Gdańsk Port Północny oraz rurociągi przesyłowe Gdynia Oksywie – Dębogórze.

Źródło zagrożenia stanowi kolejowy, a szczególnie drogowy transport materiałów niebezpiecznych, zwłaszcza bardzo intensywny ostatnio przewóz paliw płynnych i chemikaliów autocysternami. Najbardziej zagrożone są drogi krajowe nr 1, 6, 7, i 22 (rys.8).

Nadmorskie położenie województwa wiąże się z zagrożeniami od tankowców i jednostek przewożących substancje niebezpieczne. Ma to miejsce głównie w rejonie wodnych torów podejściowych do portów w Gdańsku i Gdyni. Również polityka państwa, zmierzająca do dywersyfikacji dostaw paliw energetycznych, będzie skutkować w przyszłości wzrostem przewozów drogą morską.

²⁵ Ustawa z dnia 28.03.2003 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program ochrony brzegów morskich,” Dz. U. Nr 67, poz. 621

²⁶ Cel realizuje zapisy zawarte w p.6.5 i 6.7. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

Istotnym zagrożeniem dla środowiska jest wyciek produktów ropopochodnych z nielegalnych nawiertów rurociągów przesyłowych. Uszkodzenia te, dokonywane w celu kradzieży paliwa, od lat stanowią jeden z najpoważniejszych problemów województwa. W maju 2007 roku nastąpiła poważna awaria spowodowana nielegalnym nawiertem.

Mimo rosnących zagrożeń liczba rejestrowanych poważnych awarii ulega zmniejszeniu – w pierwszych latach XXI wieku rejestrowano blisko 30 zdarzeń rocznie, w 2004 - 9, w 2005 r. - 8 zdarzeń. Najpoważniejszymi awariami przemysłowymi na przestrzeni ostatnich lat był pożar zbiornika z paliwem w Rafinerii Gdańskiej w 2003 roku oraz pożar i wybuch mieszaniny gazów propan-butan na terenie rozlewni gazu płynnego Bałtyk Gaz Sp. z o.o. w Jezierzycach koło Słupska w 2004 r.

Prowadzeniem rejestru potencjalnych sprawców poważnych awarii zajmuje się Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska. Zgodnie z art. 2 pkt. 10 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska, podstawowymi zadaniami Inspekcji w zakresie przeciwdziałania poważnym awariom są: inicjowanie działań tworzących warunki zapobiegania poważnym awariom oraz usuwanie ich skutków i przywracanie środowiska do stanu właściwego.

Dla usuwania poważnych awarii i ich skutków oraz zapobiegania wystąpieniu awarii w przyszłości niezbędna jest współpraca na poziomie regionalnym i lokalnym organów administracji publicznej i podmiotów gospodarczych m.in. poprzez wymianę informacji i doświadczeń, podejmowanie wspólnych czynności kontrolnych, a także współdziałanie przy usuwaniu skutków awarii.

Kierunki działań

1. Podejmowanie działań mających na celu doskonalenie systemu zapobiegania poważnym awariom, w tym identyfikacja i analiza przyczyn powstawania awarii, poszukiwanie optymalnych rozwiązań organizacyjnych i technicznych; okresowe prowadzenie specjalnych szkoleń, ćwiczeń i treningów;
2. Koordynacja działań organów właściwych w zakresie rozpoznawania źródeł i przeciwdziałania poważnym awariom – Wojewódzką Inspekcją Ochrony Środowiska, Państwową Strażą Pożarną, Państwową Inspekcją Pracy, Państwową Inspekcją Sanitarną; Wzmocnienie zaplecza kadrowego i technicznego jednostek ratowniczych, organizacja lokalnych centrów ratownictwa i doposażenie ich w nowoczesny sprzęt i oprogramowanie;
3. Ograniczenie przewozów materiałów niebezpiecznych po drogach publicznych na rzecz ich przewozu kolejną; Wprowadzenie ograniczeń dotyczących godzin, tras i sposobu ich przewozu autocysternami;
4. Rozwój systemów zabezpieczeń w portach morskich, również poprzez modernizację falochronów poprawiające bezpieczeństwo wejścia do portu oraz budowę schronień dla jednostek transportujących surowce niebezpieczne;
5. Tworzenie korzystnych warunków dla rozwijania współpracy międzynarodowej w dziedzinie przeciwdziałania poważnym awariom, transgranicznych skutków awarii przemysłowych oraz awaryjnych zanieczyszczeń wód granicznych.

Siódmy cel średniokresowy (2007-2014)

7 (I-7) Ochrona mieszkańców województwa przed hałasem zagrażającym zdrowiu lub jakości życia²⁷

w obrębie celu wskazano cel priorytetowy

Stan wyjściowy:

Postępuje pogorszenie klimatu akustycznego w województwie pomorskim. Spowodowane jest to głównie stałym wzrostem natężenia ruchu pojazdów. Zapełniają się główne ciągi komunikacyjne, rośnie ruch na drogach i ulicach lokalnych oraz liczba prowadzonych re-

²⁷ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 6.8. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

montów. Powiększa się powierzchnia zabudowy mieszkaniowej zagrożonej hałasem, wydłuża czas ekspozycji na ponadnormatywny hałas - szczególnie w porze nocnej - zwiększając dyskomfort wypoczynku. W niewielkim stopniu poprawia się stan dróg, ulic, linii kolejowych i taboru, co ma bezpośredni wpływ na poziom hałasu w środowisku. Wzrasta również uciążliwość hałasu lotniczego.

Do pogorszenia klimatu akustycznego przyczynia się przyrost liczby obiektów o charakterze usługowym i handlowym (markety, stacje benzynowe, działalność rozrywkowa, rzemieślnicza, warsztaty itp.). Coraz więcej ich powstaje w pobliżu zabudowy chronionej (mieszkalnej). Sprzyja to przekraczaniu norm akustycznych, także z uwagi na coraz szersze stosowane urządzenia klimatyzacyjne i powoduje rosnącą uciążliwość dla mieszkańców.

Kierunki działań:

1. Kontynuacja oceny stanu akustycznego środowiska dla miast zagrożonych hałasem oraz dla terenów poza miastami, pozostających pod niekorzystnym wpływem akustycznym dróg, linii kolejowych i lotnisk, wskazanych w przepisach prawa;
2. Sporządzenie do 30 czerwca roku 2012 dla aglomeracji (miasto lub kilka miast posiadających wspólne granice administracyjne) liczących ponad 100 tys. mieszkańców map akustycznych, spełniających wymagania przewidziane w przepisach Prawa Ochrony Środowiska oraz aktualizacja za 5 lat;
3. Sporządzenie do 30 czerwca roku 2013 dla terenów, gdzie hałas przekracza wartości dopuszczalne, położonych w aglomeracjach liczących ponad 100 tys. mieszkańców, programów ochrony środowiska przed hałasem w celu dostosowania poziomów hałasu do dopuszczalnych, spełniających wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 października 2002;
4. Podejmowanie przedsięwzięć zmierzających do ograniczenia uciążliwości związanych z hałasem komunikacyjnym (budowa obwodnic, modernizacja nawierzchni, budowa ekranów akustycznych, rewitalizacja odcinków linii kolejowych i wymiana taboru na mniej hałaśliwy, rozwój atrakcyjnego transportu zbiorowego oraz sieci dróg rowerowych, a tam, gdzie istnieją warunki, także transportu wodnego, nasadzenia zieleni, poprawa izolacji akustycznej budynków) na terenach określonych przepisami, w tym szczególnie w obszarach zamieszkałych, a także podejmowanie innych działań zapisanych w sporządzanych programach ochrony przed hałasem dla zapewnienia ich skutecznego wdrożenia;
5. Ustalanie i egzekwowanie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku przez właściwe organy ochrony środowiska;
6. Zapewnienie przestrzegania w planowaniu przestrzennym zasady strefowania - lokalizowania w sąsiedztwie przedsięwzięć o zbliżonej uciążliwości hałasowej, oddzielania ich obszarami zieleni oraz eliminowania zabudowy mieszkaniowej z obszarów oddziaływania hałasu komunikacyjnego. Egzekwowanie zapisów w planach miejscowych dotyczące lokalizacji w poszczególnych strefach działalności powodującej uciążliwość akustyczne;
7. Prowadzenie pomiarów natężenia hałasu w otoczeniu dróg, linii kolejowych i lotnisk, których eksploatacja może powodować negatywne oddziaływanie akustyczne na znacznych obszarach, zgodnie z przepisami Prawa Ochrony Środowiska oraz sporządzanie map akustycznych dla terenów, gdzie natężenie ruchu osiągnie wartości określone w przepisach;
8. Tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania w otoczeniu obiektów, instalacji i infrastruktury transportowej, gdzie mimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska w zakresie uciążliwości akustycznej.

Cel priorytetowy (2007-2008)

I-7a Sporządzenie map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem w Gdańsku i Gdyni

Kierunki działań

1. Sporządzenie dla Gdańska i Gdyni (miast liczących powyżej 250 tys. mieszkańców) map akustycznych, spełniających wymagania przewidziane w przepisach Prawa Ochrony Środowiska;
2. Sporządzenie do 30 czerwca roku 2008 dla Gdańska i Gdyni (miast liczących powyżej 250 tys. mieszkańców) programów ochrony środowiska przed hałasem w celu dostosowania poziomów hałasu do dopuszczalnych, spełniających wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 14 października 2002.

Ósmy cel średniokresowy (2007-2014)

(I-8) Ochrona mieszkańców województwa przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych²⁸

Stan wyjściowy

Na przełomie wieków odnotowano na terenie województwa znaczący wzrost liczby obiektów emitujących pola elektromagnetyczne. Największy w tym udział mają instalacje radiokomunikacyjne - stacje bazowe telefonii komórkowej. Do obiektów emitujących promieniowanie należą też stacje przekaźnikowe rozpraszające sygnały radiowe i telewizyjne oraz linie elektroenergetyczne o napięciu znamionowym równym lub wyższym niż 110 kV. W związku z ekspansją energetyki wiatrowej nieunikniony jest wzrost liczby tych ostatnich.

W 2005 r. WIOŚ w Gdańsku rozpoczął na terenie województwa pomiary wielkości pól elektromagnetycznych w ramach PMŚ. Badaniami objęto 5 stacji nadawczych radiowych i telewizyjnych. Przy planowaniu prac uwzględniono obiekty, które były przedmiotem skarg mieszkańców. Przeprowadzone wyniki pomiarów nie wykazały przekroczeń.

Uregulowania UE w zakresie ochrony środowiska, życia i pracy człowieka przed promieniowaniem niejonizującym, zawarte są przede wszystkim w Dyrektywach określających podstawowe, minimalne wymagania oraz normach europejskich. W Polsce, dla zapewnienia właściwego poziomu ochrony przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych Min. Środowiska wydał rozporządzenie z dnia 30.10.2003 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów (Dz. U. Nr 192, poz. 1883).

Realizacja przepisów wymaga przystąpienia w najbliższych latach do oceny stanu zagrożenia promieniowaniem elektromagnetycznym na terenie województwa.

Kierunki działań:

1. Stworzenie i prowadzenie wojewódzkiej bazy danych o polach elektromagnetycznych;
2. Monitorowanie oraz rzetelna i wiarygodna ocena poziomu pól elektromagnetycznych emitowanych na terenach zurbanizowanych i w miejscach przebywania ludzi;
3. Podczas procedur lokalizacyjnych obiektów emitujących promieniowanie niejonizujące, dokonywać szczegółowej analizy otoczenia; Standardem powinno być lokalizowanie w oparciu o plan miejscowy i prognozę oddziaływania na środowisko;
4. Tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania wokół obiektów i instalacji, gdzie emisja pól elektromagnetycznych przekracza dopuszczalne poziomy lub ich modernizowanie w celu ograniczenia stopnia i zasięgu uciążliwości; Właściciel obiektu lub instalacji winien skutecznie uniemożliwić dostęp do stref o podwyższonym poziomie emisji oraz informować o jej szkodliwości;
5. Planowanie realizacji nowych linii energetycznych przy zastosowaniu linii kablowych oraz modernizacji sieci przebiegających w obszarach zurbanizowanych.

²⁸ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 6.10. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

II. Wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Dziewiąty cel średniookresowy (2007-2014)

9 (II-1) Wkształcenie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska²⁹

Założenia wyjściowe

W bieżącym roku mija 10-ta rocznica przyjęcia „Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej”. Dokument stwierdza, że edukacja ekologiczna jest jednym z podstawowych warunków realizacji Polityki Ekologicznej Państwa oraz zmiany konsumpcyjnego modelu społeczeństwa. Jednak obserwujemy ograniczoną skuteczność działań podejmowanych na tym polu.

Ma to związek z sytuacją gdzie – jak stwierdza Narodowy Program Edukacji Ekologicznej – „różnorodne przedsięwzięcia określane mianem edukacji ekologicznej, bardzo nośne i popularne w wielu kręgach, często nie noszą znamion działań o charakterze systemowym o jasno sformułowanych celach”;

Należy zwrócić uwagę, że – mimo zalecenia zawartego w „Narodowej Strategii...” w województwie pomorskim nie przyjęto dotąd „Regionalnej Strategii Edukacji Ekologicznej”. Oczywiście tworzenie kolejnych strategii i programów nie zapewni skutecznego rozwiązania problemu, niemniej brak takiego dokumentu może świadczyć o niedostatecznej randze edukacji ekologicznej w regionie. Opracowanie i przyjęcie takiej strategii, a w ślad za nią programu wykonawczego pozwoliłoby na sporządzenie diagnozy stanu, uporządkowanie celów i zadań oraz systematyczne monitorowanie ich realizacji.

Polityka Ekologiczna Państwa posługuje się pojęciem „stałego podnoszenia świadomości ekologicznej”. Jest ono słuszne, jednak w sposób niedostateczny uwzględnia znaczenie osiągnięcia progu świadomości, z którym wiąże się odrzucenie nawyków i zachowań bezpośrednio zagrażających środowisku. Należy do nich porzucanie odpadów w miejscach do tego nie przeznaczonych, wylewanie i spuszczenie surowych ścieków do wód i gleby, spalanie w paleniskach domowych odpadów powodujących emisję trujących składników do powietrza, podpalanie łąk i lasów, nielegalna wycinka drzew i dewastacja publicznej zieleni, niszczenie siedlisk, mycie pojazdów w rzekach i jeziorach, kłusownictwo i dręczenie zwierząt itp. Dopiero skuteczna eliminacja tych zachowań jest dowodem uzyskania elementarnej świadomości ekologicznej, warunkując możliwość dalszego jej podnoszenia.

Kierunki działań i działania

1. Opracowanie - w oparciu o wytyczne Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej oraz Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej - Regionalnego Programu Edukacji Ekologicznej jako dokumentu integrującego i porządkującego wszystkie działania w obszarze edukacji ekologicznej. W programie zostanie wskazany regionalny koordynator działań. Niezbędnym elementem programu będzie też opracowanie i wdrożenie monitoringu świadomości ekologicznej jako pochodnej codziennych zachowań społecznych w obszarze ochrony przyrody i środowiska oraz prowadzenie w tym zakresie badań naukowych;
2. Upowszechnienie opracowanego Regionalnego Programu Edukacji Ekologicznej w placówkach oświaty szkolnej, w celu kształtowania postaw właściwego zachowania się w środowisku i tworzącego podstawy podejmowania świadomych decyzji konsumenckich w dorosłym życiu (zalecany pilotaż);
3. Wzrost nakładów finansowych na rozwój materialnej infrastruktury edukacji ekologicznej, szczególnie w placówkach terenowych prowadzących zajęcia w tym zakresie;
4. Wspieranie kształcenia kadry profesjonalnie przygotowanych i czynnych w terenie „edukatorów” w zakresie ochrony środowiska przez wszystkie szczeble administracji

²⁹ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 3.5. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

- publicznej, przy wykorzystaniu środków z Funduszu Społecznego na tworzenie „zielonych miejsc pracy”;
5. Przestrzeganie obowiązku merytorycznej i metodycznej oceny projektów w zakresie edukacji ekologicznej ubiegających się o dofinansowanie ze środków publicznych;
  6. Finansowe i programowe wspieranie działań wybranych placówek oświaty w gminach wiejskich i miastach powiatowych, przejmujących rolę lokalnych centrów informacji i edukacji ekologicznej;
  7. Wspieranie Parków Narodowych i Krajobrazowych, działających w terenie placówek akademickich i instytutów badawczych oraz organizacji naukowych, instytucji i stowarzyszeń w zakresie prowadzonej przez te ośrodki edukacji ekologicznej wśród młodzieży szkolnej, mieszkańców i turystów. Inicjowanie i podtrzymywanie współpracy z nimi przez szkoły i instytucje publiczne;
  8. Wspieranie powstawania i rozwoju regionalnych i lokalnych agend organizacji ekologicznych oraz podmiotów podejmujących działalność na polu edukacji ekologicznej;
  9. Współpraca samorządów wszystkich szczebli z mediami regionalnymi i lokalnymi w zakresie prowadzenia w atrakcyjnych formach promocji wiedzy i zachowań proekologicznych; Organizacja debat publicznych o szerokim zasięgu i rezonansie społecznym, podnoszących problemy ekologiczne na przykładach konkretnych konfliktów i zjawisk, tworzenie klimatu odmowy tolerancji dla wielkich i drobnych niszczycieli środowiska.

Dziesiąty cel średniookresowy (2007-2014)

10 (II-2) Rozwój świadomego uczestnictwa społecznego w podejmowaniu decyzji związanych z wykorzystaniem zasobów środowiska³⁰

Założenia wyjściowe

Wykształcona świadomość ekologiczna i poczucie odpowiedzialności za środowisko czynią obywatela pełnoprawnym uczestnikiem³¹ procesu decyzyjnego w zakresie programowania rozwoju i podejmowania przedsięwzięć korzystających z zasobów środowiska i oddziałujących na jego stan. By mógł z pożytkiem dla społeczności lokalnych korzystać ze swoich uprawnień, niezbędne jest tworzenie partnerskiego modelu umożliwiającego merytoryczny dialog z administracją, osiągnięcie porozumienia i optymalnego rozwiązania.

Model taki z jednej strony zagwarantuje obywatelowi wszystkie niezbędne informacje i ułatwi podejmowanie działań w grupie artykułującej wspólne interesy, z drugiej strony zapewni administracji publicznej pełną bazę danych o stanie środowiska, dostarczając argumentów w partnerskiej dyskusji.

Państwowy Monitoring Środowiska realizowany przez WIOŚ na podstawie „Programu monitoringu środowiska dla województwa pomorskiego na lata 2007-2009” jest realizowany w minimalnym wymaganym zakresie. Brakuje konsekwentnie i systemowo prowadzonego monitoringu zasobów przyrody żywej. W przypadku wzrostu zapotrzebowania na informację o środowisku, wynikającą z konieczności monitorowania np. lokalnych programów naprawczych, lub realizacji celów określonych w Programie ochrony środowiska województwa pomorskiego środki, jakimi dysponuje WIOŚ mogą być niewystarczające. System zbierania, gromadzenia i przetwarzania danych opiera się na kilku różnych niespójnych bazach danych. Brakuje przepisów wykonawczych do Ustawy Prawo ochrony środowiska i Prawo wodne, w części dotyczącej monitoringu wód i promieniowania elektromagnetycznego.

³⁰ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 3.5. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

³¹ Patrz: Dyrektywa 2003/35/WE; , gdzie w ślad za Konwencją z Aarhus następuje rozróżnienie społeczeństwa (public) od zainteresowanej społeczności (public concerned). Zainteresowana społeczność ma interes w podejmowanej decyzji jest bowiem lub może być dotknięta jej skutkami.

Kierunki działań

1. Utworzenie ogólnodostępnego, opartego na sieci teleinformatycznej (Internet) systemu informowania społeczeństwa o jakości badanych i ocenianych składników środowiska. System powinien zapewniać dostępność i przystępność informacji oraz jej wymianę, w tym dla potrzeb administracji wszystkich szczebli;
2. Wspieranie aktywności obywatelskiej, powstawania i rozwoju regionalnych i lokalnych agend organizacji ekologicznych oraz nowych podmiotów artykułujących ekologiczne interesy społeczności lokalnych, podtrzymywanie współpracy z nimi przez instytucje publiczne i polityków;
3. Doskonalenie wiedzy o środowisku i jego ochronie przez pracowników sektora publicznego oraz tworzenie mechanizmów i regulacji wewnętrznych umożliwiających egzekwowanie tej wiedzy;
4. Zapewnienie sprawności i przejrzystości procedur z udziałem społeczeństwa na wszystkich szczeblach administracji publicznej, dążenie do upowszechniania informacji o ich prowadzeniu.

Jedenasty cel średniookresowy (2007-2014)

11 (II-3) Stworzenie skutecznego systemu prawnych, ekonomicznych i finansowych instrumentów polityki ekologicznej zapewniających efektywne realizowanie jej celów³²

(w obrębie tego celu wskazano cel priorytetowy)

Założenia wyjściowe:

*Do grupy prawnych narzędzi realizacji celów polityki ekologicznej należy obowiązek stanowienia prawa miejscowego w oparciu o przepisy ustaw o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz o ochronie przyrody. Nie jest bowiem możliwa realizacja ochrony przyrody, krajobrazu, ład przestrzennego czy różnorodności biologicznej, gdy o lokalizacji uciążliwego przedsięwzięcia decyduje wyłącznie wielkość przewidywanych zysków przedsiębiorcy czy budżetu. W takiej sytuacji absolutnie **niezbędną wydaje się potrzeba wszechstronnej analizy uwarunkowań lokalizacyjnych, która ma miejsce w procesie przygotowywania i stanowienia prawa miejscowego – planu zagospodarowania przestrzennego lub planu ochrony obszaru.***

Instrumenty ekonomiczne i finansowe to przede wszystkim stosowanie zachęt do działań proekologicznych, szczególnie w sytuacji, gdy ich podejmowanie wiąże się z wydatkowaniem środków lub utratą części zysków przedsiębiorstwa. Do tej kategorii należy finansowanie przedsięwzięć z preferencyjnie oprocentowanych kredytów oraz umarzanie ich w całości lub części po skutecznym wypełnieniu podjętych zobowiązań.

Nie można przecenić znaczenia środków wspomagających działania w sferze poprawy stanu środowiska, ukierunkowywanych celowo na różne obszary problemowe. Zdolność do wykorzystywania możliwości oferowanych w tym zakresie przez instytucje i fundusze jest czynnikiem współdecydującym o sukcesie Programu. Od lat funkcjonują na rynku instytucje finansujące działania w obszarze ochrony środowiska – głównie z ukierunkowanych środków zewnętrznych.

*Zapisy umożliwiające wspieranie inwestycji i przedsięwzięć proekologicznych znajdują się też w narodowych i regionalnych strategiach i programach operacyjnych. Pożądane jest, by finansowanie innych zadań inwestycyjnych możliwe było **jedynie przy spełnieniu warunków ograniczających niekorzystne skutki w środowisku.***

Nie należy ustawać w wysiłkach wprowadzenia systemowych preferencji w naliczaniu i poborze podatków, wspierających postawy i działania pożądane z punktu widzenia ochrony środowiska. Póki co, realizacja zobowiązań podatkowych wobec państwa takich preferencji nie przewiduje. Należałoby wobec tego podjąć próbę przygotowania ich w regionie, być może si-

³² Cel realizuje zapisy zawarte w p. 3.3; 3.4; 3.7; 3.8; Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

łami uczelni ekonomicznych. Tak czy inaczej, wydaje się celowe objęcie tej problematyki programem badań.

W przypadkach szczególnych zachodzi potrzeba przeznaczania środków na ochronę najcenniejszych zasobów środowiska poprzez wykup nieruchomości z rąk prywatnych, nie mówiąc już o powstrzymaniu - specyficznych dla naszego województwa - wyprzedaży nieruchomości skarbu państwa (szczególnie opuszczanych przez wojsko).

Spójny system prawnych, ekonomicznych i finansowych narzędzi realizacji celów polityki ekologicznej winien bezwzględnie wykluczać udzielanie wsparcia ze środków publicznych dla działalności powodujących uszczerbek w środowisku. Także sprawcy szkód spowodowanych w środowisku winni być obciążani kosztami ich usuwania, a pozyskane w ten sposób środki przeznaczać należy na realizację celów ekologicznych.

Odpowiedzialność za skutki środowiskowe realizowanych przedsięwzięć (związana z wystąpieniem szkody w środowisku lub z groźbą jej powstania) ujęta jest w polskim prawie ochrony środowiska. Problemem wydaje się być niedostateczna skuteczność egzekucji, szczególnie w odniesieniu do podmiotów spełniających rolę „rezerwuarów zatrudnienia”. Na szczęście regulacje wspólnotowe przewidują bezwzględne zaprzestanie udzielania im pomocy publicznej, co sprawia iż problem ten prawdopodobnie wkrótce utraci aktualność.

Szczególnym rodzajem prawnego narzędzia przyspieszającego realizację celów środowiskowych jest zarządzanie środowiskowe. Z uwagi na specyfikę regionu, gdzie nie funkcjonuje wiele przedsiębiorstw znacząco oddziałujących na środowisko, warto ukierunkowywać ekspansję idei ZS na miejsce prowadzenia działalności: szczególnie obszary objęte ochroną prawną, przybrzeżne, znajdujące się w sąsiedztwie sieci Natura 2000, obszary ochrony zasobów wodnych itp.

Kierunki działań:

1. Skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na inwestycje proekologiczne, tak publiczne, jak w sektorze przedsiębiorstw;
2. Sporządzenie planów zagospodarowania przestrzennego oraz planów ochrony dla wszystkich obszarów objętych prawną ochroną wartości środowiska oraz nadanie im mocy prawnej;
3. Przygotowywanie i uchwalanie w samorządach systemów preferencji proekologicznych w podatkach i opłatach lokalnych;
4. Skuteczna egzekucja kosztów szkód spowodowanych w środowisku od stwierdzonych i potencjalnych sprawców;
5. Stymulowanie powstawania i wspieranie rozwoju pozabankowych instytucji i ośrodków specjalizujących się w przygotowywaniu aplikacji do projektów proekologicznych oraz pozyskiwaniu, gromadzeniu i dystrybucji środków na ich realizację;
6. Podjęcie prac nad opracowaniem spójnego i możliwego do realizacji systemu preferencji dla przedsięwzięć proekologicznych na wszystkich poziomach opodatkowania (PIT, CIT, VAT) uwzględniającego również udzielanie tych preferencji na poziomie samorządowym, jednak bez uszczerbku dla otrzymywanych subwencji z budżetu.

Cel priorytetowy (2007-2010)

II-3a Zapewnienie **właściwego miejsca problematyce ekologicznej oraz prawidłowe formułowanie celów ekologicznych** we wszystkich dokumentach planowania strategicznego i przestrzennego powstających w regionie oraz **sporządzania** w postępowaniu z udziałem społeczeństwa **rzetelnej oceny skutków ekologicznych** ich realizacji³³

Założenia wyjściowe

Polityka ekologiczna państwa opiera się na zasadzie zrównoważonego rozwoju (art. 5 Konstytucji). Konsekwencją tego jest obowiązek prawny włączania priorytetów polityki ekologicznej do polityk sektorowych.

Praktycznie odbywa się to poprzez uwzględnianie aspektów ekologicznych, w tym przyrodniczych, przy sporządzaniu wszelkich dokumentów strategicznych – tak w ich treści, jak też w drodze sporządzania prognoz i ocen środowiskowych towarzyszących obowiązkowo wszystkim projektom: (...) „planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju regionalnego, polityk, strategii, planów lub programów w dziedzinie przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystywania terenu, opracowywane przez organy administracji, stanowiące ramy dla późniejszej realizacji przedsięwzięć (...) mogących znacząco oddziaływać na środowisko”³⁴.

*Problemem jest często jedynie formalne uwzględnianie aspektów ekologicznych i formułowanie celów ekologicznych bez znajomości zagadnień, w sposób trudny nie tylko do realizacji, lecz nawet do odczytania intencji. Oceny oddziaływania na środowisko i prognozy udzielane w drodze zamówień publicznych sporządzają oferenci proponujący najniższe ceny, a gotowe opracowania nie podlegają ocenie merytorycznej. Stąd **za najważniejszą treść celu uznać należy nie sam fakt uwzględniania problematyki środowiskowej w dokumentach planistycznych i strategicznych, lecz sposób, w jaki jest to dokonywane.***

Ustalenie celu jako priorytetowego nie oznacza automatycznie, że po roku 2010 zostanie on w pełni osiągnięty i będzie można odstąpić od jego realizacji. Oznacza to wyłącznie, że można przystąpić do realizacji proponowanych działań bez żadnych warunków wstępnych, a także, że do roku 2010 w realizacji celu winien być osiągnięty znaczący postęp.

Kierunki działań:

1. Stosowanie kryteriów merytorycznych (udział specjalistów w zakresie ocen środowiskowych w zespołach projektowych) w postępowaniach o udzielenie zamówienia publicznego na plany zagospodarowania przestrzennego, strategię i programy sektorowe lub na oceny i prognozy środowiskowe, gdy są przedmiotem odrębnego zamówienia;
2. Uwzględnianie w postępowaniach konieczności weryfikacji sporządzonych opracowań środowiskowych przez ekspertów. Zapraszanie ekspertów środowiskowych do udziału w dyskusjach publicznych nad proponowanymi rozwiązaniami;
3. Włączanie do składów komisji urbanistyczno-architektonicznych wszystkich szczebli ekspertów od problematyki środowiska przyrodniczego;
4. Wzmacnianie znaczenia ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w tym zachowanie właściwych proporcji pomiędzy obszarami zainwestowanymi i biologicznie czynnymi;
5. Prowadzenie szerokiej i atrakcyjnej promocji powstających dokumentów planistycznych i strategicznych, dla rozszerzenia bazy uczestnictwa społecznego;
6. Podniesienie rangi i aktywizacja działalności Wojewódzkiej Komisji Ocen Oddziaływania na Środowisko.
7. Potrzeba opracowania analizy ryzyka środowiskowego powodowanego przez wybrane istniejące i planowane przedsięwzięcia i rodzaje działalności.

³³ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 3.1 i 3.7. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

³⁴ art. 40 ust. 1 i 51 ust. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (t. jedn. Dz. U. 2006.129.902)

Dwunasty cel średniookresowy (2007-2014)

12 (II-4) Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska³⁵, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu

Założenia wyjściowe:

Można zgodzić się z wyrażoną w PEP tezą, że „najbardziej skutecznie problemy ochrony środowiska rozwiązywane są przez mechanizmy rynkowe”³⁶. Należy jednak mieć przed oczami przykład Stanów Zjednoczonych, tego najbardziej „urynkowanego” państwa na świecie, gdzie degradacja środowiska naturalnego przybiera miejscami rozmiary kataklizmu, a oddziaływanie jego gospodarki na środowisko i klimat Ziemi jest niekorzystne.

Rynek jest bezwzględny dla wartości, których nie można szybko i łatwo zamienić na zysk, środowisko i przyroda stanowią ich dobry przykład. Znane są jednak sytuacje, gdy rynek dostrzega możliwość korzystnego ich spieniężenia i natychmiast to czyni. **Dlatego warto aktywizować rynek do działań na rzecz środowiska, gdyż osiągniętych tą drogą efektów faktycznie nie uzyska się w żaden inny sposób.**

Stojąc na gruncie klasycznej teorii gospodarki rynkowej należy zdecydowanie odrzucić wszelkie preferencje i ideologie. Rynek dotowany i subwencjonowany przestaje być rynkiem, należy ograniczyć się więc do narzędzi i pojęć, które rynek rozumie i akceptuje. Na obecnym etapie najważniejszymi z nich są: **moda** i jej nieodrodne dziecię - **snobizm**.

Produkty określane mianem ekologicznych są droższe od ich „nieekologicznych” odpowiedników. Dotyczy to żywności, odzieży, energooszczędnych urządzeń AGD czy samochodów o napędzie hybrydowym. Energia elektryczna wykorzystująca słońce, siłę wiatru lub ciepło ziemi jest droższa od produkowanej z węgla, a realizacja pasywnego³⁷ budynku mieszkalnego kosztuje więcej od wzniesienia wymarzonej chatki sposobem gospodarczym.

Wysokie koszty są pochodną niewielkiego popytu i skali wytwarzania. Wymienione dobra nie znikają jednak z rynku - wręcz przeciwnie - z roku na rok ich podaż rośnie. Dzieje się tak w znacznej części za sprawą ludzi relatywnie zamożnych, którzy są gotowi realizować swe pragnienia wyższym kosztem i w niedostępnych dla innych rejonach. Można oczekiwać, że w miarę wzrostu popytu, ceny znacznej części produktów - nawet znacznie - spadną, jak np. telewizorów z ekranem LCD.

Innowacyjność, gospodarka oparta na wiedzy i wdrażanie nowych technologii mają stać się dźwigniami rozwoju województwa pomorskiego (patrz zapisy Strategii rozwoju województwa, Regionalnej Strategii Innowacji, RPO dla woj. pomorskiego na lata 2007-13). W tej sytuacji zapis odpowiedniego celu w Programie Ochrony Środowiska jest niezbędny.

Cel ma charakter permanentny: system winien stale stymulować powstawanie innowacji, zapewniając następnie ich implementowanie do gospodarki. Jednak, choć sprawa jest wielkiej wagi, z uwagi na niezadowalający i niestety zdradzający symptomy pogorszenia stan obecny, widocznego postępu nie można raczej oczekiwać wcześniej, niż przed rokiem 2014.

Kierunki działań i działania:

1. Upowszechnianie produktów certyfikowanych ekologicznie i rozwój systemu regionalnej certyfikacji produktów wytwarzanych bez użycia substancji chemicznych, metodami nieniszczącymi innych - szczególnie zagrożonych - elementów przyrody, wymagających do wytworzenia mniejszego zużycia energii i surowców a po zużyciu ulegających szybkiemu i nieszkodliwemu dla środowiska rozpadowi (ekologiczne); Nadawanie etykiet, znaków jakościowych i świadectw certyfikacji;
2. Przygotowanie i prowadzenie kampanii marketingowych kształtujących popyt rynkowy na produkty zdrowe i ekologiczne;

³⁵ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 3.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

³⁶ PEP, rozdział 3.2. strona 16

³⁷ Budynek pasywny jest projektowany i realizowany w sposób zapewniający minimalne straty ciepła i umożliwiające skuteczne ogrzewanie nawet niewielką ilością energii.

3. Wspieranie powstawania i rozwoju sieci placówek detalicznego obrotu produktami pochodzącymi z certyfikowanych gospodarstw i przetwórci ekologicznych;
4. Finansowe wspieranie badań naukowych ukierunkowanych na opracowanie nowych technologii, opartych o innowacyjne wykorzystanie zasobów i funkcjonowania środowiska, szczególnie obszaru przybrzeżnego;
5. Wspieranie projektów w zakresie podniesienia poziomu ekoinnowacyjności przedsiębiorstw, szczególnie w zakresie wykorzystania wyników badań naukowych prowadzonych w regionie;
6. Wspomaganie nowopowstających podmiotów w sektorze MŚP tworzonych przez kadre naukową lub przy jej udziale, wykorzystujących wyniki własnych badań naukowych, uzyskiwanych patentów i licencji;
7. Rozwój badań nad środowiskiem i analiz przestrzennych, prowadzących do zwiększenia racjonalności podejmowanych decyzji dotyczących ochrony i korzystania ze środowiska oraz jego zasobów;
8. Ustanowienie przyznawanego w drodze konkursu **regionalnego godła promocyjnego** dla produktów ekologicznych, a także za osiągnięcia naukowe możliwe do zastosowania w gospodarce jako ekoinnowacje.

III. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody

Trzynasty cel średniookresowy (2007-2014)

13 (III-1) Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, powstrzymanie procesu jej utraty oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000³⁸

Stan wyjściowy

Województwo pomorskie cechują ponadprzeciętne walory przyrodnicze, wynikające ze znacznego zróżnicowania środowiska i krajobrazu oraz stopnia zachowania naturalności niektórych ekosystemów. Stanowi ważną w skali kraju ostoję ginących gatunków roślin, chronionych gatunków zwierząt i wielu cennych ekologicznie organizmów (owadów, skorupiaków, mięczaków). W strefie przybrzeżnej Bałtyku występuje cenna gospodarczo i przyrodniczo ichtiofauna, w tym ściśle chronione prawem ryby, oraz wiele gatunków ptaków i cztery gatunki ssaków morskich (foki i morświn). Ochrona tych wartości prowadzona jest w ramach ustawowego systemu obszarów chronionych obejmującego dwa parki narodowe: Słowiński i Borów Tucholskich, 122 rezerваты przyrody, 9 parków krajobrazowych, 45 obszarów chronionego krajobrazu (rys.2) oraz bardzo liczną grupę obiektów ochrony indywidualnej. Obejmują one łącznie 32,6% powierzchni województwa³⁹ (Polska 32,5%)⁴⁰. Cechą charakterystyczną rozkładu obszarów chronionych jest ich większe nagromadzenie w centralnej części regionu i brak przestrzennej łączności obszarów w części zachodniej i wschodniej. Brak rekompensat z tytułu ograniczeń w prowadzeniu działalności gospodarczej w obszarach objętych ochroną prawną powoduje, że większość samorządów lokalnych nie sprzyja tworzeniu nowych form ochrony przyrody.

Kraje członkowskie Unii Europejskiej zobowiązane są na podstawie Dyrektywy Nr 92/43/EWG (tzw. „Siedliskowej”) oraz Dyrektywy Nr 79/409/EWG (tzw. „Ptasiej”) do zabezpieczenia siedlisk przyrodniczych reprezentatywnych dla Europy oraz zagrożonych i rzadkich gatunków roślin i zwierząt w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura

³⁸ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 4.1. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010

³⁹ Czochoński J. i in., 2006, Studium ekofizjograficzne województwa pomorskiego, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk

⁴⁰ Ochrona środowiska 2006, GUS Warszawa, s. 268

2000. Celem tworzenia sieci jest urzeczywistnianie założeń rozwoju zrównoważonego, a więc takie współistnienie człowieka, gospodarki i przyrody, które nie degraduje i nie pomniejsza jej walorów i zasobów. Do końca 2006 r. w województwie pomorskim i jego strefie przybrzeżnej ustanowiono 10 obszarów specjalnej ochrony ptaków. Przewiduje się powiększenie części z nich oraz utworzenie czterech nowych. Zmieniająca się wielokrotnie wskutek zastrzeżeń Komisji Europejskiej i organizacji ekologicznych lista projektowanych specjalnych obszarów ochrony siedlisk liczy w województwie 55 pozycji i jest wciąż korygowana. Pokrywają się one w znacznym stopniu z istniejącymi już formami ochrony przyrody i podobnie jak one pozostają często we wzajemnej izolacji (rys.2). W pewnym stopniu mogą ją zmniejszyć projektowane obszary Natura obejmujące doliny rzeczne Wieprzy i Studnicy, Słupi, Łupawy oraz Wisły.

Na podstawie zalecenia 15/5 HELCOM wdrażającego postanowienia konwencji helsińskiej wyznaczono polskie bałtyckie obszary chronione BSPA⁴¹. W granicach województwa pomorskiego są to: Słowiński Park Narodowy, Nadmorski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana, a na wodach przybrzeżnych Ławica Słupska.

Blisko połowa gmin województwa oraz część obszarów chronionych nie posiada inwentaryzacji przyrodniczych. W Studium ekofizjograficznym do planu województwa⁴², w studiach uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin oraz planach zagospodarowania przestrzennego wyznaczane są w miarę posiadanej wiedzy korytarze ekologiczne, sprzyjające zachowaniu warunków trwałości wegetacji i rozmnażania oraz migracji organizmów. Korytarze ekologiczne odgrywają istotną rolę w utrzymaniu różnorodności biologicznej i spójności przestrzennej obszarów przyrodniczych, w tym chronionych. Włączane są do nich zwłaszcza obszary o wysokiej lesistości, doliny rzeczne, zbiorniki wodne, obszary bagienne, nie użytkowane łąki, istniejące i projektowane obszary chronione.

Ożywienie gospodarcze ostatnich lat skutkuje rosnącym naciskiem inwestycyjnym na nowe tereny. Nasila się intensywna urbanizacja terenów podmiejskich, wzrastają potrzeby transportowe. Rośnie popyt na atrakcyjnie położone, często cenne pod względem przyrodniczym i wrażliwe grunty. Wzmaga się presja masowej turystyki oraz rozwoju budownictwa lotniskowego na terenach przybrzeżnych i w otoczeniu zbiorników wodnych. Utrzymywane są intensywne formy gospodarowania na obszarach wiejskich. Skarb Państwa (przede wszystkim reprezentowany przez Agencje: Mienia Wojskowego i Nieruchomości Rolnych) wyprzedaje tereny zbędne dla dotychczasowej działalności, bez uprzedniej oceny wartości przyrodniczej, co grozi nierzadko poważnymi szkodami w środowisku.

Kierunki działań i działania:

1. Zakończenie powszechnej inwentaryzacji przyrodniczej województwa do roku 2014;
2. Działanie na rzecz utrzymania różnorodności siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, w tym o znaczeniu priorytetowym, poprzez zapobieganie ich fragmentacji, częściowemu i całkowitemu niszczeniu oraz przywracanie właściwego stanu;
3. Podejmowanie różnorodnych działań na rzecz utrzymania naturalnej różnorodności gatunków, w tym rodzimych zasobów cennych gospodarczo (drzewostanu, ryb) z wykorzystaniem programów rolnośrodowiskowych oraz opracowywanie lokalnych i regionalnych programów ochrony dla gatunków zagrożonych wyginięciem;
4. Wdrażanie sieci Natura 2000, w tym opracowanie planów ochrony i planów zarządzania dla tych obszarów (ze względu na spodziewaną realizację projektów inwestycyjnych POiŚ, FS i RPO WP w pierwszej kolejności dla obszarów w zasięgu ich znaczącego oddziaływania tj. dla: PLH Dolna Wisła, PLB Dolina Dolnej Wisły, PLH Ostoja w Ujściu Wisły, PLH Zatoka Pucka i Półwysep Helski, PLB Zatoka Pucka, PLH Białogóra, PLH Bielawa, PLH Zalew Wiślany i Mierzeja Wiślana, PLH Pełcznica, PLH Mawra-Bagno Biała, PLH Kurze Grzędy, PLH Doliny Górnej Łeby, PLB Lasy Mirachowskie, PLH Staniszewskie Błoto, PLH Uroczyska Pojezierza Kaszubskiego, PLH Jar Raduni, PLH Dolina Środkowej Więcisy, PLH Dolina Wierzycy, PLH Wilcze Błota, PLH Dolina Słupi, PLH Dolina Łupawy, PLH Bagna Izbickie, PLC Ostoja Słowińska, PLH Bytowskie Jeziora Lobeliowe, PLH Pływające Wyspy pod Rekowem, PLH Sandr Brdy, PLB Wody Przybrzeżne);

---

⁴¹ System of Coastal and Marine Baltic Sea Protected Areas

⁴² Czochański J. i in., 2006, Studium ekofizjograficzne województwa pomorskiego, j.w.

5. Doprowadzenie do uchwalenia planów ochrony parków krajobrazowych (ze względu na spodziewaną realizację projektów inwestycyjnych POiŚ, FS i RPO WP w pierwszej kolejności dla PK: Nadmorskiego, Trójmiejskiego, Kaszubskiego, Zaborskiego);
6. Obejmowanie ochroną prawną nowych obszarów i obiektów szczególnie cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, z uwzględnieniem ich spójności przestrzennej z systemem obszarów chronionych województwa i województw ościennych,
7. Przywrócenie funkcji ekologicznych cennym przyrodniczo, a także kulturowo terenom powojсковym na Półwyspie Helskim oraz objęcie ich ochroną prawną;
8. Odtwarzanie i wzmacnianie ciągłości korytarzy ekologicznych, w tym szczególnie realizacja przejść dla zwierząt w korytarzach transportowych, a także likwidacja na ciekach wodnych barier migracyjnych dla ryb wędrownych i innych organizmów. Wprowadzanie korytarzy ekologicznych do dokumentów planistycznych;
9. Poprawa stanu zachowania i renaturalizacja cennych i szczególnie wrażliwych ekosystemów wodnych i od wody zależnych (m.in. dolin rzecznych, jezior, wód przybrzeżnych Zatoki Puckiej, wybrzeży Półwyspu Helskiego i Mierzei Wiślanej, obszarów wodno-błotnych) i ich zrównoważona eksploatacja;
10. Planowanie i prowadzenie prac hydrotechnicznych w sposób uwzględniający potrzebę naturalnego charakteru rzek, ich dolin i brzegu morskiego, w tym renaturalizacja zniszczonych niewłaściwymi regulacjami cieków wodnych;
11. Ograniczenie prac związanych z zabezpieczeniem brzegu morskiego do odcinków, gdzie zachodzi potrzeba zabezpieczenia tradycyjnego sposobu użytkowania oraz cennych zasobów kulturowych. W maksymalnym stopniu należy stosować zabezpieczenia biotechniczne;
12. Ochrona i przywracanie charakteru pomorskiego krajobrazu wiejskiego (m.in. zadrzewienia przydrożne i śródpolne, oczka wodne, rewitalizacja zabytkowych układów parkowych i cmentarzy, miejsc pamięci);
13. Ograniczenie zabudowywania terenów zieleni w miastach, odpowiednie ich kształtowanie i rewitalizacja z preferencją dla gatunków rodzimych;
14. Umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa kulturowego, w tym budowa i modernizacja infrastruktury turystycznej z uwzględnieniem ochrony obszarów wrażliwych i cennych przyrodniczo;
15. W ramach rozwijającego się procesu Zintegrowanego Zarządzania Obszarami Przybrzeżnymi, wypracowanie mechanizmów umożliwiających skuteczną ochronę przyrody morza przybrzeżnego.

Czternasty cel średniookresowy (2007-2014)

14 (III-2) Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę⁴³

Stan wyjściowy

Województwo pomorskie charakteryzuje się stosunkowo bogatymi zasobami wód podziemnych. W jego granicach wydzielono aż 17 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP)- rys.1, liczne kompleksy warstw wodonośnych, których użytkowa większość jest związana z osadami czwartorzędowymi. Nie wszystkie zbiorniki wód podziemnych zostały zweryfikowane pod względem zasobów i granic.

Zasoby zgromadzone w Zbiornikach charakteryzują się przeważnie wysoką jakością i dobrą wydajnością, stanowiąc strategiczne źródło zaopatrzenia mieszkańców w wodę do picia. Wody podziemne należą do kategorii dóbr, których wykorzystanie powinno być tak prowadzone, aby zaspokajanie potrzeb osób czy grup obywateli nie powodowało ograniczenia dostępu do nich innym osobom, teraz i w przyszłości. Ważna jest zatem ochrona

⁴³ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 4.4. i 6.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010

terenów zasilania Głównych Zbiorników Wód Podziemnych. Dla zachowania ich walorów istotne znaczenie ma właściwa eksploatacja i sposób użytkowania powierzchni ziemi. Na największe zagrożenia typu antropogenicznego mogą być narażone, podatne na degradację z racji słabej izolacji od powierzchni, zasoby GZWP nr 110 „Pradolina Kaszubska i Rzeka Reda” oraz GZWP Nr 112 „Żuławy Gdańskie” w obrębie aglomeracji trójmiejskiej. Występuje tu bowiem szczególna koncentracja zakładów dużego i zwiększonego ryzyka, innych uciążliwych obiektów przemysłowych i usługowych, punktów składowania odpadów, oczyszczalni ścieków oraz gęsta sieć dróg o dużym natężeniu ruchu. Tereny wysoko nawożonych intensywnych upraw rolnych mogą stanowić zagrożenie zwłaszcza dla podatnych na degradację GZWP Nr 203 „Dolina Letniki” na Żuławach, GZWP Nr 107 „Pradolina rzeki Łeby” oraz GZWP Nr 115 „Łupawa”. Lokalny monitoring wód podziemnych w obrębie intensywnych upraw ziemniaka prowadzonych w zasięgu dwóch ostatnich zbiorników wykazał m.in. zwiększoną zawartość azotanów, związaną z długoletnim stosowaniem nawozów azotowych.

Kierunki ochrony wód podziemnych wyznacza „Strategia Gospodarki Wodnej”⁴⁴, której celem jest uzyskanie, zgodnie z wymaganiami Ramowej Dyrektywy Wodnej, dobrego stanu chemicznego oraz ilościowego wód podziemnych do roku 2015.

Kierunki działań:

1. Monitorowanie stanu ilościowego i jakościowego wód podziemnych, zwłaszcza Głównych Zbiorników Wód Podziemnych i obszarów ich zasilania;
2. Zapobieganie lub ograniczanie dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych;
3. Racjonalne korzystanie z wód podziemnych, w tym leczniczych, zapewniające zachowanie równowagi pomiędzy poborem i zasilaniem;
4. Kontynuowanie prac związanych z opracowaniem lub weryfikacją dokumentacji hydrogeologicznych Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, jako podstawy polityki ochrony oraz gospodarowania ich zasobami;
5. Określenie zasad ochrony obszarów zasilania Głównych Zbiorników Wód Podziemnych;
6. Tworzenie i weryfikacja stref ochronnych dla ujęć wód podziemnych oraz wdrażanie zasad ich ochrony;
7. Zapewnienie spójności planowania gospodarowania zasobami wodnymi z dokumentami planowania i programowania wszystkich szczebli zarządzania, w tym zintegrowanie ich z planem zagospodarowania przestrzennego województwa;
8. Zwiększenie udziału wód podziemnych w zaopatrzeniu w wodę do picia mieszkańców Gdańska.

Piętnasty cel średniookresowy (2007-2014)

15 (III-3) Zwiększanie powierzchni i zasobów leśnych regionu oraz wzrost ich różnorodności biologicznej⁴⁵

Stan wyjściowy

Polityka Leśna Państwa (PLP, 1997), zbieżna z ustaleniami międzynarodowymi, określa w perspektywie do 2050 r. cele i zasady rozwoju leśnictwa ukierunkowane na osiągnięcie i utrzymanie wielofunkcyjności lasu. Oznacza to reorientację w zarządzaniu lasami w kierunku proekologicznej i zrównoważonej ekonomicznie, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

Województwo pomorskie należy do najbardziej zalesionych regionów kraju (3 miejsce) – udział lasów wynosi 36,7% jego powierzchni (Polska 29,3%)⁴⁶, przy czym wskaźnik lesistości od wielu lat wykazuje wyższą niż średnio w kraju dodatnią dynamikę wzrostu. Niska lesistość (poniżej 20%) występuje w środkowo-wschodniej części województwa, przy

⁴⁴ Strategia Gospodarki Wodnej, 2005, MŚ, Warszawa, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r.

⁴⁵ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 4.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

⁴⁶ Stan w dniu 1.01.2006 r. Tabl. 3(21), str.107. Ochrona środowiska 2006. GUS Warszawa 2006

czym najbardziej wylesionym obszarem, z uwagi na typowo rolniczy charakter użytkowania, są Żuławy (rys.1). Lasy województwa charakteryzują się dużym udziałem drzewostanów jednogatunkowych (sosna) - szczególnie na terenach powojennych zalesień na gruntach porolnych. Drzewostany te nie odpowiadają możliwościom produkcyjnym miejscowych typów siedliskowych, a ponadto narażone są na inwazje chorób i szkodników. Duży udział borów sosnowych przyczynia się do wysokiego zagrożenia pożarowego.

Wyraźnie gorsza jest kondycja lasów prywatnych, szczególnie tworzących niewielkie i rozproszone kompleksy leśne. Często występuje silna presja właścicieli lasów prywatnych na zmianę sposobu użytkowania lub zagospodarowania lasu, bez względu na ich wartości przyrodnicze.

Na terenie województwa znajdują się trzy Leśne Kompleksy Promocyjne - obszary funkcjonalne o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym. Odgrywają wiodącą rolę m. in. w zakresie promocji proekologicznej gospodarki leśnej, aktywnych form ochrony przyrody, badań naukowych i doświadczeń prowadzonych na potrzeby gospodarki leśnej oraz edukacji przyrodniczo-leśnej.

Prawidłowe kierowanie procesem zalesień wymaga racjonalnego ustalenia granic rolno-leśnych, a także zasad przeznaczania gruntów rolnych do zalesienia. Granica ta powinna być wprowadzona do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i przyjęta jako obowiązująca w kształtowaniu sposobu użytkowania gruntów. Wyznaczać ją należy w oparciu o Wytyczne w sprawie ustalania granicy rolno-leśnej⁴⁷.

Dynamicznie rozwijająca się turystyka niesie poważne zagrożenia dla bezpieczeństwa ekosystemów leśnych. Turyści i zbieracze owoców leśnych i grzybów niszczą runo leśne, zaśmiecają lasy. Duży udział borów sosnowych przyczynia się do wysokiego zagrożenia pożarowego.

Powierzchnia gruntów leśnych wyłączanych z użytkowania na cele nierolnicze i nieleśne jest, na tle pozostałych województw, relatywnie wysoka. W latach 2003-2005 wyłączono ogółem 113 ha tych gruntów (35-45 ha rocznie). Głównym kierunkiem wyłączania są: użytki kopalne (47%), tereny komunikacyjne i osiedlowe (18%), tereny przemysłowe (13%), zbiorniki wodne (5%) i inne (17%)⁴⁸. Z uwagi na dużą podaż gruntów rolnych najniższej jakości, należy w maksymalny sposób ograniczyć przekazywanie lasów pod funkcje nieleśne.

Kierunki działań:

1. Powiększanie powierzchni leśnej poprzez planowe zalesienia nieprzydatnych rolniczo gruntów porolnych oraz gruntów „odzyskanych” na skutek rekultywacji;
2. Poprawa spójności kompleksów leśnych, szczególnie poprzez zalesianie w obszarach korytarzy ekologicznych i wododziałów;
3. Wyznaczenie granicy rolno-leśnej na terenie poszczególnych gmin;
4. Sporządzanie Programów Ochrony Przyrody jako integralnych części planów urządzania lasów, zawierających ocenę stanu przyrody, działania dla restytucji i rehabilitacji zniekształconych i zdegradowanych ekosystemów leśnych, zalecenia bezpiecznych środowiskowo technologii prac leśnych;
5. Uwzględnianie w uproszczonych planach urządzania lasów, położonych w granicach parków krajobrazowych, najcenniejszych przyrodniczo elementów w celu zwiększenia możliwości ich ochrony;
6. Zwiększenie zakresu i dostępności społecznej funkcji lasów, poprzez kierunkowanie ruchu turystycznego oraz organizację rekreacji na terenach leśnych w sposób godzący funkcje społeczne lasów z funkcjami ochronnymi i produkcyjnymi;
7. Utrzymywanie równowagi między możliwościami paszowymi lasu a liczebnością zwierzyny łownej, prowadzenie racjonalnej gospodarki łowieckiej;
8. Ograniczenia przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne;

---

⁴⁷ Wytyczne w sprawie wyznaczania granicy rolno-leśnej. MRiRW we współdziałaniu z MŚ 2003r.

⁴⁸ Roczniki Ochrony Środowiska. GUS Warszawa 2004, 2005, 2006.

9. Rozwój i doskonalenie monitorowania lasów, w celu jak najszybszej identyfikacji istniejących i potencjalnych zagrożeń, w tym szczególnie zagrożenia pożarowego;
10. Współpraca administracji leśnej z samorządami w kierunku szerzenia edukacji ekologicznej, w tym kształtowania właściwych postaw wobec lasu.

Szesnasty cel średniookresowy (2007-2014)

16 (III-4) Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych⁴⁹

Stan wyjściowy

Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych jest jednym z wyznaczników przestrzegania zasad zrównoważonego rozwoju na terenach prowadzenia gospodarki rolnej.

Tereny rolnicze województwa cechuje znaczne zróżnicowanie zarówno pod względem przydatności dla gospodarki rolnej i intensywności produkcji, jak również kultury rolnej, typów krajobrazu rolniczego, odporności przestrzeni rolniczej na degradację. Tereny znajdujące się dawniej we władaniu sektora państwowego noszą cechy charakterystyczne dla gospodarki wielkoobszarowej - typ wielkoprzestrzennych rozłogów z zaburzoną strukturą naturalnego krajobrazu rolniczego, brakiem śródpolnych oczek wodnych, miedz, śródpolnych zarośli i zadrzewień, itp. Gleby poddawane przez wiele lat intensywnemu nawożeniu mineralnemu (wykres 5), a następnie długotrwałej uprawie monokulturowej, przy braku dostatecznego wapnowania i nawożenia organicznego, są zagrożone degradacją biologiczną (zmęczenie i wyjałowienie) i chemiczną (nadmiar biogenów, dehumifikacja, zakwaszenie, pozostałości pestycydów), zaś na terenach długotrwanie intensywnie nawożonych gnojowicą – dodatkowo zanieczyszczone bakteriami chorobotwórczymi i innymi patogenami.

Ubocznym skutkiem stosowania środków ochrony roślin jest negatywne oddziaływanie na środowisko – pozostałości pestycydów kumulują się w glebie i tkankach roślin i zwierząt, zakłócają naturalny przebieg procesów życiowych w glebie, niszczą florę i faunę współtowarzyszącą uprawom rolniczym. **Brakuje informacji na temat jednostkowego zużycia pestycydów na obszarze województwa.**

Gleby regionu są w większym stopniu narażone na erozję wodną, niż średnio gleby w Polsce (trzecie miejsce w kraju pod względem udziału gruntów zagrożonych erozją średnią i silną). Przeważająca część tych gruntów została zalesiona, lecz na terenie Pojezierzy Bytowskiego i Kaszubskiego znaczne ich obszary, nadal są uprawiane rolniczo.

Użytki rolne wykazują ogólnie wysokie zakwaszenie – gleby kwaśne i bardzo kwaśne stanowią ponad połowę (54%)⁵⁰ gleb rolniczych regionu, przede wszystkim w powiatach: wejherowskim, puckim, bytowskim, kartuskim, kościerskim, chojnickim oraz lęborskim. Koniecznego wapnowania wymaga 48% gleb, zwłaszcza w powiatach: puckim, lęborskim, kartuskim, słupskim, bytowskim, wejherowskim, kościerskim i gdańskim.

Istotnym zagrożeniem dla zachowania wysokich walorów ekologicznych terenów rolnych jest niezadowalający stan urządzeń melioracyjnych. Szacuje się, że powierzchnia użytków rolnych, na której urządzenia te wymagają pilnej odbudowy wynosi ok.30% ogółu obszarów zmeliorowanych.

Tempo ubywania trwałych użytków zielonych jest na obszarze województwa szybsze niż średnio w kraju. Szczególnie niepokojące zjawisko obserwowane jest na Żuławach, gdzie wysoka jakość gleb skłania wielu producentów rolnych do zaorywania łąk pod uprawy roślin wysokotowarowych. **Brakuje kompleksowego monitoringu gleb rolniczych pozwalającego jednoznacznie stwierdzić, jak sposób gospodarowania rolniczego wpływa na ich degradację.**

⁴⁹ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 4.3. i 6.5. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

⁵⁰ Według danych Stacji Chemiczno Rolniczych w Gdańsku, Koszalinie i Bydgoszczy

Rośnie powierzchnia gruntów rolnych przeznaczanych na cele nierolnicze i nieleśne. W ostatnich latach tempo tych procesów nasiliło się i znacznie przewyższa średnie wskaźniki dla kraju. Niepokojąca jest także struktura wyłączanych gruntów – np. w latach 2003-2005 spośród wyłączonych z użytkowania rolniczego 1 670 ha gruntów, grunty mineralne klas I-IV oraz grunty organiczne klasy V-VI stanowiły 54,3%⁵¹. Nie prowadzi się obserwacji pozwalających stwierdzić, w których rejonach województwa następuje najszybszy ubytek dobrych gruntów rolnych.

Na terenie województwa istnieją korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, jednak liczba gospodarstw nie jest adekwatna do potencjalnych możliwości obszaru (w 2005 r. - 35 gospodarstw z atestem i 146 w trakcie przestawiania oraz jedna przetwórnia żywności ekologicznej). Coraz większa liczba pomorskich rolników korzysta z programów rolno-środowiskowych - ważnego instrumentu wsparcia proekologicznych metod gospodarowania rolniczego.

Na terenach o intensywnej produkcji rolnej i najwyższej jakości bonitacyjnej gleb (rys.1) należy upowszechniać zadrzewienia śródpolne, które należy traktować jako czynnik ochrony i użytkowania przestrzeni przyrodniczej⁵².

Komisja Europejska w ramach Szóstego programu działań⁵³ przedstawiła Strategię tematyczną w dziedzinie ochrony gleby⁵⁴ formułującą obowiązki państw członkowskich w tym zakresie. Niezbędne będzie przyjęcie nowej dyrektywy, zobowiązującej do określenia stref zagrożonych erozją, zmniejszeniem zawartości materii organicznej, zasoleniem czy osuwiskami. Natomiast w Strategii tematycznej w sprawie stosowania pestycydów⁵⁵, zakłada konieczność zmniejszenia związanych z nimi zagrożeń dla ludzi i środowiska naturalnego. Zapisy Strategii zobowiązują m.in. do sporządzenia krajowych planów działania (KPD), w których państwa członkowskie będą musiały określić indywidualne cele ukierunkowane na zmniejszenie niebezpieczeństw, zagrożeń i zależności od kontroli chemicznej w ochronie roślin.

Kierunki działań:

1. Upowszechnianie i promowanie wśród rolników przyjaznych środowisku działań w przestrzeni rolniczej (programy rolno-środowiskowe, w tym rolnictwo zrównoważone i rolnictwo ekologiczne, zasady Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej);
2. Finansowe wspieranie działań na rzecz ochrony gleb przed erozją, w tym wprowadzania zadrzewień i zakrzewień śródpolnych i przydrożnych;
3. Upowszechnianie wśród rolników wiedzy na temat korzyści płynących z okresowego badania kwasowości oraz zasobności gleb użytkowanych rolniczo w składniki pokarmowe, racjonalne wapnowanie gleb w celu poprawy ich odczynu;
4. Zachowanie tradycyjnego krajobrazu rolniczego (w tym ochrona niezagospodarowanych użytków zielonych zagrożonych naturalną sukcesją leśną) oraz jego odtwarzanie na terenach rolnych o uproszczonej strukturze krajobrazu (zadrzewienia przydrożne i śródpolne, szersze miedze);
5. Przywrócenie właściwego, zgodnego z potrzebami przyrody, funkcjonowania urządzeń melioracyjnych warunkującego prawidłowy bilans wodny w ekosystemach rolniczych;
6. Podnoszenie wśród producentów rolnych świadomości zagrożeń ze strony nieracjonalnego stosowania pestycydów oraz promowanie ekologicznych i integrowanych metod ochrony roślin, uprawy bardziej odpornych odmian itp.; Wspieranie badań i rozwoju alternatywnych środków ochrony roślin, promowanie ich stosowania;

---

⁵¹ Roczniki Ochrony Środowiska. GUS Warszawa 2004, 2005, 2006

⁵² Krajowy Program Zwiększania Lesistości (aktualizacja 2003r.)

⁵³ Decyzja NR 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca Szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego. (Dz. U. L 242)

⁵⁴ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w dziedzinie ochrony gleby, Bruksela 2006,

⁵⁵ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów, Bruksela 2006

7. Ograniczenia przeznaczania gleb wysokiej jakości na cele nierolnicze oraz promowanie w działalności przemysłowej i rolniczej technik i technologii minimalizujących negatywne oddziaływanie na gleby, w tym wielkość emisji substancji szkodliwych itp.;
8. Prowadzenie bieżącej rekultywacji i zagospodarowania gruntów zdewastowanych i zdegradowanych;
9. Objęcie regionalnym monitoringiem gleb rolniczych w celu identyfikacji zmian zachodzących pod wpływem prowadzonej intensywnej gospodarki rolnej.

Siedemnasty cel średniookresowy (2007-2014)

17 (III-5) Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, zminimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji oraz eliminacja nielegalnego wydobycia⁵⁶

Stan wyjściowy

Potencjał surowcowy województwa pomorskiego jest w skali kraju niewielki. Najpowszechniej występują kopaliny związane z osadami czwartorzędowymi: piaski, żwiry, ropy i kreda jeziorna i torfy (w tym lecznicze borowiny), wydobywane powierzchniowo. Pośród udokumentowanych ponad 400 złóż najliczniejsze są złoża kruszywa naturalnego. W związku z rosnącym zapotrzebowaniem na surowce budowlane i drogowe liczne niewielkie złoża kruszyw udokumentowano w powiatach wokół aglomeracji gdańskiej (rys1). Intensyfikuje się ich poszukiwania w sąsiedztwie budowanej autostrady. Rosnące tempo eksploatacji będzie powodować wzmożenie presji na inne walory środowiska, przede wszystkim na lasy, rzeźbę terenu i krajobraz.

W regionie występuje też duża liczba nie zrehabilitowanych punktów poboru kopalin, wykorzystywanych nierzadko do nielegalnego porzucania odpadów czy wylewania ścieków.

Ze starszymi osadami geologicznymi związane są cztery niewielkie wydobywane na potrzeby lokalne złoża ropy naftowej i gazu ziemnego, a także nie eksploatowane złoża: soli kamiennej i soli potasowo-magnezowych oraz leczniczych solanek. W osadach trzeciorzędowych, w strefie brzegowej, występują liczne nagromadzenia bursztynu, pozyskiwane nielegalnie metodami niszczącymi środowisko.

W obszarze morskim RP eksploatowane jest złożo ropy naftowej i gazu ziemnego oraz kruszyw wysokiej jakości z Ławicy Słupskiej. Ropa dostarczana jest tankowcami do portu w Gdańsku, a gaz rurociągiem ułożonym na dnie morza do kotłowni miejskiej we Władysławowie. Prowadzi się prace zmierzające do rozpoczęcia eksploatacji dwóch kolejnych podmorskich złóż gazu oraz prace dokumentujące nowe bałtyckie złożo ropy.

Kierunki działań:

1. Racjonalne zagospodarowanie udokumentowanych złóż oraz uzasadniona przyrodniczo i społecznie ochrona obszarów zasobowych przed zagospodarowaniem uniemożliwiającym przyszłą eksploatację, uwzględniana w dokumentach planistycznych;
2. Nasilenie kontroli w zakresie wykonywania przez przedsiębiorców postanowień udzielonych koncesji i prawidłowego zagospodarowania terenów poeksploatacyjnych;
3. Eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalin i rekultywacja nieczynnych wyrobisk;
4. Doprowadzenie do koncesjonowania wydobycia bursztynu metodami ograniczającymi szkody w środowisku;
5. Kontynuacja badań geologicznych i poszukiwanie surowców, w tym leczniczych, termalnych i energetycznych, mogących stanowić element rozwoju gospodarczego regionu lub zastąpić dotychczasowe źródła energii.

⁵⁶ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 4.4 i częściowo również w p. 4.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010

IV. Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii

Osiemnasty cel średniookresowy (2007 – 2014)

18 (IV-1) Wzrost efektywności wykorzystania surowców, ze szczególnym uwzględnieniem zasobów wodnych i surowców energetycznych wykorzystywanych w gospodarce⁵⁷

Stan wyjściowy

W miarę wprowadzania energooszczędnych technologii energochłonność gospodarki polskiej maleje, jednak mierzona jako całkowite zużycie energii elektrycznej na jednostkę produktu krajowego brutto (PKB), jest wciąż wysoka w porównaniu z krajami rozwiniętymi gospodarczo.

W ostatnich latach, na terenie województwa notowany jest systematyczny spadek zużycia ciepła u odbiorców zasilanych przez miejskie sieci ciepłownicze. Główne powody, to spadek zapotrzebowania wynikający z działań termomodernizacyjnych u odbiorców, odłączanie się klientów od miejskiej sieci ciepłowniczej, zmniejszenie odbioru ciepła przez przemysł.

Odnotowany wzrost gospodarczy na terenie województwa spowodował niewielkie zwiększenie zużycia wód na potrzeby gospodarki narodowej. W ostatnich pięciu latach zużycie wód kształtowało się na poziomie średnio ok. 240.000 dam³/r. Jest to efektem m.in. wdrażania wodoszczędnych technologii w gospodarce, a także szybko rosnących cen, co wymusza działania racjonalizujące zużycie (wykr.3).

Po nieznacznym spadku ilości wytwarzanych odpadów przemysłowych w latach 1998 – 2001, obserwuje się niewielki, lecz systematyczny jej wzrost od 2002 roku.

Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju zawartą w Art. 5 Konstytucji RP rozwój gospodarczy powinien odbywać się w warunkach ograniczenia presji na środowisko. Materiałochłonne i energochłonne procesy produkcyjne poprzez emisję zanieczyszczeń, zrzuty ścieków i produkcję odpadów wywierają niekorzystny wpływ na środowisko. Zmniejszenie materiałochłonności i odpadowości produkcji jest podstawą dla wdrażania idei zrównoważonej produkcji i konsumpcji.

Wdrażanie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych wynika też z celów zawartych w strategicznych dokumentach, tak międzynarodowych jak krajowych: Strategii tematycznej w sprawie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych, Strategii zmian wzorców produkcji i konsumpcji na sprzyjające realizacji zasad trwałego, zrównoważonego rozwoju (dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 14 października 2003 roku).

Kierunki działań:

1. Skuteczne i terminowe wdrażanie ustaleń pozwoleń zintegrowanych i najlepszych dostępnych technik (BAT), promujących oszczędność surowcową, materiałową i energetyczną oraz niską odpadowość produkcji;
2. Promowanie wykorzystania technologii przyjaznych dla środowiska naturalnego;
3. Wspieranie ze środków programów rozwoju przedsiębiorczości inwestycji ograniczających materiałochłonność i energochłonność procesów produkcyjnych i usług, zmierzających do zmniejszenia zużycia wody i podniesienia efektywności wykorzystania energii;
4. Promocja i finansowe wspieranie działań prowadzących do zmniejszenia zużycia wody i podniesienia efektywności wykorzystania energii w gospodarce komunalnej;
5. Promowanie wprowadzania systemów recyklingu umożliwiających wielokrotne użytkowanie materiałów.

⁵⁷ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.1. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

Dziewiętnasty cel średniookresowy (2007 – 2014)

19 (IV-2) Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych⁵⁸

Stan wyjściowy

Na terenie województwa pomorskiego występują bardzo korzystne warunki naturalne do produkcji energii odnawialnej: wysoki potencjał biomasy produkcyjnej i odpadowej, korzystne warunki wiatrowe w północnej części regionu i na Bałtyku. Jednak łączny jej udział w całkowitej energii wyprodukowanej w regionie nie przekracza 4%.

Ocenia się, że potencjał drewna, jaki można przeznaczyć na cele energetyczne wynosi około 640 – 680 tys. ton. Nadwyżki energetyczne słomy wynoszą około 710 tys. ton. Szacuje się, że z zasobów istniejących możliwe jest uzyskanie energii pozwalającej na zaspokojenie około 23% perspektywicznego zapotrzebowania na ciepło w budownictwie mieszkaniowym i obiektach użyteczności publicznej. Zasoby energii z biogazu wysypiskowego i z osadów ściekowych szacowane są na około 121TJ, co odpowiada ok.34 GWh energii elektrycznej. Potencjał produkcji biogazu rolniczego, możliwy do uzyskania z odchodów zwierzęcych pochodzących z większych ferm szacuje się na 43,5 mln m³/rok⁵⁹.

Wciąż w niewielkim stopniu wykorzystywane są warunki wiatrowe. Na terenie województwa funkcjonuje pięć małych elektrowni wiatrowych o mocy 2,1 MW oraz dwie profesjonalne farmy wiatrowe: Lisewo (gm. Gniewino) i Gniezdzewo-Łebcz (gm.Puck) o łącznej mocy zainstalowanej 41,8 MW. Na przełomie lata i jesieni 2006 rozpoczęła się budowa farm wiatrowych: Koniecwałd (gm. Sztum) i Zajączkowo – Widzino (gm. Kobylnica) o łącznej mocy 108 MW. To niewiele, choć obserwuje się duże zainteresowanie inwestorów tą dziedziną energetyki. Szacuje się, iż na terenie województwa pomorskiego w trakcie przygotowania są inwestycje, których łączna moc może osiągnąć 600 - 700 MW (rys.4). Jednak szczególnie perspektywiczne może być lokalizowanie elektrowni wiatrowych w strefie morza terytorialnego, gdzie możliwe będzie osiągnięcie jeszcze większej mocy.

Potencjał energetyczny rzek województwa pomorskiego (z wyłączeniem Wisły) jest w przeważającej części już wykorzystany. Powstało tu około 60 małych elektrowni wodnych o mocy do 5 MW, w tym 31 tzw. obiektów zawodowych o łącznej mocy około 29 MW. W bilansie energetycznym wytwarzana i sprzedawana energia z małych elektrowni wodnych stanowi znikomą część potrzeb w zakresie zaopatrzenia województwa w energię elektryczną (2%).

Zasoby energii słonecznej są wystarczające do zaspokojenia wszystkich potrzeb w zakresie produkcji ciepłej wody użytkowej w okresie letnim i ok. 50÷60 % tych potrzeb w okresie wiosenno – jesiennym⁶⁰. Wody geotermalne są od pewnego czasu, przedmiotem rosnącego zainteresowania jako potencjalnego źródła energii.

Zwiększenie udziału energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym województwa pomorskiego stanowi (obok znaczącego obniżenia energochłonności i zużycia energii we wszystkich sektorach gospodarki) treść głównego celu polityki energetycznej województwa pomorskiego sformułowanego w Regionalnej strategii energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej (2006)⁶¹.

Zwiększenie udziału energii pochodzącej z OZE w wysokim stopniu przyczyni się do realizacji jednego z priorytetów polityki energetycznej województwa, jakim jest **bezpieczeństwo ekologiczne**, oraz 3 celu strategicznego „Regionalnej strategii...”: Redukcja uzależnienia od tradycyjnych źródeł energii poprzez zwiększenie udziału produkcji energii ze

⁵⁸ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

⁵⁹ Diagnoza stanu gospodarki energetycznej i założenia do Regionalnej strategii energetyki ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych, 2004, UMWP – DRRiP Gdańsk

⁶⁰ Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, 2006, UMWP – DRRiP Gdańsk

⁶¹ RSE określa podstawowe założenia polityki energetycznej województwa oraz stanowi podstawę do jej wdrażania w ramach realizacji „Strategii rozwoju województwa pomorskiego – 2020”, „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa Pomorskiego” oraz „Regionalnego programu operacyjnego 2007 – 2013”

źródeł odnawialnych do poziomu, co najmniej 19% w 2025 r⁶². Wpłynie to znacząco na zmniejszenie negatywnego wpływu sektora energetycznego na środowisko przyrodnicze poprzez ograniczenie emisji do atmosfery gazów powstających podczas spalania paliw kopalnych, w szczególności CO₂, tlenków azotu i siarki oraz pyłów. Z uwagi na potrzebę ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w województwie nie przewiduje się rozwoju energetyki węglowej oprócz istniejących instalacji.

Kierunki działań:

1. Aktywizacja samorządów lokalnych i przedsiębiorców w kierunku wykorzystania lokalnych zasobów OZE, z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych, przyrodniczych i krajobrazowych;
2. Promocja i wspieranie budowy urządzeń i instalacji służących do wytwarzania i przesyłania energii ze źródeł odnawialnych, zgodnych z kierunkami działań Regionalnej Strategii Energetyki i Planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz uwzględniających warunki przyrodnicze (w tym korytarze wędrówkowe ptaków) i krajobrazowe, a na etapie lokalizacji i realizacji instalacji również minimalizację negatywnych oddziaływań na poszczególne elementy środowiska;
3. Promocja upraw energetycznych oraz wspieranie zakładania plantacji, których lokalizacja uwzględnia uwarunkowania przyrodnicze;
4. Upowszechnianie informacji o rozmieszczeniu i możliwościach technicznego wykorzystania potencjału energetycznego poszczególnych rodzajów odnawialnych źródeł energii oraz o możliwościach skorzystania z pomocy finansowej oraz technicznej;
5. Promowanie najlepszych praktyk w dziedzinie wykorzystania OZE, w tym rozwiązań technologicznych, administracyjnych i finansowych;
6. Wspieranie rozwoju taboru komunikacji publicznej napędzanego paliwami odnawialnymi.

Dwudziesty cel średniookresowy (2007 – 2014)

20 (IV-3) Zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów u źródła, a także zmniejszenie ich negatywnego oddziaływania na środowisko⁶³

Stan wyjściowy

Zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów jest najbardziej pożądaną strategią gospodarki odpadami. Kwestia ta, traktowana priorytetowo w ustawodawstwie polskim i wspólnotowym, jest jednym z postulatów Agendy XXI. Dyrektywa Rady 75/442/EWG - Podstawy gospodarowania odpadami, nakłada na państwa członkowskie i ich organy, a więc także władze regionalne i lokalne w zakresie ich kompetencji, obowiązek zachęcania do zapobiegania powstawaniu lub zmniejszania toksyczności odpadów produkcyjnych oraz ich szkodliwości przez wspieranie rozwoju czystych technologii, techniczne doskonalenie produktów i technik usuwania.

Kierunki działań:

1. Wspieranie zmian technologicznych zapobiegających powstawaniu odpadów oraz zapewniających ich wykorzystanie w procesach produkcji; Wprowadzanie w przedsiębiorstwach zasad tzw. Czystej Produkcji.

⁶² Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, 2006, UMWP – DRRiP Gdańsk

⁶³ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.1. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

Dwudziesty pierwszy cel średniookresowy (2007 – 2014)

21 (IV-4) Wdrażanie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w regionach wodnych, ograniczającego prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi i ochronę przed skutkami suszy⁶⁴

Stan wyjściowy

Podstawowymi cechami systemu wód powierzchniowych województwa są: bezpośrednie sąsiedztwo głównej bazy odpływu, jakim jest Bałtyk, autonomiczność zasobów wodnych w 3/4 obszaru województwa i dominująca rola wód tranzytowych dla 1/4 obszaru województwa; peryferyjne położenie regionalnych odbiorników wód płynących - takich jak jeziora przybrzeżne, Zalew Wiślany czy ramiona rozlewne Wisły w jej delcie.

Zasoby wód podziemnych występują w trzech podstawowych piętach wodonośnych: czwartorzędowym, trzeciorzędowym i kredowym. Stanowią one podstawowy rezerwuuar wód w województwie i w pełni mogą zabezpieczać jego potrzeby.

Nadzór nad całością zasobów wodnych sprawują: RZGW w Gdańsku, Poznaniu i Szczecinie.

Część województwa pomorskiego jest poważnie zagrożona występowaniem zjawisk powodziowych. Najistotniejszym problemem jest ochrona przed powodzią obszaru Żuław Wiślanych i Doliny Dolnej Wisły zamieszkiwanych przez ćwierć miliona ludzi. Położenie ich na terenach depresyjnych i przyległych do nich terenach przydepresyjnych w delcie Wisły powoduje, że stopień zagrożenia powodziowego jest tam szczególnie wysoki. Potencjalnie zagrożone są powodzią niektóre odcinki dolin Redy, Łeby i Słupi w strefie nadmorskiej. Stan urządzeń osłony przeciwpowodziowej na tych terenach jest niezadowalający. W ostatnich latach zauważa się trend wzrostu strat spowodowanych powodzią.

Mała zdolność retencyjna gleb znacznej części obszaru województwa i zadawniony proces opadania lustra jezior (szczególnie w zlewni Brdy, Wdy i Wierzyca) powodują spadek lustra wód gruntowych poniżej dopuszczalnego poziomu - zjawisko suszy. Powstrzymanie tego zjawiska może zapewnić budowa obiektów małej retencji.

W najbliższych latach będzie realizowanych wiele zadań z zakresu kształtowania zasobów wodnych w związku z obowiązkiem opracowania dokumentów wynikających z realizacji Ramowej Dyrektywy Wodnej⁶⁵ i Strategii Gospodarki Wodnej, w tym programu wodno-środowiskowego kraju i planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy. W regionach wodnych przeprowadzona zostanie weryfikacja wykazów: wód powierzchniowych i podziemnych, które są lub mogą być w przyszłości wykorzystane do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia; wód powierzchniowych wykorzystywanych do celów rekreacyjnych, a w szczególności do kąpielii; wód powierzchniowych przeznaczonych do bytowania ryb, skorupiaków i mięczaków oraz umożliwiających migrację ryb. Opracowaniu programów działań dla części wód w regionach wodnych towarzyszyć będą analizy efektywności kosztowej oraz szacunki kosztów środowiskowych i zasobowych. Kontynuowane będą prace związane z tworzeniem katastru wodnego.

Kierunki działań:

1. Opracowanie planów gospodarowania wodami w obszarach dorzeczy, z uwzględnieniem działań zawartych w programie wodno-środowiskowym kraju, w tym sposobów osiągnięcia ustanawianych celów środowiskowych dla jednolitych części wód podziemnych i powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych i przejściowych;
2. Przeciwdziałanie zabudowywaniu i nadmiernemu uszczelnianiu obszarów retencji wodnej, budowa zbiorników retencyjnych oraz finansowe wspieranie projektów z zakresu zwiększania naturalnej retencji wód (z zachowaniem równowagi stanu ekologicznego rzek), renaturyzacji zniszczonych niewłaściwymi regulacjami terenów wodno-błotnych i cieków wodnych oraz zalesiania stref wododziałowych i odtwarzania wodochronnych obszarów leśnych;

⁶⁴ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 ...

⁶⁵ Dyrektywa z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z dnia 22 grudnia 2000 r.),

3. Modernizacja systemów melioracyjnych w kierunku kompleksowego oddziaływania na retencję, parowanie i odpływ oraz z uwzględnieniem potrzeb ochrony różnorodności biologicznej oraz wpływu planowanych działań na chronione siedliska i gatunki, w tym: odbudowa zastawek na rowach melioracyjnych i zainstalowanie na systemach drenarskich urządzeń regulujących odpływ wody;
4. Kontynuowanie działań w zakresie ograniczenia i eliminowania wykorzystywania wód podziemnych do celów innych niż zaopatrzenie w wodę do picia oraz zastosowania technologicznego w przemyśle spożywczym i farmaceutycznym, w tym poprzez działania prawno-administracyjne (egzekucja przepisów prawnych, pozwolenia);
5. Uwzględnianie w sporządzanych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin uwarunkowań i potrzeb związanych z prowadzeniem nowoczesnej i racjonalnej gospodarki wodnej oraz egzekwowanie tego przez organy gospodarki wodnej i melioracji;
6. Aktualizacja i ocena oddziaływania na środowisko Programu małej retencji dla województwa pomorskiego do 2015 roku uwzględniająca aktualne dane dotyczące zasobów różnorodności biologicznej oraz ograniczenie negatywnych oddziaływań planowanych działań na chronione siedliska i gatunki.

VI. Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych - krajowe i wojewódzkie limity racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska.

Wdrożenie prawa wspólnotowego obejmuje nie tylko jego transpozycję (przyjęcie odpowiednich przepisów krajowych zgodnych z tym prawem i realizujących je), ale również zapewnienie, że zostaną podjęte konkretne działania zapewniające jego realizację. Oznacza to, że osiągnięte zostaną wymagane dyrektywami generalne standardy emisyjne lub jakości środowiska oraz zamknięte lub zmodernizowane konkretne źródła emisji;

W odniesieniu do niektórych wymagań Polska wynegocjowała okresy przejściowe, pozwalające na odsunięcie w czasie wykonania niektórych obowiązków. Okresy te zapisane następnie zostały w Traktacie Akcesyjnym – ochrony środowiska dotyczy w nim załącznik XII p. 13.

W latach 2007-2010 kończą się uzyskane przez Polskę okresy przejściowe:

do dnia 31 grudnia 2007 roku:

5-letni okres przejściowy uzyskany w stosunku do **Dyrektywy 94/62/WE w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych**, z której wynika obowiązek osiągnięcia przez Polskę celów odzysku i recyklingu w stosunku do tworzyw sztucznych i metali

5 letni okres przejściowy w odniesieniu do **Dyrektywy 76/464/EWG w sprawie zanieczyszczenia spowodowanego przez niektóre substancje odprowadzane do środowiska wodnego** oraz dyrektyw "córek" dotyczących poszczególnych substancji niebezpiecznych i tak:

- **Dyrektywy 82/176/EWG z dnia 22 marca 1982, w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód** w odniesieniu do zrzutów rtęci z przemysłu elektrolizy chlorków metali alkalicznych;
- **Dyrektywy 83/513/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód** w odniesieniu do zrzutów kadmu;
- **Dyrektywy 84/156/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód** w odniesieniu do zrzutów rtęci z sektorów innych niż przemysł elektrolizy chlorków metali alkalicznych;
- **Dyrektywy 86/280/EWG w sprawie wartości dopuszczalnych dla ścieków i wskaźników jakości wód** w odniesieniu do zrzutów niektórych substancji niebezpiecznych zawartych w wykazie I załącznika do Dyrektywy 76/464/EWG;

na dzień 31 grudnia 2007 roku przypada termin wykonania określonych celów pośrednich, wynikających z okresu przejściowego uzyskanego od **Dyrektywy 91/271/EWG** dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych w odniesieniu do wymogów dotyczących systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych, przy czym;

- do 31 grudnia 2010 r. zgodność z dyrektywą zostanie osiągnięta dla 1069 aglomeracji, co stanowi 86% całkowitego ładunku ścieków ulegających biodegradacji;
- W drodze odstępstwa od artykułu 13 dyrektywy 91/271/EWG, nie stosuje się w Polsce wymogów ustanowionych dla ścieków przemysłowych ulegających biodegradacji;

w stosunku do **Dyrektywy 96/61/WE dotyczącej zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (IPPC)**; 3-letni okres przejściowy (do 31.12.2010) dotyczy obowiązku uzyskania pozwolenia zintegrowanego dla imiennie wymienionych w Traktacie Akcesyjnym istniejących instalacji energetycznego spalania o mocy powyżej 50 MW (wymienionych w pkt 1.1 załącznika I do dyrektywy IPPC);

Od stycznia 2008 roku Rzeczpospolitą Polską będzie obowiązywała **Dyrektywa 2001/80/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2001 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza** z dużych źródeł spalania paliw (LCP). Dotyczy ona źródeł spalania o mocy większej od 50 MW i reguluje następujące substancje: SO₂, NO_x oraz pył. Dyrektywa dotyczy tylko źródeł przeznaczonych do wytwarzania energii, z wyjątkiem tych, w których produkty spalania są wykorzystywane bezpośrednio w procesach przemysłowych. W praktyce będą to przede wszystkim elektrownie, ciepłownie i elektrociepłownie.

W drodze odstępstwa od artykułu 4 ustęp 3 oraz części A załączników III i IV dyrektywy, w Traktacie Akcesyjnym określone zostały dla naszego kraju:

- okresy przejściowe dla imiennie podanych źródeł,
- limity emisji dla wszystkich źródeł objętych dyrektywą w perspektywie do roku 2012;

Warunkiem korzystania z okresów przejściowych jest utrzymywanie łącznej krajowej emisji substancji na poziomie pułapów określonych w Traktacie Akcesyjnym.

W związku z tym, że zapisane w Traktacie o Przystąpieniu pułapy emisji dla wszystkich źródeł podlegających dyrektywie są znacząco niższe niżby to wynikało z standardów dyrektywy i przyznanych okresów przejściowych, osiągnięcie wielkości podanych w *Traktacie* w perspektywie lat 2008-2012 jest niezwykle trudne do wykonania⁶⁶. W związku z brakiem na terenie województwa pomorskiego dużych przedsiębiorstw energetyki konwencjonalnej problem nie jest tak ostry, dotyczy kilku przedsiębiorstw ciepłowniczych w największych miastach.

Podstawowym sposobem realizacji dyrektywy w Polsce jest - jak dotąd - nałożenie na wszystkie źródła indywidualnych standardów emisji. Została ona wdrożona w Polsce przez rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2005 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 260, poz. 2181);

Przekroczenie przez przedsiębiorstwo emisji wynikającej z indywidualnych standardów emisji będzie skutkowało naliczaniem kar za nieuprawnioną emisję. Przedsiębiorstwo, któremu zostanie naliczona kara wynikająca z przekroczenia, będzie mogło się ubiegać o odroczenie płatności, a docelowo umorzenie całości lub części kary, jeżeli podejmie inwestycję w wyniku, której emisja zostanie ograniczona. Umorzenie całości kary będzie wymagało zastosowania instalacji oczyszczającej wykorzystującej najlepszą dostępną technikę (zgodnie z dyrektywą 96/61/WE z 24 września 1996 r., w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli);

Na okres obowiązywania Programu (2007-2010) nie przypadają żadne terminy ustalone w Traktacie. W okresie perspektywy - do dnia **31 grudnia 2012** roku - wartości dopusz-

---

⁶⁶ *Koncepcja realizacji wymagań dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2001/80/WE z dnia 23 października 2001 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych źródeł spalania paliw oraz postanowień zapisanych w Traktacie o Przystąpieniu Rzeczpospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, Ministerstwo Środowiska, luty 2007;*

czalnej emisji dla SO₂ nie stosuje się do **Elektrociepłowni Wybrzeże SA: Elektrociepłownia Gdańska, (2 kotły OP 70C, 1 kocioł OP 230)**

Kolejne przedsiębiorstwa energetyki ciepłej (w Gdyni i Malborku) uzyskały dłuższe okresy dostosowawcze (2013, 2015, 2017);

W latach 2011-2014 kończą się uzyskane przez Polskę kolejne okresy przejściowe, w odniesieniu do:

w dniu 31 grudnia 2011 roku upływa 3-letni okres przejściowy od **Dyrektywy Rady 1999/31/WE z dnia 26 kwietnia 1999 r. w sprawie składowania odpadów**. W tym dniu nie więcej, niż 10% odpadów może być składowane na gminnych składowiskach w warunkach nie spełniających wymagań Dyrektywy, przy czym postanowienie to nie ma zastosowania do odpadów niebezpiecznych, ani do odpadów przemysłowych; Do dnia 30 czerwca każdego roku począwszy od roku przystąpienia Polska dostarcza Komisji sprawozdanie dotyczące stopniowego wprowadzania w życie dyrektywy oraz zgodności z celami pośrednimi.

oraz **do 31 grudnia 2013 r.** zostanie osiągnięta zgodność z **Dyrektywą 91/271/EWG** dotyczącą oczyszczania ścieków komunalnych w odniesieniu do wymogów dotyczących systemów zbierania i oczyszczania ścieków komunalnych zostanie osiągnięta dla 1165 aglomeracji, co stanowi 91% całkowitego ładunku ścieków ulegających biodegradacji;

Zgodnie z zapisem art. 3 p. 4 **Dyrektywa 2001/77/WE o promocji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych na wewnętrznym rynku energii elektrycznej** Komisja Europejska oceni, w jakim zakresie osiągnięty został w roku 2010 cel wytwarzania ze źródeł odnawialnych 12% energii brutto.

Konieczność realizacji postanowień akcesyjnych stwarza, z jednej strony, szansę szybkiego rozwiązania wielu problemów ochrony środowiska i poprawy jakości życia mieszkańców, poprzez możliwość korzystania ze środków finansowych UE, z drugiej strony nakazuje spełnienie wymagań zapisanych w Traktacie Akcesyjnym oraz osiąganie celów polityki wspólnotowej. Niewykonanie zobowiązań może skutkować naliczaniem kar, pozbawieniem dotacji ze środków wspólnotowych, a w skrajnych przypadkach nawet koniecznością zwrotu środków już otrzymanych i wydatkowanych.

Postępowanie w stosunku do nowego państwa członkowskiego, jeżeli nie wprowadziło ono w życie zobowiązań podjętych w trakcie negocjacji o przystąpienie do UE wskazuje Tytuł II Traktatu Akcesyjnego „pozostałe postanowienia”. M.in. w artykule 38 i 39 daje Komisji Europejskiej uprawnienie do podjęcia odpowiednich środków, jeżeli wystąpią poważne braki lub bliskie ryzyko ich wystąpienia w transpozycji, wprowadzaniu w życie lub w stosowaniu decyzji ramowych (art. 39). Środki takie mogą być podjęte do końca trzyletniego okresu następującego po wejściu w życie Traktatu.

Kwestie przestrzegania prawa wspólnotowego reguluje art. 226-228 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE). Sprawę przeciwko państwu członkowskiemu nie wypełniającemu swych zobowiązań może wnieść Komisja lub inny kraj członkowski do Trybunału Sprawiedliwości, który orzeka o zasadności wniosku i wydaje wyrok. Państwo członkowskie jest zobowiązane podjąć kroki zapewniające jego wykonanie (art. 228.1) - jeżeli takie kroki nie zostaną podjęte, Komisja wydaje opinię, w której precyzuje punkty, w których państwo członkowskie nie zastosowało się do wyroku i określa termin ich realizacji. Wobec uporczywego braku podejmowania działań przez kraj członkowski, Komisja wnosi sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, wskazując wysokość ryczałtu lub okresowej kary pieniężnej. Trybunał rozpoznaje sprawę i jeżeli stwierdzi, że państwo członkowskie nie zastosowało się do wyroku nakłada na nie wyżej wymieniony ryczałt lub karę pieniężną⁶⁷.

Jako pochodna prowadzonych negocjacji akcesyjnych, w „II Polityce ekologicznej Państwa”, przyjętej przez Sejm RP w sierpniu 2001 roku, zostały wyznaczone limity krajowe związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą środowiska. Wszystkie odnoszą się do osiągnięcia celu w 2010 roku. W prawdzie Polityka Ekologiczna

---

⁶⁷ na podstawie: *Konsekwencje nie wywiązywania się Polski z zobowiązań zawartych w Traktacie Akcesyjnym, maszynopis, autor dr Janusz Jeziorski, Ministerstwo Środowiska 2003*

Państwa na lata 2007-10 z perspektywą 2011-14 nie podnosi kwestii limitów, można jednak domniemywać, że raz ustalone, pozostają w dalszym ciągu aktualne.

Zobowiązania akcesyjne nie dotyczą bezpośrednio województwa pomorskiego, jednak jako region Polski uczestniczy ono w ich wypełnieniu. Dla potrzeb POŚ województwa pomorskiego podjęto próbę ustalenia poziomu limitów regionalnych. Nie we wszystkich kategoriach jest to możliwe, z uwagi na brak danych i wystarczających przesłanek do prognozowania. Pomocą okazała się praca prof. UG dr hab. Mariusza Kistowskiego: „Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw”, jednak i ona nie odnosi się do wszystkich limitów zapisanych w II PEP, formułując jednocześnie propozycje innych wyznaczników (limitów) możliwych do obliczenia i uznanych za bardziej reprezentatywne. Stąd propozycje limitów dla województwa pomorskiego (albo też niemożność ich ustalenia) są pochodną różnych informacji uznanych za rzetelne i reprezentatywne.

Polityka ekologiczna państwa jako punkt odniesienia przyjmuje rok 1990. Rzeczywiście⁶⁸ dane regionalne w obecnym układzie administracyjnym pojawiają się dopiero w roku 2000, stąd limity wojewódzkie dla wszystkich wyznaczników mogą odnosić się najwcześniej do tego roku.

Zasoby wodne

Krajowy limit został ustalony w zakresie zmniejszenia wodochłonności produkcji o 50% w stosunku do 1990 roku (w przeliczeniu na PKB i wartość sprzedaną w przemyśle).

*Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska*⁶⁹ do 2010 roku szacuje możliwe zmniejszenie wodochłonności o 25%. Jednak dane z lat 2000-2005⁷⁰ wskazują na wzrost zużycia wody, w tym szczególnie przez przemysł o ok. 37%. W tym czasie (dostępne dane do roku 2004) PKB wytwarzany w woj. pomorskim wzrósł ok. 23%. Wzrost zużycia wody przez przemysł przekracza więc uzyskany w tym czasie wzrost PKB, nie ma więc przesłanek do założenia zmniejszenia wodochłonności produkcji w ogóle, co dopiero zaś w przewidzianym w „Regionalnym modelu...”. Jednocześnie odnotowano spadek zużycia wody w gospodarstwach domowych, który w okresie obliczeniowym wynosił 7,4%. Biorąc pod uwagę, że zużycie wody w przemyśle blisko dwukrotnie przewyższa zużycie w gospodarstwach domowych (2005) i przewaga ta rośnie, to tendencja wzrostu wodochłonności w przemyśle będzie dominowała nad zmniejszeniem, notowanym w gospodarstwach domowych.

Reasumując: Tendencje w gospodarowaniu zasobami wodnymi w regionie, obserwowane w latach 2001-2005 nie dają podstawy do przewidywania znaczącego ograniczenia wodochłonności w roku 2010.

Materiałochłonność

Na poziomie krajowym przyjmuje się zmniejszenie materiałochłonności produkcji o 50% w stosunku do roku 1990, w taki sposób, aby uzyskać średnie wskaźniki państw OECD (w przeliczeniu na PKB).

Nie istnieją dane pozwalające na rzetelne określenie tego limitu na poziomie województwa. Także w „*Modelu zrównoważonego rozwoju ...*” brak odniesienia do materiałochłonności. Nie ma możliwości ustalenia tego wyznacznika dla regionu.

Energochłonność

Założenia polityki energetycznej państwa przewidują ograniczenie zużycia energii o 25% w stosunku do roku 2000 (w przeliczeniu na jednostkę produkcyjną lub PKB). Według „Regionalnej strategii energetyki ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych”⁷¹ województwo zajmuje 6 miejsce w kraju pod względem zużycia energii w gospodarstwach domowych i pierwsze miejsce w zakresie jednostkowego zużycia energii. „Regionalny model...” przyjmuje ograniczenie zużycia w gospodarstwach domowych o 45% do

---

⁶⁸ Dostępne są dane powstałe w wyniku przeliczeń statystycznych

⁶⁹ Kistowski M, 2003, *Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw*, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań 2003;

⁷⁰ *Ochrona Środowiska w woj. pomorskim 2005 r. US w Gdańsku, 2005;*

⁷¹ *Przyjęta Uchwała nr 1098/LII/06 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 23 października 2006 roku;*

roku 2010, jednocześnie nie odnosząc się do zagadnienia zużycia w gospodarce narodowej (brak danych). Wg Banku Danych Regionalnych GUS⁷² w latach 2001-2005 nastąpił wzrost zużycia energii elektrycznej ok. 3,5%, przy jednoczesnym wzroście PKB rządu 25%. Jednocześnie „Regionalna strategia energetyki podaje informacje o wzroście zużycia energii elektrycznej w gospodarstwach domowych na poziomie 6% przy jednoczesnym przyroście liczby gospodarstw w podobnej wielkości. W świetle tego nie wydaje się możliwe ograniczenie zużycia energii w gospodarstwach domowych w stopniu, jaki proponuje „Regionalny model...”. Jednak, wobec korzystnego stosunku wzrostu PKB do zużycia energii, można zakładać limit energochłonności dla województwa, na poziomie przyjętym w PEP, a więc 25%.

„Regionalna strategia energetyki...” wskazuje, jako cele perspektywiczne, do osiągnięcia w roku 2025: obniżenie zużycia nośników energii i paliw pierwotnych o ok. 50%. Dokument nie odnosi się do jednostkowego zużycia energii elektrycznej.

Energia wytworzona ze źródeł odnawialnych

Przedsiębiorstwa energetyczne są zobowiązane do zwiększenia udziału ilości energii elektrycznej wytworzonej ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych do 10,4% w 2010 roku⁷³. Obecnie w regionie ze źródeł odnawialnych wytwarzane jest około 4% energii, przygotowano jednak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla lokalizacji elektrowni wiatrowych o mocy zainstalowanej około 700 MW. Z uwagi na to, iż nie we wszystkich przypadkach uwzględniona została możliwość przyłączenia planowanych elektrowni do sieci elektroenergetycznej, a tam gdzie takie możliwości istnieją, niezbędne są prace modernizacyjne i rozbudowa przyłączy, realne możliwości wzrostu produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych można ustalić w województwie na poziomie 15,0% w roku 2010.

Poziomy zbiórki, odzysku i recyklingu odpadów ustalone w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami na lata 2007-2010:

Odpady komunalne

Projekt Planu gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego zakłada zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska tak, aby w 2010 r. nie przekraczała 75% masy odpadów wytworzonych na terenie województwa pomorskiego w 1995 r. tj. 197,2 tys. Mg.

Odpady niebezpieczne:

- Oleje odpadowe: utrzymanie w latach 2007-2018 poziomu odzysku na poziomie, co najmniej 50%, a recyklingu na poziomie 35%;
- baterie i akumulatory: poziom zbierania do 2012 r 25%, przekazanie do odzysku i recyklingu w zależności od rodzaju 18-60%;
- samochody wycofane z eksploatacji: osiągnięcie po 01 stycznia 2006 i utrzymanie poziomu odzysku 75 do 95% i recyklingu części składowych, materiałów i substancji od 70 do 85% w zależności od roku wyprodukowania;
- zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny: osiągnięcie po 01 stycznia 2008 i utrzymanie poziomu odzysku od 70 do 80% masy zużytego sprzętu i recyklingu części składowych, materiałów i substancji 50 do 75% w zależności od rodzaju sprzętu;
- zużyte gazowe lampy wyładowcze - poziomu recyklingu części składowych, materiałów i substancji w wysokości 80 % masy zużytych lamp;
- Osiągnięcie od 1 stycznia 2008 r. poziomu selektywnego zbierania zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych w wysokości **4 kg/mieszkańca/rok.**

---

⁷² www.stat.gov.pl/bank danych regionalnych;

⁷³ Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dn. 19.12.2005r. wraz ze zmianą z 3 listopada 2006, w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków uzyskania i przedstawienia do umorzenia świadectw pochodzenia, uiszczenia opłaty zastępczej oraz zakupu energii elektrycznej i ciepła wytworzonych w odnawialnych źródłach energii (Dz.U. nr 261, poz. 2187)

Odpady opakowaniowe

PGO zakłada do 2010 roku poziom odzysku odpadów z tej grupy – 53% oraz dla poszczególnych grup opakowań:

- z tworzyw sztucznych: powtórne wykorzystanie (recykling) minimum 18%;
- z papieru i tektury: recykling minimum 52%
- ze szkła: minimum 43%
- z aluminium; recykling 45%
- ze stali recykling 33%
- z drewna recykling 15%

Ładunki zanieczyszczeń do wód

Na poziomie krajowym w 2010 roku zakłada się 100% likwidację zrzutów ścieków nieczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych. W regionie wskaźnik ten w 2010 roku powinien również osiągnąć 100% tak jak i wskaźnik powszechności oczyszczania ścieków określony w „Regionalnym modelu...”.

Emisja substancji do powietrza

Na poziomie krajowym przyjmuje się ograniczenie emisji pyłów o 75%, dwutlenku siarki o 50%, tlenków azotu o 31%, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4% i amoniaku o 8% w stosunku do stanu z roku 1990.

Emisja dwutlenku siarki z zakładów szczególnie uciążliwych w województwie pomorskim utrzymywała się w latach 2000 -2005 na zbliżonym poziomie ok. 25 tys. t/rok. W Traktacie Akcesyjnym przyjęto dla największych pomorskich źródeł emisji okresy przejściowe, wykraczające poza rok 2010, a dwa zakłady, tj. MZEC Chojnice i ZEC Tczew zobowiązano do ograniczenia emisji dwutlenku siarki do 2010 r. Wobec obowiązywania powyższych odstępstw można założyć zmniejszenie emisji dwutlenku siarki o nie więcej niż 3% w stosunku do 2000 r.

Dla dużych źródeł spalania paliw także w odniesieniu do emisji tlenków azotu oraz w związku z odnotowaną w latach 2000 - 2005 redukcją ich emisji na poziomie około 7% proponuje się dla województwa limit redukcji NO_x w wielkości 10% w stosunku do roku 2000.

W latach 2000 – 2005 emisja pyłów w województwie zmniejszyła się około 35%. Proponuje się przyjęcie limitu ograniczenia emisji pyłów o 40% w odniesieniu do 2000 r.

VII. Zarządzanie Programem

1. Ogólne zasady zarządzania programem

Przepisy prawa, wykonywane zadania, zobowiązania statutowe oraz powinności obywatelskie wskazują wielu uczestników realizacji Programu Ochrony Środowiska. Są to:

- ✓ Władze województwa samorządowego przygotowujące i uchwalające Program oraz oceniające sprawność i efektywność jego realizacji,
  - ✓ Jednostki samorządu terytorialnego prowadzące wielorakie działania w zakresie ochrony środowiska i przyrody (przede wszystkim inwestycyjne w gospodarce komunalnej), a także edukacji ekologicznej oraz sprawozdawczości;
  - ✓ Wojewoda i pozostałe organy administracji publicznej, realizujące zadania Programu i kontrolujące ich wykonywanie zgodnie z kompetencjami przyznanymi przez prawo
- oraz,
- ✓ Jednostki dysponujące środkami finansowymi z opłat środowiskowych, zobowiązane przeznaczać je na realizację programu, a także banki i instytucje finansowe, którym powierzono zarządzanie środkami przeznaczanymi na cele ochrony środowiska;

- ✓ Organizacje pozarządowe wspierające społeczeństwo w realizowaniu swych aspiracji i wykonywaniu powinności obywatelskich, a także przyjmujące na siebie rolę pośredniczenia pomiędzy administracją a społeczeństwem;
- ✓ Podmioty gospodarcze działające na terenie województwa, szczególnie te, które posiadają znaczny wpływ na stan środowiska i wymagają uzyskania pozwoleń zintegrowanych na korzystanie ze środowiska
- ✓ Mieszkańcy województwa - jako uczestnicy działań, a także beneficjenci realizacji Programu lub ponoszący koszty złego stanu środowiska.

Włączenie do procesu realizacji Programu szerokiego grona partnerów instytucjonalnych i społecznych jest warunkiem koniecznym jego akceptacji i pozwala na przekazywanie współodpowiedzialności za osiągnięcie celów. Stąd ważnym elementem jest uspołecznienie procesu planowania i podejmowania decyzji, przejrzystość procedur włączających szerokie grono partnerów – również, w proces oceny skuteczności realizacji.

Istotny jest również rozwój partnerstwa ze wszystkimi lokalnymi, krajowymi i międzynarodowymi podmiotami, działającymi w regionie, w celu skupienia zasobów technicznych i finansowych dla zwielokrotnienia efektów ekologicznych.

Samorząd województwa dysponuje kompetencjami o charakterze strategicznym: ustala strategię rozwoju województwa, politykę przestrzenną w postaci planu zagospodarowania przestrzennego a także wojewódzkie programy. Z mocy prawa Marszałek i Zarząd Województwa są głównymi wykonawcami Programu, jednak faktycznie należałoby ich role określić jako ukierunkowującą i koordynacyjną. W realizacji Programu organy samorządu wojewódzkiego współdziałają z administracją rządową, a w szczególności Wojewodą i podległymi mu służbami zespolonymi, innymi organami administracji publicznej oraz samorządami powiatowymi i gminnymi.

Zarząd województwa co dwa lata ocenia realizację Programu, przygotowując na tę okoliczność stosowny raport, który przedstawia Sejmikowi i następnie podaje do wiadomości publicznej.

2. Potrzeba wprowadzenia skutecznych narzędzi zarządzania programem;

Program ochrony środowiska pełni szczególną rolę w procesie realizacji zrównoważonego rozwoju. Z punktu widzenia władz samorządowych, winien stanowić narzędzie koordynacji działań podejmowanych w sferze ochrony środowiska przez administrację publiczną oraz instytucje i przedsiębiorstwa.

Konsekwentne egzekwowanie wykonania przedsięwzięć wskazanych w Programie, okresowa jego weryfikacja i aktualizacja wraz z oceną skutków dla środowiska, jest niezbędnym warunkiem sukcesywnego osiągania wyznaczonych celów. Odpowiedzialni za to są wszyscy uczestnicy wdrażania programu.

Ustawodawca nakładając na samorząd województwa obowiązek sporządzenia, uchwalenia i zarządzania realizacją Programu nie określił jednocześnie (na przykład wydając stosowne rozporządzenie) narzędzi realizacji. Jest to o tyle ważne, że licznej rzeszy realizatorów nie łączy więzy podległości służbowej, nie można więc na tej drodze egzekwować wykonania poszczególnych zadań. Jednostki administracji publicznej uczestniczące w realizacji programu posiadają kompetencje, których – zdarza się - pilnie strzegą, co utrudnia integrację sił i środków niezbędną do realizacji wielu celów i działań. Dla znacznej części zadań nakładanych przepisami prawa nie określono sankcji grożącej w przypadku ich niewykonania. Z reguły precyzja w określaniu tej sankcji jest odwrotna do rangi urzędu: kary i restrykcje w największym stopniu grożą obywatelom, przedsiębiorcom i gminom, rzadziej definiuje się je w przypadku instytucji powiatowych, wojewódzkich i agend rządowych.

Zarządzanie Programem Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 z perspektywą 2007-10 opisano w Rozdziale 6.4.2.: „Struktura Zarządzania Programem”. Jednak poza stwierdzeniami, że „Głównym wykonawcą Programu jest Zarząd

Województwa” oraz, że: „Samorząd Województwa będzie realizował Wojewódzki POŚ po raz pierwszy, nie może więc kierować się wypracowanymi wzorcami i procedurami, a będzie je tworzyć w procesie realizacji Programu” nie znalazły się w dokumencie żadne konkretne propozycje narzędzi i procedur zarządzania programem. Niestety, w procesie realizacji Programu takie narzędzia nie „wytworzyły się”. Sporządzony w roku 2005 Raport z realizacji POŚ w latach 2003-2004 jest niekompletny (nie mogło być inaczej z uwagi na brak bazy danych) nie zawiera też propozycji modyfikacji Programu, które – przynajmniej w zakresie zarządzania nim – były już wtedy absolutnie niezbędne!

W tym samym rozdziale POŚ znalazł się zapis: „Zarząd Województwa jako wykonawca Programu będzie wspierany przez Radę Programową”. Nie miało to miejsca, ponieważ ciało to było aktywne tylko w czasie sporządzania dokumentu. Po jego uchwaleniu nie podjęło działalności, w znacznej części wskutek zmian kadrowych, które sprawiły, że do końca realizacji Programu pozostało jedynie troje członków Rady.

W całym okresie obowiązywania POŚ województwa pomorskiego na lata 2003-2006 praktycznie nie był więc zarządzany, co nie znaczy, że nie były realizowane jego cele i kierunki działań. Realizacja ta była jednak przede wszystkim skutkiem zabiegów wnioskodawców i beneficjentów, których starania wspierały odpowiednie zapisy w dokumencie. Jednak skuteczne działania zarządcze rozumiane jako bieżące monitorowanie, sprawozdawanie i korygowanie wyrażonej w Programie polityki województwa w sferze ochrony środowiska nie miały miejsca.

Z tej sytuacji należy wyciągnąć wnioski: do samorządu wojewódzkiego, oprócz opracowania i przyjęcia Programu, należy też wypracowanie i stosowanie skutecznych narzędzi, pozwalających w ramach obowiązującego prawa, sterować jego realizacją. Być może właściwą drogą byłoby zawieranie dwu- i wielostronnych porozumień z najważniejszymi jego wykonawcami - przede wszystkim instytucjami administracji publicznej. Porozumienia te dotyczyłyby przede wszystkim przekazywania okresowych informacji o zaawansowaniu realizacji zadań i celów, a także danych, wskaźników i mierników uzyskiwanych w ramach prowadzonego przez te instytucje monitoringu środowiska. Porozumienia stwarzałyby możliwość przekazywania przez samorząd województwa środków na prowadzenie badań i analiz w zakresie wykraczającym poza ustalone w tych instytucjach wieloletnie programy, jeżeli byłyby one szczególnie ważne dla realizacji zadań przewidzianych w wojewódzkim POŚ.

Po stronie samorządu wojewódzkiego należałoby dokonać jednoznacznego ustalenia odpowiedzialności za bieżące koordynowanie realizacji POŚ oraz przygotowywanie dla Zarządu Województwa syntetycznej informacji o jej zaawansowaniu i ewentualnych zakłóceniach. Musiałoby się to odbywać częściej, niż ma to miejsce obecnie (tj. raz na dwa lata, poprzez przygotowanie doraźnego sprawozdania) i w sposób mniej sformalizowany, za to skuteczniejszy. Odpowiedzialnością taką, poprzez ustanowienia pełnomocnictwa Zarządu mogłaby być obarczona komórka Urzędu Marszałkowskiego, jednostka organizacyjna województwa lub nawet konkretna osoba. Zarząd Województwa, ustanawiając pełnomocnictwo, określałby jednocześnie obowiązki i warunki ich wykonywania.

3. Instrumenty zarządzania środowiskiem

Realizacji celów i przedsięwzięć zaproponowanych w Programie służy bogate instrumentarium, wynikające z przepisów prawa, rachunku efektywności ekonomicznej, polityki społecznej i struktury zarządzania środowiskiem. Możliwość stosowania tych instrumentów przepisy prawa przypisują administracji publicznej, poprzez możliwość:

1.1. Wydawania decyzji administracyjnych:

- ✓ Na korzystanie z zasobów środowiska i wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, w tym pozwolenia zintegrowane, wynikające ze wprowadzenia do polskiego systemu prawnego wymogów Dyrektywy IPPC,
- ✓ Na rozpoznanie i eksploatację surowców mineralnych,
- ✓ Zatwierdzających program gospodarki odpadami,
- ✓ Pozwolenia wodnoprawnego,
- ✓ O podziałach i scaleniach gruntów,

- ✓ O pozwoleniu na budowę, podejmowanych w oparciu o zapisy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także prowadzone postępowania, w sprawie oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć,
- ✓ Zobowiązujących do prowadzenia badań monitoringowych stanu środowiska,
- ✓ O konieczności przeprowadzenia przeglądu ekologicznego.

A także wszystkie inne, wynikające z przepisów szczególnych.

1.2. Stosowania instrumentów związanych z rachunkiem efektywności ekonomicznej m.in.:

1.2.1. Prawno – finansowych, jak:

- opłaty naliczane za korzystanie ze środowiska,
- administracyjne kary pieniężne,
- skutki finansowe wynikające z odpowiedzialności karnej i cywilnej,

1.2.2. Ekonomicznych, jak:

- kredyty - w tym umarzalne - i dotacje z funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- dotacje z europejskich funduszy strukturalnych udzielane za pośrednictwem właściwych Programów Operacyjnych,
- umieszczenie na listach wyrobów objętych opłatami produktowymi i opłatami depozytowymi oraz ustalenie szczegółowych zasad dysponowania wpływami z tych opłat,
- ubezpieczenia ekologiczne od odpowiedzialności cywilnej za szkody, spowodowane poważnymi awariami przemysłowymi i transportowymi,
- tworzenie rynku uprawnień do emisji zanieczyszczeń (zbywalne pozwolenia),

Szczególnym instrumentem ekonomicznym jest **pomoc publiczna** w postaci zwolnień i ulg podatkowych, odroczeń, rozłożenia na raty i umorzeń należności budżetu państwa i samorządu oraz udzielanie gwarancji finansowych dla projektowanych przedsięwzięć,

1.3. Do instrumentów społecznych należą:

- ✓ Obowiązek upowszechniania w społeczeństwie informacji o środowisku i zasięgania jego opinii podczas procedur, prowadzonych w sprawach ochrony środowiska,
- ✓ Wykraczające poza zakres obowiązkowy przekazywanie informacji w mediach, w formie spotkań, dyskusji publicznych i akcji związanych z konkretnymi problemami ochrony środowiska,
- ✓ Systemowa edukacja ekologiczna społeczeństwa we wszystkich grupach wiekowych,
- ✓ Stymulacja i wspieranie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, kompetentnie i rzetelnie działających w sferze ochrony środowiska,
- ✓ Współpraca i wzajemnej wymiana informacji pomiędzy administracją publiczną, placówkami naukowo – badawczymi, instytucjami finansowymi, podmiotami korzystającymi ze środowiska i sektorem pozarządowym, w celu wymiany doświadczeń i popularyzacji efektywnych i przyjaznych środowisku technik, procesów i działań.

1.4. Instrumenty związane ze strukturą zarządzania środowiskiem, to:

- ✓ Strategiczne i operacyjne dokumenty o zasięgu regionalnym i lokalnym, interdyscyplinarne i sektorowe, wytyczające cele i określające zadania do realizacji (Strategie Rozwoju, Studia uwarunkowań i kierunków oraz plany zagospodarowania przestrzennego, Programy ochrony środowiska i poszczególnych jego elementów, Plany operacyjne, koncepcje i studia wykonalności, programy dostosowawcze, oceny oddziaływania itp.),
- ✓ Współpraca pomiędzy instytucjami administracji publicznej, w zakresie wykonywania zadań w zakresie ochrony środowiska i ich skutecznego egzekwowania,
- ✓ Spójny system monitoringu środowiska, pozwalający na okresową weryfikację stopnia osiągania wymaganych i założonych w programach wskaźników,
- ✓ Zintegrowana baza danych o środowisku i jego stanie w poszczególnych urzędach administracji publicznej, zbudowana w sposób umożliwiający jej stałą aktualizację i szybkie udostępnianie, np. za pośrednictwem Internetu i Intranetu.
- ✓ Wykorzystanie instytucji, przedsiębiorstw naukowo badawczych i ekspertów, dla opracowywania procedur i modeli usprawniających prowadzone i zamierzone działania oraz podnoszących ich skuteczność;

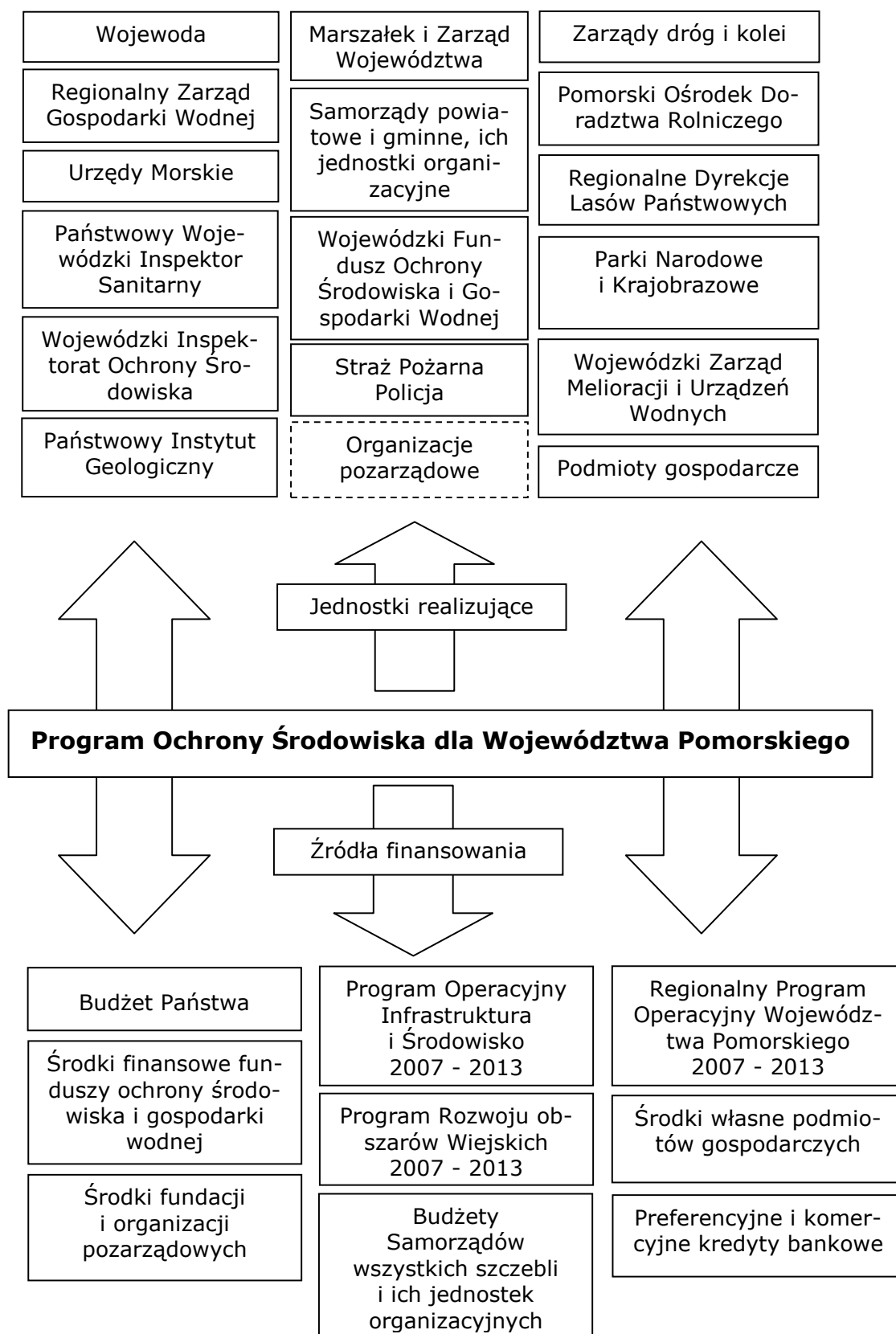
Tabela 1. Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Wykonawcy	Źródła finansowania
I	Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego			
1	Identyfikacja środowiskowych zagrożeń zdrowia, zahamowanie ich narastania oraz minimalizacja powodowanych przez nie skutków	Działanie ciągłe	WIOŚ, Sanepid, PIG, Wojewoda, Samorządy wszystkich szczebli oraz podległe jednostki, podmioty gospodarcze	Środki wspólnotowe za pośrednictwem programów operacyjnych, środki zagraniczne, Budżet państwa, budżety samorządów, Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, Fundacje, środki własne podmiotów gospodarczych, kredyty preferencyjne i komercyjne
2	Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód podziemnych i powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych	Działanie ciągłe	WIOŚ, Sanepid, RZGW, Wojewoda, samorządy wszystkich szczebli oraz podległe jednostki, podmioty gospodarcze	
2a	Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji o wielkości powyżej 15 tys. RLM	2007-2010	WIOŚ, Sanepid, RZGW, Wojewoda, samorządy wszystkich szczebli oraz podległe jednostki, podmioty gospodarcze	
2b	Eliminacja zrzutów substancji priorytetowych i szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego	2007-2010		
3	Poprawa warunków zdrowotnych poprzez osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości powietrza	Działanie ciągłe	WIOŚ, Sanepid, RZGW, Wojewoda, samorządy wszystkich szczebli oraz podległe jednostki, podmioty gospodarcze, Urząd Morski, WZMiUW, RZGW, Straż Pożarna, Policja, przedsiębiorcy gospodarujący odpadami, wytwórcy odpadów, wszyscy mieszkańcy;	
3a	Redukcja emisji z obiektów energetycznego spalania i spełnienie wymaganych przepisami prawa standardów emisyjnych z instalacji, wymaganych przepisami prawa	2007-2010	WIOŚ, Sanepid, RZGW, Wojewoda, samorządy wszystkich szczebli oraz podległe jednostki, podmioty gospodarcze, Urząd Morski, WZMiUW, RZGW, Straż Pożarna, Policja, przedsiębiorcy gospodarujący odpadami, wytwórcy odpadów, wszyscy mieszkańcy;	
4	Budowa systemu gospodarki odpadami, który w pełni realizuje zasadę zapobiegania i minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów, zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie	2007-2013		
4a	Zamknięcie do końca 2009 r. wszystkich składowisk niespełniających standardów Unii Europejskiej; Zdecydowane przeciwdziałania porzucaniu odpadów w środowisku i „dzikim składowiskom”	2007-2009		
4b	Objęcie do końca 2010 r. wszystkich mieszkańców zorganizowanym systemem odbierania i systemem selektywnego zbierania odpadów; Skuteczne rozwiązanie problemu odpadów niebezpiecznych;	2007-2010		
5	Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych	Działanie ciągłe	WIOŚ, Sanepid, Wojewoda, Samorządy powiatowe, zarządy dróg, PKP, podmioty gospodarcze,	
6	Zmniejszanie ryzyka wystąpienia poważnej awarii z udziałem substancji niebezpiecznych, a w przypadku jej wystąpienia eliminacja i ograniczenie jej skutków dla mieszkańców i środowiska	Działanie ciągłe		
7	Ochrona mieszkańców województwa przed hałasem zagrażającym zdrowiu lub jakości życia	Działanie ciągłe	WIOŚ, Sanepid, Wojewoda, Samorządy powiatowe, zarządy dróg, PKP, podmioty gospodarcze,	
7a	Sporządzenie map akustycznych i programów ochrony środowiska przed hałasem w Gdańsku i Gdyni	2007, 2008		

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010
z uwzględnieniem perspektywy 2011-14

8	Ochrona mieszkańców województwa przed nadmiernym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych	Działanie ciągłe		
II	Wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa			
9	Wykształcenie u mieszkańców województwa pomorskiego nawyków kultury ekologicznej oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska	Działanie ciągłe	Wojewoda, Marszałek, Starostowie, Prezydenci miast, Burmistrzowie, Wójtowie – i im podległe jednostki, podmioty gospodarcze, WIOŚ, Kuratorium Oświaty i Wychowania, szkoły wszystkich szczebli, instytucje oświatowe i naukowe, organizacje pozarządowe, Centrum Edukacji i Informacji Ekologicznej	Środki wspólnotowe za pośrednictwem programów operacyjnych, środki zagraniczne, budżet państwa, budżety samorządów, Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, Fundacje, środki przedsiębiorstw;
10	Rozwój świadomego uczestnictwa społecznego w podejmowaniu decyzji o wykorzystaniu zasobów środowiska	Działanie ciągłe		
11	Stworzenie skutecznego systemu prawnych, ekonomicznych i finansowych instrumentów polityki ekologicznej zapewniających efektywne realizowanie jej celów	Działanie ciągłe		
11a	Zapewnienie właściwego miejsca problematyki ekologicznej i prawidłowego formułowania celów ekologicznych we wszystkich dokumentach planowania strategicznego i przestrzennego powstających w regionie oraz sporządzania w postępowaniu z udziałem społeczeństwa rzetelnej oceny skutków ekologicznych ich realizacji	2007-2010		
12	Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu	Działanie ciągłe		
III	Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody			
13	Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, i powstrzymanie procesu jej utraty oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów Natura 2000	Działanie ciągłe	Wojewoda, Dyrektorzy parków narodowych i krajobrazowych, placówki naukowo-badawcze, samorządy wszystkich szczebli, RZGW, ARiMR, RDLP i właściciele lasów prywatnych, przedsiębiorcy eksploatujący kopaliny, rolnicy, rybacy, organizacje pozarządowe; Cel 16: Woj. OD-R, Cel 17: DRO-WiOŚ UMWP	Środki wspólnotowe za pośrednictwem programów operacyjnych, środki zagraniczne, budżet państwa, budżety samorządów, Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, Fundacje, środki przedsiębiorstwa Lasy Państwowe;
14	Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę	Działanie ciągłe		
15	Zwiększanie powierzchni i zasobów leśnych regionu oraz wzrost ich różnorodności biologicznej	Działanie ciągłe		
16	Zachowanie wysokich walorów ekologicznych obszarów rolniczych	Działanie ciągłe		
17	Zrównoważone użytkowanie zasobów kopaliny, zminimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji oraz eliminacja nielegalnego wydobycia	Działanie ciągłe		
IV	Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii			
18	Wzrost efektywności wykorzystania surowców ze szczególnym uwzględnieniem zasobów wodnych i surowców energetycznych wykorzystywanych w gospodarce	Działanie ciągłe	Samorządy wszystkich szczebli, RZGW, Koncerny energetyczne, zakłady Eksploatacji sieci energetycznych, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, społeczności lokalne;	Środki wspólnotowe za pośrednictwem programów operacyjnych, środki zagraniczne, budżet państwa, budżety samorządów, Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, Fundacje;
19	Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	Działanie ciągłe		
20	Zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów u źródła, a także zmniejszenie ich negatywnego oddziaływania na środowisko	Działanie ciągłe		
21	Wdrażanie zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi w regionach wodnych, ograniczającego prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi i ochronę przed skutkami suszy	Działanie ciągłe		

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010
z uwzględnieniem perspektywy 2011-14

Schemat 2. Schemat operacyjny zarządzania Programem Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007 - 2010 z perspektywą na lata 2011- 2014.

VIII. Monitoring Programu Ochrony Środowiska

Monitoring prowadzonej polityki ochrony środowiska oznacza, że realizacja Programu będzie podlegała ocenie w zakresie:

1. stopnia wykonania przyjętych działań,
2. stopnia realizacji założonych celów,
3. analizy przyczyn powstałych rozbieżności.

Wielomiesięczne opóźnienia w przygotowywaniu publikacji danych w systemie statystyki publicznej oraz Państwowego Monitoringu Środowiska, czynią niezbędnym wypracowanie specyficznego narzędzia dla sprawnego monitorowania realizacji Programu.

Narzędziem takim mógłby być Zintegrowany System Oceny Realizacji Polityki Ekologicznej Województwa, obejmujący nie tylko Program Ochrony Środowiska, lecz także realizację środowiskowych aspektów wszystkich programów i polityk, do których – zgodnie z Polityką Ekologiczną Państwa – winny być integrowane cele ekologiczne. Szczegółowy zestaw mierników i wskaźników dotyczących realizacji celów i kierunków działań w poszczególnych programach, byłby przygotowany jako załącznik do uchwały tworzącej System.

Obsługę Systemu mogłaby wykonywać istniejąca komórka urzędu Marszałkowskiego lub jednostka organizacyjna samorządu, np. Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego.

Zarząd Województwa będzie na bieżąco oceniał realizację programu na podstawie przygotowywanych w Systemie analiz. Zgodnie z przepisami Prawa Ochrony Środowiska, Zarząd Województwa będzie, co dwa lata przedkładał Sejmikowi Województwa raport oceniający realizację Programu oraz wdrażania programów naprawczych. Nie może mieć jednak dalej miejsca sytuacja, gdy podstawowe dane do oceny stanu środowiska i zachodzących w nim zmian pozyskiwane będą dwa razy w ciągu okresu obowiązywania Programu, poprzez dobrowolną ankietę. Sformułowana ocena winna być efektem wyników systematycznej, dwu- i czteroletniej pracy, nie zaś incydentalnego zlecenia mniej lub bardziej przypadkowej firmie, wygrywającej przetarg.

Wyniki oceny stanowiąc będą podstawę kolejnej aktualizacji Programu. Propozycja aktualizacji winna być formułowana przy znaczącym udziale Systemu.

System oceny realizacji Programu powinien być oparty na odpowiednio dobranych wskaźnikach presji, stanu i reakcji, pozwalających całościowo opisać zagadnienia polityki ochrony środowiska i zarazem dających możliwość porównań międzyregionalnych. System tworzyć będą:

1. **wskaźniki presji na środowisko**, wskazujące główne źródła problemów i zagrożeń środowiskowych, odnoszące się do tych form działalności, które zmniejszają ilość i jakość zasobów (np. emisja zanieczyszczeń do środowiska, ilość odpadów gromadzonych na składowiskach, tempo eksploatacji zasobów środowiska),
2. **wskaźniki stanu środowiska**, odnoszące się do jakości środowiska i jego zasobów, pozwalające na ocenę zachodzących zmian (np. lesistość, udział gruntów rolnych..),
3. **wskaźniki reakcji (działań ochronnych)**, pokazujące działania podejmowane w celu poprawy jakości środowiska lub złagodzenia antropopresji na środowisko (np. procent mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków, udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województwa, powierzchnia gruntów zrekultywowanych, wydatki na ochronę środowiska).

Do określenia powyższych wskaźników wykorzystywane są przede wszystkim informacje Głównego Urzędu Statystycznego oraz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Dane dotyczące gospodarki odpadami podano według stanu za rok 2006 na podstawie Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami na lata 2007-2010... Listę proponowanych wskaźników dla województwa pomorskiego przedstawiono w tabeli 2. Zestawiono w niej, ujęte częściowo w pierwszej edycji Programu ochrony środowiska na lata 2003-06, wartości wyjściowe wskaźników z 2001 roku oraz ich wielkość w 2005 roku, stanowiącą poziom odniesienia dla oceny realizacji Programu na lata 2007-2010.

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010
z uwzględnieniem perspektywy 2011-14

Tabela 2. Wskaźniki efektywności realizacji celów Programu ochrony środowiska województwa pomorskiego

Lp	WSKAŹNIKI	Stan wyjściowy (2001r)	Stan w 2005 r
Wskaźniki presji			
1	Emisja zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych	5,0 tys. t	3,5 tys. t
2	Emisja zanieczyszczeń gazowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych: - w tym CO ₂	5257,7 tys. t 5213,1 tys. t	6 366,0 tys. t 6 324,3 tys. t
3	Pobór wody ogółem: - w tym na potrzeby przemysłu	260,4 hm ³ 41,7%	276,4 hm ³ 53,5%
4	Zużycie wody w przemyśle	106,1 hm ³	145,8 hm ³
5	Udział terenów zabudowanych w powierzchni województwa, w tym: - powierzchnia terenów mieszkaniowych - powierzchnia terenów przemysłowych	2,3% 42 023 ha 3 834 ha	2,6% 47 717 ha 4 596 ha
6	Udział terenów komunikacyjnych w powierzchni województwa	2,9%	2,8%
7	Grunty rolne i leśne wyłączone z produkcji dla potrzeb innych sektorów produkcji i usług materialnych	100 ha	667 ha
8	Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji, w tym w wyniku wydobywania kopalin	2 804 ha 12 ha	2 620 ha 759 ha
9	Liczba składowisk odpadów ogółem (2006r) - w tym przemysłowych	b.d. b.d.	65* 9*
10	Odpady inne niż komunalne i niebezpieczne wytworzone ogółem - w tym składowane	1 876,8 tys t 534,8 tys t	3 663,1tys. t* 353,2 tys. t
11	Odpady komunalne wytworzone	624,0 tys t	615,4 tys. t*
12	Ilość wytworzonych odpadów niebezpiecznych	44 498 t	76,3 tys. t*
13	Zużycie nawozów sztucznych ogółem (NPK)	131,9 kg/1ha UR	124,9 kg/1ha UR
14	Pożary upraw rolnych, łąk i rzysk	139 ha	446 ha
15	Ładunek substancji organicznych wyrażony wskaźnikiem BZT5 wprowadzany do Bałtyku rzekami: Słupią, Łupawą, Łebą i Redą (razem)	3,40 tys. t /r	3,04 tys. t/rok
Wskaźniki stanu środowiska			
16	% powierzchni województwa wymagający programów naprawczych w zakresie ochrony powietrza (4 strefy)	0	19,5%
17	Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych na 1 mieszkańca	642,2 m ³ /1M	645,8 m ³ /1M
18	Jakość kontrolowanych wód płynących (ocena ogólna wg klas) - klasa III - klasa IV - klasa V	stara klasyfikacja	72% 21% 7%
19	Jakość wód podziemnych: - klasa I i II - klasa III i IV - klasa V	stara klasyfikacja b.d.	29,4 % 57,8% 12,8%
20	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia - w tym ścieki nie oczyszczane	151,3 8,1%	139,9 hm ³ 7,7%
21	Ładunek BZT5 w oczyszczonych ściekach komunalnych	1,22 tys. t/r	0,88 tys. t/rok
22	Udział gruntów ornych w powierzchni województwa	36,1%	36,7%
23	Udział trwałych użytków zielonych w pow. województwa	10,2%	10,4%
24	Udział gruntów pod wodami w powierzchni województwa	3,7%	4,0%
25	Udział gruntów leśnych i zadrzewionych oraz zakrzewionych w powierzchni województwa, w tym lasy	35,6% 35,3%	37,1% 36,7%
26	Powierzchnia zieleni urządzonej na 1 mieszkańca	15,3 m ² /1M	13,5 m ² /1M
27	Liczba gmin/miast posiadających inwentaryzację przyrodniczą	53**	65**
28	Liczba obszarów Natura 2000 posiadających inwentaryzację przyrodniczą	0	10***
Wskaźniki reakcji (działań ochronnych)			
29	Udział powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionej w powierzchni województwa	32,5%	32,6%***
30	Powierzchnia obszarów chronionych o znaczeniu międzynarodowym w sieci Natura 2000 w granicach woj. pomorskiego	0	110 346,1 ha
31	Stopień redukcji wytworzonych zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych: - pyłowych - gazowych	98,8% 43,0%	98,9% 47,6%
32	Długość tras tramwajowych/ i trolejbusowych		50/38 km
33	% mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków	74,0%	78,4%
34	% ludności wsi korzystającej z sieci kanalizacyjnej	b.d.	33,3%

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010
z uwzględnieniem perspektywy 2011-14

35	% zakładów produkcyjnych zużywających wodę w obiegach zamkniętych	b.d.	33%
36	Udział gruntów zrehabilitowanych w ogólnej powierzchni gruntów wymagających rekultywacji	1,5%	1,8%
37	Stopień recyklingu odpadów opakowaniowych	b.d.	34,8%
38	Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych		11,1 GWh
39	% produkcji energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem		0,3 %
40	Zainstalowana moc elektryczna ze źródeł odnawialnych		4,8 MW
41	Pojemność obiektów małej retencji	b.d.	4 577,2 dam ³
42	Udział gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych	0,09%	0,14%
43	Powierzchnia gruntów rolnych objęta programami rolno-środowiskowymi w latach 2005 -2006	0	68,4 tys ha
44	Liczba przedsiębiorstw posiadających w 2006 r. certyfikaty: - ISO 14001 - EMAS	w 2004 r. - 15 0	39 1
45	Wydatki inwestycyjne na ochronę powietrza i klimatu	80,9 mln zł	34,2 mln zł
46	Wydatki inwestycyjne na kanalizację odprowadzającą ścieki	b.d.	98 mln zł
47	Wydatki na działalność edukacyjną, szkoleniową i informacyjną związaną z ochroną środowiska	b.d.	5,4 tys. zł****

* stan według Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami na lata 2007-2010 (liczba składowisk w 2006r, ilości nagromadzonych odpadów – 2005 r)

** według informacji Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku, stan na rok 2001 oraz 2006,

*** stan na 31.12.2006 według informacji Wojewódzkiego Konserwatora w Gdańsku

**** wg Ochrona Środowiska 2006, GUS, str. 425

IX. Aspekty finansowe realizacji Programu

Realizacja programu wdrażania wymagań ochrony środowiska Unii Europejskiej jest zadaniem trudnym i kosztownym. Trudności wynikać będą nie tylko z problemów technicznych i organizacyjnych, ale także z ograniczonej płynności finansowej polskich przedsiębiorstw, co utrudniać będzie pozyskiwanie środków finansowych na niezbędne inwestycje. Znaczna część kosztów dostosowania obciąży samorządy, reszta będzie musiała być poniesiona przez podmioty gospodarcze.

Źródła finansowania Programu będą zróżnicowane, w zależności od rodzaju i okresu przewidywanego działania, a przede wszystkim możliwości stosowania instrumentów finansowo-ekonomicznych, zapewnionych na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

Dostępne na rynku polskim publiczne źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska można podzielić na:

- krajowe – pochodzące z budżetu państwa, budżetu gminy, pozabudżetowych instytucji publicznych, udzielane w formie dotacji, grantów i subwencji,

- pomocy zagranicznej – Fundusz Spójności, fundusze strukturalne, fundacje itp.

Specyfiką systemu finansowania ochrony środowiska w Polsce jest to, że większą część wydatków ponoszą przedsiębiorstwa, fundusze ekologiczne i samorządy terytorialne, natomiast udział środków budżetu jest mały.

Wiele samorządów chce skorzystać w okresie programowania 2007-2013 ze środków dostępnych w PO Infrastruktura i Środowisko (Fundusz Spójności i Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego). Proces konsultacji trwa, aktualnie PO IiŚ został przesłany do Komisji Europejskiej. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego spodziewa się odpowiedzi we wrześniu. W ramach konsultacji z województwa przesłano do uzgodnień w Ministerstwie Środowiska i dalej do MRR 14 projektów na łączną kwotę ponad 250 mln Euro. Nie można obecnie określić ile z tych projektów uzyska dofinansowanie, gdyż procedura przydziału środków rozpocznie się pod koniec 2007 r. oraz będzie trwała również w 2008 roku.

W trakcie realizacji są dwa projekty dofinansowane ze środków Funduszu Spójności związane z ochroną środowiska. Są to Gdański projekt wodno – ściekowy (128,35 mln Euro) i Kompleksowy program gospodarki ściekowej w rejonie Słupska (23,55 mln Euro).

W ramach bezzwrotnej pomocy zagranicznej, która w znaczącej części przeznaczona będzie na działania w zakresie ochrony środowiska przewidywana jest również kwota 533,5 mln EUR z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norwe-

skiego Mechanizmu Finansowego do wykorzystania w latach 2004-2009 (wg PEP na lata 2007-2010 z perspektywą na lata 2011-2014).

Tabela 3. Środki dostępne na ochronę środowiska w ramach RPO WP na 2007– 13

Lp.	Priorytetowy obszar tematyczny		Środki w mln Euro
	Kod	Opis	
Oś I – Rozwój i innowacje w MŚP			
1.	06	Wsparcie na rzecz MŚP w zakresie promocji produktów i procesów przyjaznych dla środowiska (<i>wdrożenie efektywnych systemów zarządzania środowiskiem, wdrożenie i stosowanie/ użytkowanie technologii zapobiegania zanieczyszczeniom, wdrożenie czystych technologii do działalności produkcyjnej przedsiębiorstw</i>)	9,7*
Oś III – Funkcje miejskie i metropolitarne			
2.	16	Budowa linii kolejowych	46,0
3.	18	Tabor kolejowy	5,3
4.	25	Transport miejski	13,2
5.	28	Inteligentne systemy transportu (płynne sterowanie ruchem ulicznym)	29,2*
Oś IV – Regionalny system transportowy			
6.	16	Budowa linii kolejowych	nakłady w pozycji nr 2
7.	26	Transport multimodalny (rozwiązania służące transportowi zbiorowemu)	48,9*
Oś V – Środowisko i energetyka przyjazna środowisku			
8.	39	Energia odnawialna: wiatrowa	3,1
9.	40	Energia odnawialna: słoneczna	3,1
10.	41	Energia odnawialna: biomasa	3,1
11.	42	Energia odnawialna: hydroelektryczna, geotermiczna i pozostałe	3,1
12.	43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	25,7
13.	44	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	24,7
14.	53	Zapobieganie zagrożeniom (<i>w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym</i>)	15,6
15.	54	Inne działania na rzecz ochrony środowiska i zapobiegania zagrożeniom	3,1
Oś VI – Turystyka i dziedzictwo kulturowe			
16.	55	Promowanie walorów przyrodniczych (edukacja, bezpieczny dostęp)	11,5*
17.	56	Ochrona i waloryzacja dziedzictwa przyrodniczego	2,2
Oś VII – Ochrona zdrowia i system ratownictwa			
18.	53	Zapobieganie zagrożeniom (<i>w tym opracowanie i wdrażanie planów i instrumentów zapobiegania i zarządzania zagrożeniami naturalnym i technologicznym</i>)	Środki ujęto w poz. nr 14
19.	76	Infrastruktura ochrony zdrowia	34,3
Oś VIII – Lokalna infrastruktura podstawowa			
20.	44	Gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi	Nakłady w poz. nr 13
21.	45	Gospodarka i zaopatrzenie w wodę pitną	5,0
22.	46	Oczyszczanie ścieków	47,7
23.	55	Promowanie walorów przyrodniczych	nakłady w poz. nr 16
24.	61	Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich	64,6*
Oś IX – Lokalna infrastruktura społeczna i inicjatywy obywatelskie			
25.	43	Efektywność energetyczna, produkcja skojarzona (kogeneracja), zarządzanie energią	Nakłady w poz. nr 12
26.	61	Zintegrowane projekty na rzecz rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich	Nakłady w poz. nr 24
27.	76	Infrastruktura ochrony zdrowia	Nakłady w poz. nr 19
SUMA			399,1**

* środki finansowe tylko w części przeznaczone na ochronę środowiska

** łącznie ze środkami tylko częściowo przeznaczonymi na ochronę środowiska

Środki finansowe dostępne na ochronę środowiska są również, w utworzonym na mocy Rozporządzenia Rady (WE) 1290/2005, Europejskim Funduszu Rolnym - Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Zadaniem EFRROW, jest promocja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich we Wspólnocie. Zgodnie z przepisami każdy kraj członkowski obowiąz-

zany jest opracować Krajowy Plan Strategiczny oraz Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. Krajowy Plan Strategiczny obejmuje lata 2007-2013. Łączna kwota środków na PROW 2007-2013 to ok. 17,2 mld euro, z czego ponad 13,2 mld euro będzie pochodzić z budżetu UE (EFRROW), a około 4 mld stanowią będą krajowe środki publiczne. W *Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Województwa Pomorskiego na lata 2005 – 2013* przewidziano dwa priorytety wpisujące się w założenia niniejszego Programu:

Priorytet 2: Poprawa (ilościowa i jakościowa) infrastruktury produkcyjnej, technicznej i społecznej dla wzmocnienia konkurencyjności obszarów wiejskich;

W ramach drugiego priorytetu planowane jest działanie Budowa i modernizacja systemu infrastruktury przeciwpowodziowej, urządzeń melioracyjnych i małej retencji wodnej z zaplanowanymi środkami na lata 2007-2013 wynoszącymi 83,7 mln Euro (wg kursu 4,00).

Priorytet 3: Poprawa konkurencyjności oraz wspieranie trwałego i zrównoważonego rozwoju rolnictwa oraz wzmocnienie przetwórstwa rolno – spożywczego.

W ramach 3 priorytetu w zapisy niniejszego Programu wpisuje się zadanie:

3.3 Wsparcie działań w gospodarstwach rolnych, służących zachowaniu walorów przyrodniczo – krajobrazowych obszarów wiejskich – kwota dofinansowania z EFRROW na lata 2007-2013 – 200,0 mln Euro (wg kursu 4,00).

Zakładana całkowita kwota do wykorzystania z EFRROW w latach 2007 - 2013 to blisko 710,45 mln Euro.

Tabela 4. Środki finansowe przeznaczone na ochronę środowiska w latach 2007 – 2013 (w mln Euro)

Lp.	Dokumenty	EFRR	EFRROW	FS	Razem
1	2	3	4	5	6
1.	Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego	399,10	-	-	399,10*
2.	Projekt PO Infrastruktura i Środowisko – projekty z terenu Województwa Pomorskiego	-#	-	1328,30+	1328,30
3.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich		710,45	-	710,45
RAZEM bez rezerwy		399,10	710,45	1328,30+	2 437,85
5.	Rezerwa z PO Infrastruktura i Środowisko – projekty z terenu Województwa Pomorskiego	-	-	143,70+	143,70
RAZEM z rezerwą		399,10	710,45	1472,00+	2 581,55

* łącznie ze środkami tylko w części przeznaczonymi na ochronę środowiska

z funduszu tego mogą np. skorzystać duże przedsiębiorstwa i samorządy, na dzień dzisiejszy nie jest możliwe oszacowanie kwoty

+ wielkość środków wg projektów zapisanych w indykatywnym wykazie projektów kluczowych i dużych do POIiŚ oraz przesłanych do MRR w ramach konsultacji społecznych (aktualne na dzień 29.08.2007)

Tabela 5. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim według grup inwestorów w latach 2004-2005r. (ceny bieżące)

Województwo Pomorskie w latach	Ogółem	Grupy inwestorów		
		Przedsiębiorstwa	Gminy	Jednostki budżetowe
		(w tys zł)		
2004	319 502,4	151 243,1	161 130,1	7 129,2
2005	232 914,8	112 466,8	117 346,6	3 101,4

Źródło: *Ochrona Środowiska 2005 i 2006, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2006*

Tabela 6. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg źródeł inwestowania w latach 2003-2005 r. (ceny bieżące)

Woj. Pomorskie w latach	Ogółem	Środki (w tys. złotych)						Fundusze ekologiczne (pożyczki, kredyty i dotacje)	Kredyty i pożyczki krajowe w tym bankowe	Inne środki w tym nakłady niesfinansowane
		Własne	z budżetu				z zagranicy			
			Centralnego	Województwa	Powiatu	Gminy				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2003	347 858,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
2004	319 502,4	161007,1	3561,0	295,5	187,6	4292,5	40467,1	77687,5	13983,4	18020,7
2005	232 914,8	145101,4	231,6	311,0	100,0	2623,9	19502,4	42846,4	16045,0	6153,1

Źródło: Ochrona Środowiska 2005 i 2006, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2006; Rocznik Statystyczny Województwa Pomorskiego 2003

Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska na terenie Województwa Pomorskiego w 2003 roku wyniosły blisko 348 mln złotych, w 2004 roku było to już 319,5 mln, a w 2005 roku 232,9 mln złotych. Porównując procentowo względem 2003 roku wydatki w latach 2004 i 2005 były odpowiednio niższe o 10% i 33%. Systematyczny spadek wydatków inwestycyjnych służących ochronie środowiska jest wyraźną tendencją zarówno wojewódzką jak i krajową.

Tabela 7. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg kierunków inwestowania w latach 2004-2005 r. (ceny bieżące)

L.p.	Kierunki inwestowania	2004	2005
		(w tys. zł)	
1	2	3	4
1	Ochrona powietrza i klimatu	88 349,1	34 232,6
2	Gospodarka ściekowa i ochrona wód	160 868,5	162 428,0
3	Gospodarka odpadami	63 440,1	23 942,4
4	Zmniejszanie hałasu i wibracji	442,4	1 794,0
5	Ochrona i przywrócenie wartości użytkowej gleb, ochrona wód podziemnych i powierzchniowych	917,3	3 765,7
6	Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu	1 956,0	2 946,1
7	Ochrona przed promieniowaniem jonizującym	-	-
8	Działalność badawczo -rozwojowa	-	-
9	Pozostała działalność związana z ochroną środowiska	3 529,0	3 806,0
Suma		319 502,40	232 914,80

Źródło: Ochrona Środowiska 2005 i 2006, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2006

Widać wyraźnie, że w ostatnich latach zanotowano zmniejszenie nakładów na ochronę środowiska. Średnioroczne nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska w 2005 roku były zdecydowanie niższe od nakładów w roku 2004. Szczególnie różnica ta uwydatnia się w pozycjach ochrona powietrza i klimatu oraz gospodarka odpadami. Polityka Ekologiczna Państwa wskazuje, że jest to tendencja krajowa. Przestrzega również, że **nakłady w tej wysokości (sumarycznie w skali kraju) mogą nie wystarczyć na realizację zadań niezbędnych do wywiązania się z zobowiązań akcesyjnych.**

X. Wytyczne do sporządzania powiatowych programów ochrony środowiska

Art. 17 p. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) obliguje organ wykonawczy Powiatu do sporządzenia Powiatowego programu ochrony środowiska. Program, sporządzany w celu realizacji Polityki Ekologicznej Państwa, winien zawierać (art. 14 ust. 1 ustawy):

1. cele ekologiczne;
2. priorytety ekologiczne;
3. rodzaj i harmonogram działań proekologicznych;
4. środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe

oraz – jak stanowi art. 14 ust. 2 - winien być sporządzany co 4 lata.

Po raz pierwszy Rady Powiatów zobowiązane były do uchwalenia Powiatowych programów ochrony środowiska w terminie do dnia 31 grudnia 2003, na podstawie art. 10 ust. 4 Ustawy z dnia z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy - Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 100, poz. 1085), przy czym termin ten był o 6 miesięcy późniejszy, niż wyznaczony dla uchwalenia przez Sejmik Wojewódzki Programu ochrony środowiska dla województwa.

Również obecnie Powiatowe programy ochrony środowiska winny zostać uchwalone w terminie nie dłuższym, niż 6 miesięcy po przyjęciu Programu Wojewódzkiego. Jednak nie wszystkie powiaty województwa pomorskiego uchwaliły Programy Ochrony Środowiska w terminie przewidzianym przepisami prawa. Jako, że Program Powiatowy (podobnie jak wojewódzki i gminny) sporządza się w celu realizacji na terenie powiatu (województwa, gminy) polityki ekologicznej państwa, okres, na jaki program jest sporządzany, winien odpowiadać określone w aktualnej Polityce, a więc na lata 2007-2010 z perspektywą na lata 2011-14. **Należy więc dążyć do ujednoczenia tego okresu w skali całego województwa.**

Obecne opracowania w znacznej części stanowią będą aktualizację programów obowiązujących, dlatego ich zawartość może być skromniejsza, niż dokumentów sporządzanych po raz pierwszy. Jednak sporządzany dokument winien zawierać co najmniej:

1. Najważniejsze zmiany, jakie zaszły w gospodarce powiatu w ciągu lat, jakie upłynęły od przyjęcia obowiązującego programu ochrony środowiska oraz konsekwencje tych zmian dla środowiska, zmiany w środowisku i najważniejsze problemy, jakie pozostają do rozwiązania;
2. Zmiany, jakie zaszły w sytuacji prawnej powiatu w analogicznym czasie oraz opis ich wpływu na problematykę ochrony środowiska powiatu. **Ważnym elementem obecnie sporządzanych programów winny być konsekwencje, jakie dla środowiska powiatu ma akcesja do Wspólnoty Europejskiej, związane z nią wymagania i problemy;**
3. Podsumowanie i ogólną ocenę skuteczności polityki ekologicznej realizowanej na terenie powiatu na podstawie obowiązującego programu ochrony środowiska;
4. Wykaz i opis działań prowadzonych na terenie powiatu na rzecz ochrony środowiska, a także zadań, których nie udało się zrealizować z uzasadnieniem przyczyn; Wykaz powinien zawierać informację o środkach przeznaczonych na cele środowiskowe w rozbiciu na środki wydatkowane z budżetów publicznych (państwa, powiatu, gmin), wsparcie zagraniczne, w tym wspólnotowe, środki przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń oraz – jeśli istnieje taka wiedza – środki prywatne mieszkańców;
5. Część strategiczną, a więc cele perspektywiczne, średniookresowe i priorytetowe, a także kierunki działań i konkretne zadania. Wobec tego, że podstawowym celem pro-

gramu jest realizacja Polityki Ekologicznej Państwa, przyjęte cele winny mieć odniesienie do aktualnej polityki, nie znaczy to jednak, że do wszystkich jej celów i priorytetów. Z bogactwa problemów i celów podnoszonych w PEP należy wybrać te, które z perspektywy powiatu są najważniejsze oraz mogą być zrealizowane w okresie programowania;

6. Część finansową, gdzie wskazane zostaną źródła finansowania planowanych zadań oraz wyliczona zostanie realna zdolność finansowa powiatu do realizacji założonych celów i zadań;
7. Informację o zarządzaniu programem, w tym wskazanie uczestników, określenie sposobów monitorowania realizacji programu oraz terminów sprawozdawania i aktualizacji.

Zgodnie z art. 40 ust. 1 p. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska, również program powiatowy wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków jego realizacji. Podstawowymi elementami tego postępowania są;

1. Sporządzenie Prognozy oddziaływania ustaleń programu na środowisko, po uprzednim uzgodnieniu jej zakresu w Wojewodą oraz Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym;
2. Udostępnienie projektu programu wraz z prognozą do wiadomości publicznej oraz umożliwienie społeczeństwu powiatu składania wniosków do niego;
3. Rozpatrzenie wniosków i rekomendacji sformułowanych w Prognozie oraz otrzymanych od społeczeństwa, odpowiednie uwzględnienie ich w projekcie dokumentu lub wyjaśnienie o przyczynach oddalenia.

Zgodnie z art. 40 ust. 3 i 4 Prawa Ochrony Środowiska możliwe jest odstępianie od przeprowadzenia postępowania dla programu powiatowego, jednak może ono nastąpić wyłącznie w porozumieniu z Wojewodą oraz Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym.

Projekt programu powiatowego, przed uchwaleniem winien być zaopiniowany przez organ wykonawczy województwa.

W projekcie należy zaproponować specyficzny dla każdego powiatu model zarządzania Programem, uwzględniający potrzebę monitorowania realizacji bazującego na własnym systemie pozyskiwania i analizowania danych, a także niezbędne dla sprawnego zarządzania wzmocnienia kadrowe Starostw.

Zaleca się wydanie uchwalonego Programu w przystępnej, atrakcyjnej formie graficznej, by mógł stanowić atrakcyjny i oryginalny element promocji walorów środowiska powiatu i skuteczności działań podejmowanych dla ich ochrony.

XI. Bibliografia, materiały źródłowe

1. Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych, 2005, Ministerstwo Środowiska, Warszawa,
2. Bank Danych Regionalnych, <http://www.stat.gov.pl>,
3. Ebelt M., Kistowski M., Tyszecki A., 2007, Prognoza oddziaływania na środowisko do projektów Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014 oraz Planu Gospodarki Odpadami, Biuro Projektowo-Doradcze EKO-KONSULT, Gdańsk,
4. Cieślak A, 2000, Podstawy przyrodnicze, techniczne i organizacyjno-prawne oraz przedsięwzięcia Strategii ochrony brzegów morskich (Synteza), Wydawnictwa Wewnętrzne Instytutu Morskiego, Gdańsk,
5. Czochański J. i in., 2006, Studium ekofizjograficzne województwa pomorskiego, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
6. Diagnoza stanu gospodarki energetycznej i założenia do Regionalnej strategii energetyki ze szczególnym uwzględnieniem źródeł odnawialnych, 2004, UMWP – DRRiP Gdańsk,
7. Decyzja NR 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca Szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego. (Dz. U. L 242)
8. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki bezpośredniego odpływu podziemnego do akwenu bałtyckiego wraz z analizą możliwości zagospodarowania i ochrony wód podziemnych, 2005, „AQUATOR” Sp. z o.o. Wrocław, Integrated Management Services Sp. z o.o. Wrocław
9. Dyrektywa 76/464/EWG z dnia 4 maja 1976 r. w sprawie zanieczyszczenia spowodowanego przez niektóre substancje niebezpieczne odprowadzane do środowiska wodnego Wspólnoty (Dz. Urz. WE L 129 z dnia 18 maja 1976 r. Z późn. zm
1. Dyrektywa z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z dnia 22 grudnia 2000 r.),
2. Dyrektywa Nr 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r w sprawie ochrony siedlisk naturalnych,
3. Dyrektywa Nr 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r w sprawie ochrony dzikich ptaków,
4. Gospodarka ściekowa w Polsce w latach 2004 – 2005, 2007, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej,
5. Kistowski M, 2003, Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań 2003,
6. Kistowski M, 2006, Wpływ programów ochrony na środowisko przyrodnicze, Ocena jakości i ekoinnowacyjności programów ochrony środowiska województw opracowanych w latach 2001-2005, Studia nad zrównoważonym rozwojem t.3, PAN, Gdańsk – Warszawa,
7. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w dziedzinie ochrony gleby, Bruksela 2006,
8. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów, Bruksela 2006,
9. Komunikat nr 3/2007 dot. dopuszczenia do organizacji kąpielisk morskich w 2007 r, PWIS Gdańsk,
10. Konsekwencje nie wywiązywania się Polski z zobowiązań zawartych w Traktacie Akcesyjnym, maszynopis, autor dr Janusz Jeziorski, Ministerstwo Środowiska 2003;
11. Krajowy Program Zwiększania Lesistości (aktualizacja 2003r.)
12. Ocena roczna jakości powietrza w województwie pomorskim za rok 2006, 2007, WIOŚ Gdańsk,
13. Ochrona Środowiska 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, GUS Warszawa, 2000-2006,
14. Ochrona Środowiska w woj. pomorskim 2005 r. US w Gdańsku, 2005;
15. Ochrona Środowiska w przedsiębiorstwach po wejściu Polski do Unii Europejskiej – maszynopis, autor dr Janusz Jeziorski Ministerstwo Środowiska 2002;
16. Pankau F. (red), 2006, Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Ocena realizacji inwestycji, Pomorskie Studia Regionalne, UMWP, Gdańsk,
17. Pismo nr PCZP ASI/10/2007 z dn. 19.06.2007, w sprawie danych dotyczących chorobowości i zachorowalności mieszkańców województwa pomorskiego w latach 2003-2006, Pomorskie Centrum Zdrowia Publicznego w Gdańsku,

18. Plan gospodarki odpadami dla województwa pomorskiego na lata 2007- 2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011 – 2014 (projekt), Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2007,
19. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, 2002, praca pod red. F. Pankau, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
20. Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007-10 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-14, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2006 (projekt),
21. Program ochrony środowiska województwa pomorskiego na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
22. Program małej retencji województwa pomorskiego do roku 2015, (2004), ZMiUW WP, Gdańsk,
23. Program dla Żuław 2007-2013, 2005, Marszałek Województwa Pomorskiego, Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego,
24. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, (2006) i indykatorywny wykaz indywidualnych projektów kluczowych (z 27.02.2007 r.), MRR Warszawa,
25. Program ochrony powietrza dla Aglomeracji Trójmiejskiej w województwie pomorskim, 2007, NDI S.A. Sopot, EKOMETRIA Gdańsk (projekt),
26. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Województwa Pomorskiego na lata 2005 – 2013,
27. Program wyposażenia aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej, 2007, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa,
28. Program wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000RLM, odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód, 2007, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa,
29. Program redukcji zanieczyszczeń dla substancji z Listy II Dyrektywy Rady 76/464/EWG, 2004, Instytut Ochrony Środowiska, Warszawa,
30. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014, projekt z dnia 20.06.2007 r., Pomorski Urząd Marszałkowski, Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Ochrony Środowiska, Zespół ds. Polityki Ekologicznej, Gdańsk,
31. Raporty o stanie środowiska województwa pomorskiego 2003, 2004, 2005, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Gdańsk,
32. Raport o bieżącej polityce, procedurach prawnych i praktyce planowania przestrzennego w obszarach przybrzeżnych (projekt INTERREG III CADSES PLANCOAST), WBPP Słupsk 2007, <http://www.plancoast.pl/docs/raport>,
33. Raport z realizacji w latach 2003-2004 „Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, DROWIOŚ UMWP, Gdańsk 2005,
34. Raport z realizacji w latach 2005-2006 „Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, WBPP Słupsk, 2007,
35. Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, 2006, UMWP – DRRiP Gdańsk,
36. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2013 wraz z Indykatorywnym Planem Inwestycyjnym, DRRiP UMWP, Gdańsk marzec 2007,
37. Regionalny Program Operacyjny Polityki Leśnej Państwa, 2003, Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinku,
38. Rozporządzenie M. Ś. z dn.20.12.2005 w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 260, poz. 2181),
39. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10 listopada 2005r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (rtęć, kadm, inne metale oraz niektóre wielopierścieniowe węglowodory)
40. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 10 listopada 2005r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, których wprowadzanie w ściekach przemysłowych do urządzeń kanalizacyjnych wymaga uzyskania pozwolenia wodnoprawnego (rtęć, kadm, inne metale oraz niektóre wielopierścieniowe węglowodory)
41. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dn. 19.12.2005r. wraz ze zmianą z 3 listopada 2006, w sprawie szczegółowego zakresu obowiązków uzyskania i przedstawienia do umorzenia

- świadectw pochodzenia, uiszczenia opłaty zastępczej oraz zakupu energii elektrycznej i ciepła wytworzonych w odnawialnych źródłach energii (Dz.U. nr 261, poz. 2187)
42. Sprawozdanie z realizacji zadań inwestycyjnych w zakresie gospodarki ściekowej w roku 2006, Pomorski Urząd Wojewódzki, 2006,
  43. Sprawozdanie z wykonania Krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych w latach 2003 – 2005, 2006, Ministerstwo Środowiska,
  44. Stan Środowiska w Polsce na tle celów i priorytetów Unii Europejskiej, Raport wskaźnikowy 2004, Biblioteka Monitoringu Środowiska, IOŚ, Warszawa 2006
  45. Strategia Gospodarki Wodnej, 2005, MŚ, Warszawa, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r.
  46. Strategia Gospodarki Wodnej, projekt aktualizacji strategii, 2006, Krajowy Zarząd gospodarki Wodnej, Warszawa,
  47. Strategia tematyczna dotycząca zanieczyszczenia powietrza, COM(2005)670 końcowy,
  48. Strategia tematyczna w sprawie środowiska miejskiego, Kom(2005) wersja ostateczna, 2006,
  49. Strategia tematyczna dotycząca ochrony i zachowania środowiska morskiego, COM(2005), 2005,
  50. Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
  51. Studium możliwości rozwoju energetyki wiatrowej w województwie pomorskim, 2003, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego, Słupsk, www.wbpp.slupsk.pl
  52. System Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
  53. Ustawa z dnia 28.03.2003 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program ochrony brzegów morskich,” Dz. U. Nr 67, poz. 621,
  54. Uchwała Rady Ministrów Nr 233 z dnia 29 grudnia 2006 r. w sprawie "Krajowego planu gospodarki odpadami 2010", (M.P. z dnia 29 grudnia 2006 r.),
  55. Wojewódzki program monitoringu środowiska dla województwa pomorskiego na lata 2007-2009, 2006, Pomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Gdańsku,
  56. Wstępna ocena jakości powietrza pod kątem arsenu, kadmu, niklu i benzo-a-pirenu w pyłe zawieszonym PM10 w woj. pomorskim, WIOŚ Gdańsk, 2006,
  57. Wytyczne w sprawie wyznaczania granicy rolno-leśnej. MRiRW we współdziałaniu z MŚ 2003r.
  58. Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, 2002, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.

XII. Spis tabel, schematów, rysunków i wykresów

Spis tabel:

- Tabela 1.** Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014
- Tabela 2.** Wskaźniki efektywności realizacji celów Programu ochrony środowiska województwa pomorskiego
- Tabela 3.** Środki dostępne na ochronę środowiska w ramach RPO WP na lata 2007 – 2013
- Tabela 4.** Środki finansowe przeznaczone na ochronę środowiska z funduszy UE w latach 2007 - 2013 (w mln Euro)
- Tabela 5.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim według grup inwestorów w latach 2004-2005r. (ceny bieżące)
- Tabela 6.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg źródeł inwestowania w latach 2003-2005 r. (ceny bieżące)
- Tabela 7.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg kierunków inwestowania w latach 2004-2005 r. (ceny bieżące)

Spis schematów:

- Schemat 1.** Schemat operacyjny tworzenia Programu Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego na lata 2007- 2010 z perspektywą na lata 2011 – 2014
- Schemat 2.** Schemat operacyjny zarządzania Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2010 z perspektywą na lata 2011- 2014.

Spis rysunków:

- Rys. 1.** Wybrane zasoby środowiska
- Rys. 2.** Ochrona przyrody
- Rys. 3.** Jakość środowiska
- Rys. 4.** Energetyka odnawialna
- Rys. 5.** Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w miastach i gminach województwa pomorskiego w 2005 r.
- Rys. 6.** Stan i potrzeby rozwojowe oczyszczalni ścieków w aglomeracjach
- Rys. 7.** Zagrożenia naturalne środowiska
- Rys. 8.** Wybrane obiekty uciążliwe dla środowiska
- Rys. 9.** Wskaźnik zachorowalności na 1000 mieszkańców wg przyczyn w powiatach województwa pomorskiego w 2006 r.
- Rys.10.** Wskaźnik liczby zgonów ogółem na 100 tys. mieszkańców w powiatach woj. pomorskiego w 2005 r,
- Rys. 11.** Wskaźnik liczby zgonów wg przyczyn na 100 tys. mieszkańców w powiatach województwa pomorskiego w 2005 r,

Spis wykresów

- Wykres 1.** Wskaźnik liczby zgonów wg przyczyn na 100 tys. mieszkańców oraz trendy w latach 2002 - 2005 r
- Wykres 2.** Emisja głównych zanieczyszczeń do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych w latach 1998-2005
- Wykres 3.** Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w latach 1998-2005,
- Wykres 4.** Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczania w latach 1998-2005
- Wykres 5.** Zużycie nawozów sztucznych w kg NPK/1 ha użytków rolnych w latach 1998-2005
- Wykres 6.** Wydatki inwestycyjne na ochronę środowiska w latach 1999-2005